

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

שנאמרה בסעודה שלישית בעידן רעוא דרעוין

בלק תשב"ז

ביאור עמוק ונפלא בעצת בלעם הרשע

- אשר יעשה העם הוזה לעמך באחרית הימים
- בלעם התנבא על גודל שפלות הרשעי ישראל בדורינו

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 66

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערך די תורה ס"ג בלק תשכ"ז

דרוקט: # → 727 → 4 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

44 מינוט) זייער קלאר

לעילוי נשמת אשה יראת ה' היא תתהלל, בת גדולים וקדושי ארץ
הרבנית הצדיקת פּעסיל לאה טייטלבוים ע"ה מסאטמאר
בת הגה"ק ר' אהרן זצלה"ה הי"ד אבד"ק וואלאווא ונירבאטור
אשת חיל עמרת בעלה של כ"ק מרן אדמו"ר בעל ברך משה זצלה"ה
נפטרה ביום כ"ג תמוז תש"ע לפ"ק

לע"נ הרב הגה"צ המפורסם איש האשכולות גדול בתורה ביראה ובחכמה
הרב נתן יוסף בן הגה"צ רבי שלמה זצ"ל מייזעלם
ריש מתיבתא תורה ויראה דסאטמאר - אב"ד ור"מ אבני שלמה
אשר חיבה יתירה נודעת לו מרביה"ק זי"ע שהשתעשע עמו בדברי תורה
ועמד לימין קדשו בהנהגת הישיבה והכלל
ובשנת תשכ"ז סמך עליו ידו בעריכת הקונטרס "על הגאולה ועל התמורה"
נפטר כ"א תמוז תשס"ו לפ"ק

זייט א שותף אין די גרויסע קאסטן אַנצוגיין בעבודת הקודש
רופט: 718.673.2199 צו נעמען אַ חלק דורך אונזער אויטאָמאטישן קרעדיט קארד סיסטעם. יעדע נדבה איז חשוב

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בענין שליחת בלק

[ב] וַיֵּרָא בִּלְק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרֵי: (א) וַיֵּגֶר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רֹב הוּא וַיִּקָּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלָּחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סִבִּיבֹתֵינוּ כְּלַחֵף הַשּׁוֹר אֶת יָרֵךְ הַשָּׂדֶה וּבִלְק בֶּן צְפּוֹר מִלֵּף לְמוֹאָב בַּעַת הַהוּא: [

א

קושיא א

להבין הלשון "וירא" בלק, דלכאורה מה שעשה ישראל לאומרי, זה "שמע" ולא ראה

וַיֵּרָא בִּלְק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרֵי.

(א) וּוְאֵס אִיז דער "וירא", לכאורה ער האט דאך נישט 'געזען', ער האט נאך 'געהערט'.

ובוהר פירש כי "ראה" במשקופא דחכמתא

דער זוהר הקדוש (בלק קפד:) זאגט [בכוונת "וירא"], ער האט געזען בַּמִּשְׁקוּפָא דְחֻכְמָתָא*.

[ואם קאי רק על ניסי מלחמת סיחון ועוג יש להבין] ס'האט דאך יעדער געהערט [ולא רק בלק, ולמה היה הצורך לראות בַּמִּשְׁקוּפָא דְחֻכְמָתָא].

ובבעל הטורים ותפארת יונתן מביאים כי ראה "העמדת החמה" על ידי משה במלחמת סיחון,

שוהו שפיר דבר "הנראה" לעינים, אבל צ"ב אמאי נתיירא דוקא מנס זה, ויותר משאר נסים הגדולים שאירע לישראל

דער בעל הטורים זאגט, ער האט געזען הַעֲמַדַת הַחֲמָה. דאָס איז [טאקע] אַ זאָך וואָס מ'האָט 'געזען' איבעראַל.

דער אהבת יהונתן (הג"ר יונתן אייבשיץ זצלה"ה) אין תפארת יהונתן (ד"ה וירא בלק) ברענגט גאָר ס'איז אַ מדרש, ס'איז אַ מדרש [אז] ער האט געזען הַעֲמַדַת הַחֲמָה.

לכאורה - מילא רעכט, קאָן זיין אַז דער מדרש זאגט עס טאקע פאַרדעם, ווייל ס'שטייט "וירא", [און עס] איז דאָך נישט שייך ער האט 'געזען' [מה שעשה ישראל לאומרי], מוז זיין [הכוונה על] הַעֲמַדַת הַחֲמָה. - אָבער דער עיקר ברויך מען טאקע פאַרשטיין, וואָס כאַפט ער עפעס אַרויס [=למה נקט דוקא] דער ענין פון הַעֲמַדַת הַחֲמָה, אסאך נסים איז געווען [שנעשע לישראל] איבעראַל.

אַזוויי ביי קריעת ים סוף שטייט² מ'האט געהערט אַת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ אֶת הַיָּם, יעדערער [האָט עס געהערט], דאָס האָט געברענגט דעם גרויסן רעש ביי די אומות. - מ'געפינט נישט אין ערגעץ אַן התפעלות [האומות] אין די פסוקים אפילו [מהנס דהַעֲמַדַת הַחֲמָה בימי משה, 'במפורש' בכתוב, רק ברמז, כמו שדרשו מן הפסוק דלהלן].

* בוהר הקדוש (בלק קפד:) וַיֵּרָא בִּלְק וגו'. רבי שמעון אַמר, וַיֵּרָא, מאי רָאָה חָמָא. רָאָה וְדָאִי מִמֶּשׁ חָמָא בַּמִּשְׁקוּפָא דְחֻכְמָתָא, וְחָמָא בְּעֵינָיו וכו' כְּמָה דָּאֵת אָמַר (שופטים ה, כח) בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וכו' חֲלוֹן דְחֻכְמָתָא וכו' אִיף הָא וַיֵּרָא בִּלְק, בְּחֻכְמָתָא דִּילָיָה.

² ביהושע (ב, ט-י) [שאמרה רָחַב להשני מרגלים פנחס וכלב] דַּעֲתִי כִי נִתַּן ה' לָכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נִפְלָה אִימָתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִגְמָנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי יָם סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וגו'. וְכֵן לַחֲלוֹן שֵׁם אֹמֵר הַכְּתוּב (שם ה, א) וַיְהִי כְשֶׁמַּע כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עֲבָרָם וַיִּמָּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָּם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל.

[אבל בקריעת ים סוף מצינו שהתפעלו כל האומות כדלעיל, וכן כתיב] (בשלח טו, יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אֶחָד יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת, אֲזַ נִבְהִילוּ אֱלֹפִי אֲדֹם אֵילִי מוֹאֵב יֹאחֲזִמוּ רָעַד, שְׁטִיט אֶלֶץ נֶאָר בֵּימֵי יָם סוּף, בֵּימֵי יָם סוּף אֹן [בִּי] יִצִּיאת מִצְרַיִם אֹן בִּי אֲנִדְרַע נִסִּים, [אָבְעַר] מִגַּעַפִּינֵט נִישֵׁט אִין עֲרַגְעָץ קִיין הִתְפַּעְלוֹת [הָאוֹמוֹת] אוֹיֵף דַּעַר הֶעֱמַדַת הַחֲמָה.

ס'שְׁטִיט נִיטאַמאַל 'אַרויס' אִין דַּעַר תּוֹרָה [הֶעֱמַדַת הַחֲמָה שְׂבִימִי מִשָּׁה] נֶאָר 'בְּרַמְז', מ'דַּרשֶׁנֶּט עֵס פֿון [הֶעֱמַדַת הַחֲמָה בִּימִין] 'יְהוֹשֻׁעַ', [דְּכֵתִיב עֲלֵיו (דְּבָרִים ב, כה) הַיּוֹם הַזֶּה] אָחֵל תַּת [פִּתְחֵךְ וַיִּרְאֶתְךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים וְגו'] וַיִּרְגְּזוּ וַיִּחְלוּ מִפְּנִיךָ, דִּי גִמְרַא דַּרשֶׁנֶּט עֵס פֿון אַ גְּזִירָה שׁוּה.

און פֿונקט דאָ אַט [אַצַל בִּלְק] כַּאֲפֵט עַר אַרויס דַּעַר מִדַּרשׁ אַז בִּלְק הָאָט גַּעְזַעַן דַּעַר הֶעֱמַדַת הַחֲמָה, [און] פֿונקט פֿאַר דַּעַם הָאָט עַר זִיךְ דַּעַרשְׂרָאָקן, [וצ"ב למה נפחד דוקא מזה].

ב

קושיא ב

להבין שינוי הלשון, שבתחלה קראם הכתוב "יִשְׂרָאֵל" ואח"כ "הָעָם"

וַיֵּרָא בִּלְק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה "יִשְׂרָאֵל" לְאַמְרֵי. וַיִּגַּר מוֹאֵב מִפְּנֵי "הָעָם" מֵאֵד כִּי רַב הוּא.

(ב) כִּהָאָב שׁוֹיִן גַּעַשְׁמוֹעַסַּט פֿון דַּעַר קִשְׂיָא, זִי פֿרַעַגֵּן דַּאָךְ, עַר הֵיִיבֵט אָן "יִשְׂרָאֵל" און דַּעַרנאָךְ שְׁטִיט "עָם".

ג

קושיא ג

להבין הלשון "כי רב הוא" דמשמע דסיבת יראתם היתה מפני ריבוי העם של ישראל, והלא רש"י כתב דויגר מואב קאי אדלעיל, שנתייראו ממה שעשה ישראל לאמורי

(ג) און וואָס איז דַּעַר כִּי רַב הוּא, שְׁטַעֲלֵן זִיךְ שׁוֹיִן אֶלַע מִפְּרִשִּׁים, דַּעַר מִזְרַחִי מִיטֵן גּוֹר אַרִּיָּה פֿלָאָגֵן זִיךְ [דַּעַרִּירִיךְ], עַר הָאָט דַּעַן מוֹרָא גַּעַהָאָט פֿאַר דַּעַם 'רַבּוּי עָם' הָאָט עַר דַּעַן מוֹרָא גַּעַהָאָט?, מ'קָאָן [דַּאָךְ] צוֹדִינְגַעַן חֵיִלּוֹת. בִּלְק הָאָט דַּאָךְ פֿאַר עַפְעַס אֲנִדְרַעַרשׁ מוֹרָא גַּעַהָאָט, ווִיִּיל עַר הָאָט גַּעַזַעַן דַּאָס 'גְּרוֹיִסִּקִּיט' [וַיִּחְזְקוּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל].¹

¹ בגמרא (תענית כ.) תנו רבנן שלשה נקדמה [=עמדה] להם חמה בעבורן, משה ויהושע ונקדימון בן גוריון. בשלמא נקדימון בן גוריון גמרא, יהושע נמי קרא דכתיב (יהושע י.) וַיִּדְרֹם הַשָּׁמַיִם וַיִּרְחַץ עָמֹד וְגו', אלא משה מנלן. אמר רבי אלעזר אתיא אָחֵל אָחֵל, כתיב הכא אָחֵל תַּת פִּתְחֵךְ, וכתיב התם (שם ג, ז.) אָחֵל גִּדְלָךְ. רבי שמואל בר נחמני אמר אתיא תַּת תַּת, כתיב הכא אָחֵל תַּת פִּתְחֵךְ, וכתיב התם (שם י.) בְּיוֹם תַּת ה' אֶת הָאָמְרִי. רבי יוחנן אמר אתיא מגופיה דקרא, אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמֶךָ וַיִּרְגְּזוּ וַיִּחְלוּ מִפְּנִיךָ, אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שנקדמה לו חמה למשה. [וכן הוא בגמרא דע"ז (כה)].

² וכמו שפירש רש"י וַיֵּרָא בִּלְק אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי, אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם, לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה, לפיכך ויגר מואב. - ועל זה כתב במזרחי: ותימה, אם מלת "ויגר" דבקה אדלעיל מיניה, מאי "כי רב הוא" דכתיב בתריה, דמשמע שמפני רבויים הוא שפחד, ולא מפני מה שנעשה לשני המלכים. וליכא למימר שחסר וי"ו מן כִּי רַב הוּא, כאילו אמר 'וכי' רב הוא, שפירושו ועוד מפני שרב הוא, דאם כן היה לו [לרש"י] לפרש זה, כמו שפירש [בריש פ' תרין] גבי כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שכתב "וכי" הוציא במקום "כי" הוציא, להורות על חסרון הו"ו וכו'. [ונשאר שם בהקושיא, ובגור אריה (למהר"ל מפרגא על פירש"י) הביא קושית המזרחי, ועיי"ש מה שמתרין].

ד

קושיא ד

לפי פשוטו דכי רב הוא, היינו ריבוי העם, היה לו לומר בלשון רבים, כי "רבים המה" (ד) [גם צ"ב] זאָל ער זאָגן [בלשון רבים כן] "רבים המה", [ומהו] "רב הוא".

ה

קושיא ה

בפסוק וַיִּקֶּץ מוֹאָב מִפְּנֵי "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שוב משנה הכתוב לקרותם בשם שלישי, וצ"ב (ה) וַיִּקֶּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. זאָגט ער א פרישן נאָמען שוין, ער זאָגט שוין "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". פריער האָבן זיי געהייסן "עָם", און היצט גיט ער זיי שוין – תוך כדי דיבור – א נאָמען "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", דעם 'דריטן' נאָמען. [יִשְׂרָאֵל, הָעָם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל].

ו

קושיא ו

להבין כפל הענין, "ויגר" מואב, וגם "ויקץ" מואב, מהו הכוונה בזה (ו) דערנאָך וואָס איז דער "וַיִּקֶּץ" [ופרש"י] קָצוּ בְּחֵייהֶם. ס'איז צוויי זאכן, (1) זיי האָבן זיך 'געשראָקן', "וַיִּגֵּר". (2) און קצו בחייהם, דעם "ויקץ". ברויך מען דאָך פאַרשטיין וואָס איז דאָס, וואָס איז דאָס דאָפּלטער ענין.

ז

[קושיא ז - מתוך הדרוש]

להבין כפל הענין, "ויגר" מואב, וגם "ויקץ" מואב, מהו הכוונה בזה (ז) וגם צ"ב לשון רש"י קצו "בחייהם", דמשמע שקצו בחי עצמן, והלא כתיב וַיִּקֶּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ומשמע שנמאסו מפני ישראל, ולא שמאסו את עצמן. (הביאור בדברי רבינו אות קא-קב)

ח

קושיא ח

בפסוק עָתָה יִלְחָכוּ "הַקָּהָל", שוב משנה לקרותם בשם רביעי, וכל זה צ"ב להבין הכוונה בכל אלו הכינויים (ח) ווידעראום שטייט וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מְדִין עָתָה יִלְחָכוּ "הַקָּהָל". דאָס איז שוין א 'פערטער' נאָמען, "קהל". איינס נאָך דאָס אַנדערע 'פיר' מאָל איז ער דאָ מְשֻׁנָּה, ברויך אלעס האָבן פשט.

ט

קושיא ט

למה אמרו עָתָה יִלְחָכוּ אֶת כָּל "סְבִיבְתֵינוּ", והלא יראתם היתה על עצמם (ט) אֶת כָּל "סְבִיבְתֵינוּ". וואָס עפעס די סביבות, [הלא הפחד היה] אויף זיי אַליין [המואבים], זיי האָבן [דען] נישט מורא געהאַט פאַר 'זיך'?

י

קושיא י

להבין הכוונה במה שמסיים בבאן "ויבֹלֵק בֶּן צִפּוֹר מִלֶּךְ לְמוֹאָב בַּעַת הַהוּא" (י) ויבֹלֵק בֶּן צִפּוֹר מִלֶּךְ לְמוֹאָב בַּעַת הַהוּא. וואָס איז דער קישור הדברים [לכאן, מה שהיה] מִלֶּךְ לְמוֹאָב בַּעַת הַהוּא.

יא

קושיות ודיוקים בענין הליכת בלעם

(ה) וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה וגו': (ט) ויבא אלקים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך: (י) ויאמר בלעם אל האלקים בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי וגו': (יב) ויאמר אלקים אל בלעם לא תלך עמך לא תאור את העם כי ברוך הוא: (יג) ויקם בלעם בבקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן ה' לתתי להלך עמכם: (טו) ויסף עוד בלק שלח שרים רבים ונכבדים מאלה וגו': (כ) ויבא אלקים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: (כא) ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו וילך עם שרי מואב: (כב) ויחר אף אלקים כי הולך הוא וגו': [

קושיא יא

קושיית המורח: לפי פירוש שמדייק יתור הלשון במאמר בלעם כי מאן ה' לתתי להלך "עמכם", אם כן קשה למה במאמר הקב"ה נאמר גם כן לא תלך "עמכם", ושם אי אפשר לפרש כדלהלן

(יא) וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה] ער האט געשיקט אל בלעם בן בעור פתורה, [וכל הענין, ביז] דער בורא כל עולמים האט געזאגט [בפעם השני] אם לקרא לך באו האנשים [קום לך אתם].

קודם [בפעם הראשון] האט ער אים געזאגט לא תלך עמך, מיט די שרי בלק. און דערנאך שטייט [שאמר בלעם] כי מאן [ה'] לתתי להלך "עמכם", זאגט רש"י נאר מיט גרעסערע שרים ונכבדים, ס'האט אים נישט געפאסט צו זאגן [האמת שהוא ברשותו של מקום, ומעצמו אינו יכול לילך כלל].

פרעגן דאך, דער מזרחי מיטן גור אריה פרעגן, פון וואנעט איז דאס געדרינגען אז ער האט דאס געמיינט, עס קאן [דאך] זיין ווייל ער איז נישט מסכים [על ההליכה כלל? ומתרגים] נאר ווייל ס'שטייט [מאן ה' לתתי להלך] "עמכם", ער האט געדארפט צו זאגן [רק] מאן לתתי להלך, ותו לא].

נו [אם כן קשה לפי זה] דער בורא כל עולמים האט דאך אויך געזאגט לא תלך "עמכם" [ואצל השי"ת ודאי הכוונה שצוה עליו שלא ילך כלל].

יב

תירוץ הגור אריה: דשם אינו מיותר כל כך לדרוש אותה

דא דער גור אריה וויל זאגן^ה, אז דאס [מה שאמר השי"ת לא תלך 'עמכם'] איז נישט אזוי שטארק משמע, ווייל ער האט געפרעגט מי האנשים האלה שלח בלק ללכת עמכם, על כן שייך שפיר לא גערעדט פון זיי, [והשיב להקב"ה כי האנשים האלה שלח בלק ללכת עמכם, על כן שייך שפיר לא תלך 'עמכם']]. ווייל ער האט גערעדט פון זיי^ה. [עד כאן דברי הגור אריה].

^ה בגור אריה (כב, יג). אלא עם שרים גדולים מכם. וקשה, שמה הוא כמשמעו, דאין לומר דאם כן "עמכם" למה לי, שהרי הקב"ה גם כן אמר לא תלך "עמכם", ולא היתה כוונתו של הקב"ה שילך עם שרים חשובים (קושיית הרא"ם). ונראה שזה אינו קשיא, דהכי פירושו, כי בלעם מה שלא אמר לשרי מואב עיקר דבור הקב"ה שאמר לו "לא תאור את העם כי ברוך הוא", ואמר להם זה בלבד "לא תלך עמכם", היה כוונתו של בלעם שיהיו שרי מואב מבינים דבור הקב"ה שאמר לו לא תלך "עמכם" כי עם אנשים חשובים ילך, ואם היה מגלה לבלק מה שאמר הקב"ה "לא תאור", לא היה בלק שולח עוד. וזה שאמר רש"י כי "לא רצה לגלות שהוא ברשותו של הקדוש ברוך הוא", כלומר מה שלא גילה להם עיקר הדבור שאמר "לא תאור", היינו כדי שלא לגלות וכו'. ועוד, דלא הוי ליה לומר רק "לא תלך", מאי "עמכם". אבל בדבור הקב"ה לא קשיא כן "עמכם" דכתב, משום שהקב"ה אותו "מי האנשים האלה", והשיב להקב"ה כי האנשים האלה שלח ללכת עמכם, שייך שפיר "לא תלך עמכם". אבל בדבור בלעם אל שרי מואב לא הוי ליה לומר "עמכם".

יג

אבל מכל מקום עדיין קשה, דסוף סוף היה די לומר שם לא תלך לחוד, ולמה הוצרך לומר גם תיבת "עמָהם" אָבער [עדיין צ"ב, כי הלא] אין די תורה הקדושה שטייט דאָך נישט קיין 'איבריג וואָרט', און אַז ער האָט גערעדט פון זיי [מה בכך], ס'פעלט דאָך [אָבער] נישט אויס [לומר תיבת עמָהם, והיה לו לומר רק] לא תֵלֶךְ, זאָלסט נישט גיין, וואָס איז דער "עמָהם".

יד

קושיא יב

ועוד קשה דלהלן כתיב "קום לך אָתָם", וגם שם מיותר תיבת "אָתָם", והיה די לומר קום לך (יב) דערנאָכדעם [קשה עוד על תירוץ הגור אריה, דבפעם שני כשנתן לו הקב"ה רשות לילך, כתיב עוד הפעם] אַם לִקְרָא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לָךְ "אָתָם", שטייט נאָכאַמאָל "אָתָם". [וקשה גם כן דהיה לו לומר רק] אַם לִקְרָא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לָךְ, וואָס איז דער "אָתָם".

[והרי לך] ווידער די זעלבע לשון [ושם לא שייך לתרץ כדברי הגור אריה, דהא לא מיירי מהם כלום לעיל מיניה].

טו

קושיא יג

להבין שניו הלשון, דכשנתן לו רשות לילך נאמר וְאָךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדָּבֵר אֵלֶיךָ אַתָּה "תַּעֲשֶׂה", ולאחר כך כשהלך לשם וקיבל נבואתו נאמר וְאָךְ וגו' אַתָּה "תִּדְבֹּר" (יג) וְאָךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדָּבֵר אֵלֶיךָ אַתָּה וגו', איין מָאָל (פסוק כ) שטייט [אַתָּה] "תַּעֲשֶׂה", און איין מָאָל (פסוק לה) שטייט "תִּדְבֹּר".

טז

קושיא יד

מה היה החרון אף נגד בלעם כשהתחיל "להלך", והלא כבר נתן לו השי"ת רשות לילך בדרך שרצה. ואם החרון אף הוא על עצם הרצון שהיה לו, אם כן אף קודם שהלך כבר שייך החרון אף (יד) נאָכדעם שטייט, ווען ער איז 'געגאָנגען', ויִחַר אַף אֱלֹקִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא. פרעגן דאָך אַלע מפרשים, [זיי] פּלאָגן זיך אויף דעם, [ובתוכם] דער רמב"ן. דער בורא כל עולמים האָט דאָך אים געהייסן [שהסכים לו שילך, ו"א"כ למה היה חרון אף על זה]. יהיה איך שיהיה [בטעם הסכמת הקב"ה], ס'איז טאַקע [רק מחמת כן] בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, אָבער [סוף סוף] מ'האָט דאָך אים געגעבן [א] הסכמה, יהיה איך שיהיה.

[ואם החרון אף היה על עצם הדבר שהיה "רוצה" לילך, אם כן] פאַרוואָס איז מען נישט ברוגז געווען אויפן אָרט [שלא להסכים על הליכתו]. אַז ער האָט געפרעגט און מ'האָט אים 'געהייסן' [=גלאַזט], דער בורא כל עולמים האָט אים מסכים געווען, טאַקע ווייל ער האָט 'געוואָלט', איז דאָך דאָס אַליינס [על הרצון] שוין געווען דער חרון אף [אף קודם ההליכה]. מ'האָט דאָך דאָס געוואוסט [מעיקרא בשעת נתינת רשות] אַז [אויב] מ'איז אים מסכים [דעמאָלט] וועט ער גיין, ער האָט דאָך 'געוואָלט' גיין [והוליכו אותו בדרך שרצה לילך], צום סוף איז געווען [דרך כשהתחיל לילך, והיה] "כִּי הוֹלֵךְ הוּא", [דעמאָלט] איז געווען אַ חרון אף.

¹ בגמרא מכות (י). מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, מן התורה, דכתיב לא תֵלֶךְ עִמָּהֶם, וכתיב קום לך אָתָם וכו'. [וכן הוא במדרש רבה כאן (כ, יב)].

יז

קושיא מו

דקדוק יתור הלשון ויתר אף אלקים כי הולך "הוא"

(טו) וואָס איז דער [כי הולך] "הוא", [והיה די לומר] ויתר אף ה' כי הולך.

יח

דער אור החיים הקדוש¹ איז מרגיש אין דעם "הוא", ער וויל עפעס זאָגן [דהכוונה] ער זעט ער גייט אויף 'זיין' רצון, נישט נאָר ווייל מ'האָט אים מסכים געווען, נאָר ווייל ער 'וויל' אַליין.

אַבער דאָס האָט מען דאָך געוואוסט [מעיקרא], נו אודאי האָט ער געוואָלט, ווען ער וויל נישט העט ער דאָך נישט גיווען געגאנגען.
נאָך אַלץ דאָרף מען פאַרשטיין וואָס איז דער "הוא".

יט

[קושיא מו - מתוך הדרוש]

למה רמזה לו האתון דייקא מצות שלש רגלים

(טז) וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֱתוֹן וְהֵאמֹר לְבָלָעִם מִה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִבֵּיתִי נֶחֱ שְׁלֹשׁ רְגָלִים. פִּירֵשׁ רש"י, רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החונגת שלש רגלים. והקשו המפשים למה הזכירה לו דוקא זכות מצוה זו של עליית שלש רגלים[.]

כ

קושיות ודיוקים בענין עצת בלעם

[וַיֵּשֶׁא בִלְעָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וּגּוֹ'. וַעֲתָה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לָכֶּה אֵינֶעֱצֶה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמִּי בְּאַחֲרִית הַיָּמִים : (כד, ב-ד).

ופירש רש"י: לָכֶּה אֵינֶעֱצֶה. מה לך לעשות. ומה היא העצה, חלקיהם של אלו שונה ומה הוא כו' כדאיתא בחלק (פסחדין קו). מדע שנלעם השיא ענה זו להכשילם בזמנה, שהרי נאמר (מטות לא, טו) הֵן הִנֵּה הָיוּ לִנְנִי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בָּלָעַם: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמִּי. מקרא קצר הוא זה, אֵינֶעֱצֶה להכשילם, ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:]

קושיא יז

בענין עצת בלעם להפקיר בנות מואב, צ"ב למה נתן עצה זו, והלא לא קראו אותו אלא בשביל כחו שבפה וכח הכשפים שהיה בקי בהם, אבל לעצה כזו אין צריכין לדכוותיה שיבא לכאן, דגם בביתו היה יכול ליתן עצה זו, וגם בלק עצמו היה יכול להפקיר הבנות בלא אמירת בלעם

(יז) דער סוף האָט זיך אויסגעלאָזט, ער [בלעם] האָט געגעבן אַן "עצה", וואמר לבלק] אלקיהם של אלו שונא זימה וכו' [ואם תכשיל לישראל בזימה וזנות יסלק הקב"ה שכינתו מביניהם ותוכל להם, ולזה נתן לו עצה להפקיר בנות מואב כדי להכשיל את ישראל בהם].

לכאורה [קשה], אים [בלעם] האָט מען דאָך גערופן - דאָס פרעגט ער אויך דאָרטן אין תפארת יונתן (בד"ה ויגר מואב) - אים האָט מען גערופן אַז ער זאָל זיין אַ 'מְכַשֵּׁף', ער זאָל זיי 'שעלטן', ער זאָל 'רעדן', אין כוחו אלא בפה (רש"י כב, ד בד"ה אל זקני), מ'האָט דאָך אים גערופן ער זאָל עפעס טאָן [בכוחותיו. ופתאום נתן] עצות?, [ונעשה] אַן

¹ באור החיים הקדוש (כב, כב) ויתר אף וגו' כי הולך הוא, דקדוק לומר "הוא", לומר טעם שחרה אף ה' בו, שלא אמר בבקר לשרי בלק שה' נתן לו רשות ללכת, אלא השכים בבוקר ויחבוש וגו' וילך עם שרי וגו', שזה יגיד שהליכתו מרצונו ולא הוצרך לרשיון עליון, והוא אומר כי הולך "הוא", פירוש הוא הולך, ברצונו, באין רשיון ה', לזה חרה אפו בו.

'עצה געבער'?, 'מ'זאל מפקיר זיין די בנות מואב?', פאר 'עצות געבן' דאס האט ער געקאנט אינדערהיים אז ער וויל.

בלק אליין האט [אויך] אפשר געקאנט [איינ]פאלן אויף דער עצה, צו ברענגען רחמנא ליצלן זימה בעולם. פשוט ער האט געגעבן אן עצה?, ער האט דאך נישט געטוהן גארנישט [בכוחותיו].

לכאורה אויף דעם האט מען אים נישט גערופן, דאס איז דאך גאר אן אנדערע זאך וואס מ'האט אים נישט גערופן [דערצו], ס'האט זיך אויסגעלאזט עפעס גאר אנדערש, אזוינס וואס מ'האט אים נישט גערופן, ס'האט קיינער נישט גערעדט פון דעם [פריער]. וגם הא דכתיב וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם, [הכוונה] מ'האט אים געגעבן כישוף וכדומה, אזעלכע זאכן, אויף וואס ער האט געהאט זיינע כוחות וואס ער האט געהאט, בפה. נולכל זה היו צריכין דוקא לכחות של בלעם, אבל עצה זו לא מצינו שיהא נזכר בכל השליחות ששלחו אליו, כי לכאורה לזה לא היו צריכין לבלעם דוקא.

כא

קושיא יח

במדרש: וירא את ישראל שכן לשבטיו, שמכירין אבותיהם ומשפחותיהם, וצ"ב השבח הגדול בזה, וכי איזה בן אדם אינו מכיר אבותיו, [ומה ראה מזה בלעם]

[וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו].

אין מדרש רבה אין פרשת במדבר^ח [על הפסוק] איש על דגלו, שטעלט ער אהער [הדא הוא דכתיב] שובי שובי השולמית [שובי שובי ונחזה בך] מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים [שיר השירים ז, א], זיי [האומות] זאגן [לישראל] שובי שובי ונחזה בך [הדבקו לנו בואו אצלנו ואנו עושין אתכם שלטונים הגמונים וכו', וישראל משיבין להם מה תחזו בשולמית, מה גדלה אתם נותנים לנו, שמא] כמחלת המחנים, מיינט מען [שמא אתם נותנים לנו] אזוי ווי די "דגלים". אדער 'כמחלת' המחנים, 'מחילת' צוונות, [אזוי] זאגט דער מדרש.

דערנאך זאגט ער [במדרש], פירט ער אויס, [דאצול] בלעם, וירא את ישראל שכן לשבטיו, ער האט געזען [אלו הדגלים, התחיל אומר] מי אלה, מי יוכל לנגוע בהם, שמכירין אבותיהם ומשפחותיהם, שנאמר שכן לשבטיו, זיי דערקענען די עלטערן.

יח) דארף מען צו פארשטיין וואס איז דער שבח אין דעם, וואס איז אזא גרויסער שבח אז זיי דערקענען די עלטערן, ווער דערקענט זיך נישט מיט זיינע עלטערן?

^ח במדרש (במדבר ב, ד). איש על דגלו באתה, הה"ד (שיר השירים ו, י) מי זאת הנשקפה וגו', קדושים וגדולים היו ישראל בדגליהם וכל האומות מסתכלין בהם ותמהין ואומרים מי זאת הנשקפה וגו', אומרים להם האומות שובי שובי השולמית, הדבקו לנו בואו אצלנו ואנו עושין אתכם שלטונים הגמונים דוכסין אפרכין אסטרטליטין, שובי שובי ונחזה בך, ואין נחזה אלא שררה, שכן אמר יתרו למשה (שמות יח, כא) ואתה תחזה וגו', שובי שובי ונחזה בך. וישראל אומר מה תחזו בשולמית, מה גדולה אתם נותנים לנו, שמא כמחלת המחנים, שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלקים במדבר, דגל מחנה יהודה דגל מחנה ראובן דגל מחנה דן דגל מחנה אפרים, יכולים אתם לעשות לנו כך. מה תחזו בשולמית, מה גדולה אתם נותנים לנו, שמא כמחלת המחנים, שמא יכולים אתם ליתן לנו כגדולה שעשה לנו האלקים במדבר שהיינו חוטאים והוא מוחל לנו ואומר לנו והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). אף בלעם הביט בהם ויצאה עינו כנגדן, שלא היה יכול ליגע בהם, שנאמר וישא בלעם את עיניו, אלו הם הדגלים, התחיל אומר מי יכול ליגע בכני אדם אלו, מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם, שנאמר שכן לשבטיו, מכאן למדנו שהיו הדגלים גדולה וגדר לישראל, לכך נאמר איש על דגלו.

כב
קושיא יט

כל המשך הכתוב צ"ב, איך יתקשרו הרישא ועתה לכה אינצף (להכשילם בבנות מואב), והסיפא אשר יעשה העם הנה לעמך, והסיפא דסיפא "באחרית הימים"

וועתה הנני הולך לעמי לכה אינצף אשר יעשה העם הנה לעמך באחרית הימים.
זאגט רש"י, טייטשט רש"י דעם פסוק, אינצף, כ'וועל דיר געבן אן עצה.

שטייט נישט דא אין פסוק 'וואס' (די עצה איז, נאך) די גמרא זאגט דאך אין פירק חלק (סנהדרין קו), [שנתן עצה] אויף זימה [להפקיר בנות מואב].

און מ'זעט דאך [שפעטער] אין פסוק בפירוש אז דאס איז געווען עצת 'בלעם', [שנאמר] (מטות לא, טז) הן הנה ה'ו' ולכני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה', שטייט דאך ארויס אז דאס איז געווען "בדבר בלעם", די עצה, דער ויחל העם לזנות אל בנות מואב (כה, א), דאס איז געווען בדבר בלעם, שטייט דאך ארויס אין פסוק. די גמרא זאגט עס, און ס'שטייט ארויס [בפסוק].

יט) נאך ווי קומט צו דעם [אינצף] דער [המשך הפסוק אשר] יעשה העם הנה לעמך באחרית הימים, דאס איז דאך עפעס א הפלא ופלא דער פסוק, ס'איז נישטא נאך אזא שווערע פסוק אין די תורה [דקשה לקשר הג' חלקי הכתוב, וכדיתבאר עוד הבנת הקושיא באורך].^ט

^ט ולהבנת הענין בקושיות דלקמן, העתקנו גם מלשון רבינו בס"ג פרשת בלק תשכ"ו, שעיקרי הקושיות שבכאן הקשה רבינו גם שם, וז"ל:

אינצף אשר יעשה העם הנה לעמך באחרית הימים. זאגט רש"י פשט אינצף, [דהנה] לכאורה אין פסוק שטייט דאך נישט וואס די עצה [איז], וואס ער האט געהייסן, וואס איז געווען די עצה, [ולכן] טייטשן זיי דאך אשר יעשה העם הנה לעמך באחרית הימים, אזוי זאגן זיי דאך פשט אלע, רש"י זאגט אזוי, און אלע מפרשים, די תרגומים זאגן אלע אזוי, דאס איז צוויי זאכן, איך וועל דיר געבן אן עצה, "און" כ'וועל דיר מודיע זיין וואס ס'וועט זיך טון, וואס מ'וועט טון באחרית הימים, איז דאס צוויי זאכן. לכאורה פארוואס דארף מיר אונז מאכן פאר צוויי, [אבל הטעם לזה] ווארן אז נישט, וואס טו איך מיט דעם "באחרית הימים", די עצה איז דאך געווען אויף 'דעמאלסט', נישט אויפן 'אחרית', וואסערע שייכות האט עס מיטן אחרית הימים, איבערדעם מוז איך זאגן דאס איז צוויי זאכן.

איז א טאפעלטע קשיא, 'קודם' איך צורייס דעם פסוק, ס'האט געדארפט שטיין אינצף 'ואשר', [נדעתה דכתיב] אינצף אשר יעשה העם הנה לעמך באחרית הימים. קוקט דאך אויס ס'איז איין זאך. און 'דערנאך', ער הייבט אן אינצף און ער זאגט נישט וואס, אבסאלוט נישט פון דער עצה, קיין רמז ורמזיה וואס די עצה איז, וואס ער הייסט אים טון. [איין וועל איך זאגן מקרא קצר? איז אויך זייער שווער, מ'טרעפט נאך מקרא קצר ס'זאל נישט שטיין [כולו רק קצתו], אבל כאן] ס'איז נ'טאמאל קיין קצר, ס'שטייט דאך גארנישט. ווען ער איז מקצר, [אבער] ער זאגט [באטש] עפעס, א רמז, [אז יש לומר דהוא מקרא קצר, אבל בכאן הוא אומר] גארנישט, אינצף כ'וועל דיר אן עצה, ער זאגט נישט [גארנישט] 'וואס', מ'פארשטייט נאך, מ'זעט נעבעך פון די מעשה וואס איז געשען, וישב ישראל בשטים [ויחל העם] לזנות אל בנות מואב, זאגט די גמרא וואס די עצה איז געווען, אבער אין פסוק איז דאך אבסאלוט נ'לא נכתב כלום מהעצה].

אבער עכ"פ, איך מוז אבער דאך זאגן אשר יעשה העם הנה לעמך [קאי אדלמטה על] באחרית הימים, זאגט דער מוזריח. די מפרשים זאגן דאך טאקע אלע [לפי פירוש רש"י], אז דער אשר יעשה העם הנה לעמך באחרית הימים איז אן עקסטערע זאך [ולא קאי על הרישא אינצף].

אין אמת'ן אריין, מקשר זיין קען מען עס נאך, כ'וועל שוין באלד זאגן שפעטער וואס מ'קען עס מקשר זיין, כאטשיג ס'איז 'אין פלוג' [בהשקפה ראשונה] צוויי זאכן.

נאך די גמרא זעט אויס האט נישט אזוי געלערנט, אזוי זאגט דער מוזריח [שהקשה למה לא הביא רש"י דברי הגמרא], די גמרא זאגט אינצף אשר יעשה העם הנה לעמך [ומפרשו דכל ההמשך הוא על העצה שנתן בלעם בבנות מואב, ולכן מקשה] ער האט געדארפט זאגן פארקערט, אשר יעשה "עמך [מואבים] להעם הזה" [ישראל]. ענטפערט די גמרא כאדם התולה קללתו בחבירו, ער מיינט טאקע, ער האט טאקע געמיינט טאקע אשר יעשה "עמך להעם הזה", נאך ער איז תולה קללתו בחבירו, ער הענגט אן [באחרים, ולכן מהפך הלשון].

כג
קושיא ב

פירוש רש"י על התורה: דבאמת הם שני ענינים בפסוק זה,

(א) העצה שנתן לו, (ב) והגדת העתידות שאמר לו מה שישאל עתידין להרע למאב באחרית הימים, דהיינו בביאת משיח רש"י טייטשט אז דאס איז צוויי זאכן. (א) "איעצף" כ'וועל דיר געבן אן עצה [להכשילם], - ס'איז אַ מקרא קצר, ער זאגט נישט וואָס, דער פסוק זאָגט נישט אַרויס. - (ב) [און] "אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" דאָס איז אן עקסטערע זאך, ער האָט אים געזאָגט [וואָס] "איך וועל דיר דערציילן" אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים [מה שישאל עתידין להרע למאב בביאת משיח].

קושיא א' על פירש"י: איך אפשר לפרש הכתוב מיירי בשני ענינים נפרדים,

בשעה שמשמעות הכתוב משמע דהוא ענין אחד ומקושר, ולכל הפחות היה לו לכתוב "ואשר" באות ו' המחלקת

(כ) לכאורה איז דאָס אַ הפלא ופלא, אפילו ווען ס'העט אַרויסגעשטאַנען אין פסוק וואָס די עצה איז, איז דאָך עס אויך לגמרי צוויי זאכן, דאָרף שטיין עפעס אַ וואָ"ו הַמַּחֲלָקֶת, די 'עצה' איז עפעס אַנדערש, און 'דעס' [אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה וגו'] איז אַ ספּור, אַ ידיעה, העט געדאַרפט שטיין 'וואָשר', צי וואָס [=או לשון אחר המורה על הפרדת הענין].

[דערווייל] ער זאָגט עס אינאיינעם, זעט דאָך אויס איז דאָס עפעס מקושר, איך וועל דיר געבן אן עצה [ומהו העצה] אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, ווי קען דאָס זיין.

ועוד דמלבד שאין שום משמעות של חילוק ענינים בכתוב (כגון "ואומר לך" שהוסיף רש"י),

הרי הרישא עצמו הוא סתם ומקוצר מאוד, דאינו אומר כלום מהו העצה, ולא מצינו דוחק כזה בשאר מקומות

און הערשט איז עס נאָך אַ מקרא קצר, ס'שטייט נישט 'גאַרנישט', ס'שטייט נישט אז ער האָט געזאָגט "וואָס די עצה איז", און ס'שטייט נישט "איך בין דיר מודיע" אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם, גאַרנישט שטייט נישט. [נאָך] ס'שטייט אינאיינעם, צאמגענומען אינאיינעם [ואיך הם לבסוף ב' דברים נפרדים].

איך טרעף נישט אַזאַ פֿשט [בפסוק אחר], אַזאַ [דוחק], ס'זאָל אַזוי שווער זיין, בלי פירוש. ס'שטייט איעצף כ'וועל דיר געבן [אן עצה] 'אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה, און דאָס איז [לבסוף] אינגאנצן צוויי זאכן, ס'איז גאָר עפעס אַנדערש [הסיפא מהרישא], און דער פסוק זאָגט נישט גאַרנישט [לא מהו העצה, ולא שום רמז להסיפא הוא ענין אחר].

אַזוי זאָגט די גמרא. נו מוז איך דאָך זאָגן [לפירשו הגמרא] אז דער אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָךְ, גייט אַרויף אויף איעצף, דאָס איז די עצה, וואָרן ווען נישט העט ער דאָך נישט געדאַרפט צו זאָגן 'פאַרקערט', איז דאָך עס נישט תולה קללתו באחרים, זעט אויס אז די גמרא האָלט נישט אַזוי [כפירוש רש"י], די גמרא זאָגט אז דער אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָךְ גייט אַרויף אויפן איעצף.

אַבער די פלא איז, [דלפי זה נמצא] איז מען דאָך נישט מבאר וואָס טו איך מיט דעם באחרית הימים, אז דער אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָךְ גייט אַרויף אויף איעצף [האיך יתפרש על זה לשון באחרית הימים], מילא רעכט [במציעתא, אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָךְ], דאָס קען איך טייטשן [על העצה], ווי די גמרא ענפערט תולה קללתו באחרים, דאָס גייט אַרויף [על איעצף, ופירושן] אשר יעשה 'עמך להעם הזה'. אַבער וואָס איז דער "באחרית הימים", ס'איז דאָך נישט באחרית הימים, ס'איז דאָך בעוה"ר געווען 'דעמאלט', וואָס עפעס [באחרית הימים]. דער באחרית הימים האָט דאָך קיין שום פירוש נישט לויט די גמרא, דאָס דאָרף דאָך אויך האָבן פשט, און דאָס שטייט נישט אין ערגעץ [במפרשים לייבש זה], לדעת הגמרא, לדעת הש"ס, אז דער אַפֿער יעֶשֶׂה הָעַם הַזֶּה גייט אויף איעצף, וואָס טו איך מיט דעם "באחרית הימים", קיינער איז נישט מפרש.

כד

קושיא כא

קושיא ב' על פירש"י: הלא בגמרא יש פירוש אחר שהוא יותר לפי פשוטו, דהסיפא אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֹךְ שְׁפִיר מְקוּשֶׁר לְהַרְיִישָׁא לְכַה אֵיעֻזָּד, ואם כן למה שבין רש"י פירוש הגמרא ודחיק לאוקמי קרא בב' ענינים נפרדים (כא) די פלא איז [עוד על רש"י], די גמרא זאָגט דאָךְ אַנדערש, רש"י [על התורה] מאַכט זיך גאָרנישט [וויסענדיג], ער לאָזט אַרויס די גאַנצע גמרא און זאָגט גאָר אַ נייעם פשט. - אפשר אַ מדרש דאָכט זיך מיר איז עס יאָ ערגעץ [וכן הוא בתרגום אונקלוס].

פירוש הגמרא: אשר יעשה העם הזה לעמך, קאי על מה שעשו המואבים לישראל בעצת בלעם,

ובאמת היה לו לומר נאמר אשר יעשה 'עמך לעם הזה', אלא שהיפך הלשון כאדם התולה קללתו באחרים

אָבער על כל פנים אין די גמרא שטייט אין פרק חלק (סנהדרין קו.), אֵיעֻזָּד אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֹךְ, זאָגט די גמרא אשר יעשה 'עמך לעם הזה' הוה ליה למימר. ער האָט דאָךְ אים געגעבן אַן עצה וואָס זיי [המואבים] זאָלן דאָ אַנאַרבעטן פאַר זיי [לישראל], זיי האָבן מפּקיר געווען די בנות מואב [כדין] זיי זאָלן זיי ברענגען רחמנא ליצלן צו זימה לא עלינו, [אם כן] העט געדאַרפט שטיין פאַרקערט [אשר יעשה עמך להעם הזה], די גמרא פרעגט [דאָס. ומשני] אלא כאדם שתולה קללתו בחבירו, ער הענגט אָן די קללתו בחבירו.

- לכאורה די גמרא האָט נישט קיין שום פשט [כדלהלן קושיא כב-כד]. -

[אָבער] קודם [יש להקשות], ער [רש"י בחומש] ברענגט גאָרנישט, רש"י ברענגט גאָרנישט די גמרא, די גמרא זאָגט אַן אַנדערן פשט [שהוא יותר] 'על פי פשוטו', [שהרי] ער צוטיילט נישט דעם פסוק אין צווייען [אלא גם הסיפא מיירי מן העצה של הפקרת בנות מואב], ער זאָגט נאָר [בסיפא לשון מהופך] כתולה קללתו באחרים. דאָס איז גאָר אַנדערע ווערטער [ווי רש"י, וצריך להבין] וואָס מאַכט זיך גאָר רש"י נישט וויסענדיג, ער ברענגט גאָרנישט די גמרא.

כה

קושיא כב

קושיא א' על פירוש הגמרא: להבין מה שאמרו והוא כתולה קללתו באחרים,

דלפי פשוטו הפירוש הוא שבלעם הפך הלשון, ומשמע דהכוונה כדי שלא לומר ענין רע על מואב. וקשה מאוד על זה: (א) דאם כן אדרבה בלשון שהפך אמר לשון רע על מואב, שהרי אמר מה שיעשו ישראל למואב, ויותר היה לו שלא להפכו. (ב) נאָר דער אמת, די גמרא איז שווער, מ'דאַרף קענען פֿשט, וואָס הייסט כאדם תולה קללתו באחרים. [דלפי פשוטו שהכוונה] אַז ער [בלעם] איז תולה קללתו באחרים, [אם כן קשה] ער זאָגט דאָךְ אַז אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֹךְ [ישראל למואב] און ס'איז גאָר פונקט פאַרקערט [מרצונו, שהרי לשון זה הוא דבר רע למואב, שהוא אומר] 'זיי' [אידן] וועלן טון פאַר 'דיר' [מואב], ס'איז דאָךְ פונקט דער היפוך [מן תולה קללתו באחרים], ס'קען דאָךְ נישט זיין [לפי זה דהכוונה כפשוטו, שבלעם הוא שתלה קללתו באחרים].

כו

קושיא כג

(ב) ועוד דמה הועיל הפיכת הלשון בשעת 'אמירת' העצה, הלא בשעת 'קיום' העצה נתגלה קלונם

(כג) און דערנאָך [מה הועיל בלעם בהפיכת הלשון בשעת נתינת העצה, והלא אחר כך בשעת קיום העצה נתגלה קלונם של מואב] ס'שטעלט זיך דאָךְ אַרויס [קללתו וגנותו במואב עצמן], ווי דער פסוק פירט אויס, ס'שטייט דאָךְ וואָס מ'האָט געטוהן, וַיִּחַל הָעָם לְזִנוּת אֶל

בנות מואב, שטייט דאך ארויס אין פסוק אז זיי' (המואבים) האבן געטוהן, שטייט דאך יא אז מואב.

כז

פירוש רש"י על הנמרא: ברש"י מביא ב' פירושים (אחרים) על הא תולה קללתו באחרים, א' באופן דבלעם הוא שתלה באחרים, והב' דהכתוב הוא שתלה באחרים [ומשמע דבב' הלשונות שלו נחית ליישב קושיא כב וקושיא כג הנוכרים, ועל כן לא מפרש כפי המובן הפשוט דלעיל]

[ובאמת] רש"י זאגט דאָרט צוויי פשטים אין די גמרא, - רש"י אין די גמרא, - זאגט רש"י אויף די גמרא צוויי פשטים.

בפירוש הא' כתב רש"י דבלעם הוא שהפך הלשון,

אבל הכוונה שתלה השפלות של 'בקשת' העצה בישראל, שהם ביקשו עצה אך להכשיל את מואב

איינ פשט זאגט רש"י, ער הענגט נישט אָן דאָס שפלות אָז זיי [בלק והמואבים] האָבן געברויכט צו טוהן [לבקש עצה] זיי זאָלן מכשיל זיין אידן, ער מיינט [בלעם לומר, כאילו] אָז די אידן [צריכין לעצה איך להכשיל בהם את המואבים], ס'איז אַ שפלות [של ישראל לבקש עצה] וויאָזוי זיי זאָלן מכשיל זיין די בנות מואב אָז זיי זאָלן נישט קענען [לתקוף ידם על ישראל], זיי [המואבים] זאָלן נישט 'טויגן' צו זיי [אידן]. אידן גאָר דאָרפן האָבן אַן עצה.

ממילא דאָס הייסט תולה קללתו באחרים.

[ובזה מיושב קושיא כב הנזכר, דמובן שבלשון זה תלה בלעם הקללה והגנאי בישראל ולא במואב, וכן מיושב בזה קושיא כג הנזכר, דגם בשעת קיום העצה היה יכול לתלות הדבר בישראל, ולא במואב (אבל על זה יוקשה קושיא אחרת כדיתבאר)].

ובפירוש הב' כתב רש"י דהכתוב הוא שהפך את הלשון,

דיהא משתמע שישראל יתגברו על מואב, ולא שמואב יתגברו על ישראל

און נאָך אַ פשט זאגט ער [ברש"י על הגמרא], מ'מיינט [בגמרא] אָז דער "פסוק" זאגט עס, בלעם האָט טאַקע געזאָגט [אשר יעשה] "עמך לעם הזה", נאָר דער 'פסוק' וויל זיין תולה קללתו באחרים [ולכן הפך הכתוב את לשון בלעם ואמר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ".]

[ולפי זה ג"כ לא שייך להקשות קושיא כב וקושיא כג, דהא אין הכוונה על בלעם רק על הפסוק (אבל גם על זה יוקשה קושיא אחרת כדיתבאר)].

כח

אבל [אף שלפי פירוש רש"י על הנמרא מתיישבים קושיא כב וכן] מ"מ הרי קשה להבין ב' הלשונות שברש"י. דללשון הא' קשה דאינו מובן איך היה אפשר לתלות בקשת העצה בישראל ולא במואב, והלא גלוי ומפורש בכל השליחות שמואב ביקשו עצה נגד ישראל

אַבער ביידע פשטים איז נאָך זייער שווער [נאָך] אַלץ, [דעל לשון א' קשה] וואָס הייסט [שבלעם תלה הדבר כאילו] זיי [אידן] ברויכן האָבן אַן עצה, מ'זעט דאָך בפירוש [בכל השליחות מבלק לבלעם, שמואב הוא שביקש עצה על ישראל, ולא ישראל על מואב].

ז"ל רש"י (בסנהדרין קו): כן 'בלעם' לא רצה לתלות שפלות [חסרון] זה בבלק, שיהא הוא צריך לבקש עצה היאך יכשלו בה ישראל, אלא בישראל תלה השפלות, לומר שהן צריכין לעצה שיכשלו בה בני מואב, שלא תתקוף ידי מואב על ישראל, והיינו דכתיב אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ [כאילו ישראל יעשו כן למואבים להכשילם בכנותיהם], מפי רבי. לישנא אחרינא, תולה קללתו בחבירו [קאי על הכתוב], כלומר, שתלה 'הכתוב' קללה במואב, ולא רצה לכתוב כלפי ישראל כמו שאמר בלעם הרשע [ובאמת בלעם אמר "אשר יעשה עמך לעם הזה"].

וללשון הב' קשה, דמה הועיל 'הכתוב' בהפיכת הלשון כאן, הלא אחר זה מפורש בפסוקים איך שמואב הכשילו לישראל
און דערנאָך [ללשון ב' קשה], דער פסוק זאָגט דאָך נעבעך אַרויס דערנאָך
ווייטער, וַיַּחַל הָעַם לְזִנוֹת וּגְו'.

וואס כן מה הועיל הכתוב במה שהפך הלשון בשעת אמירת העצה כדי שלא תללות הדבר
שמואב התגברו והרעו לישראל, אלא שישאל התגברו והרעו למואב, והלא הפסוק עצמו מגלה אח"כ
מה שמואב הרעו לישראל. ואם כן דקשה לפרש פשט הגמרא כפירושי רש"י, לפי זה הדרא קושיא כב
וקושיא כג לדוכתייהו, וצריך ביאור איך לפרש דברי הגמרא לדרכינו באופן המיישב כל הקושיות).

כט

פירוש מהרש"א: 'בלעם' הפך הלשון כדי לתלות כאילו ישראל עשו ח"ו מעשה הפקרת בנותם, ולא המואבים
נאָר דער מהרש"א זאָגט"א אַז מ'קאָן מער קרוב לפשוטו [מלפי פירש"י בלשון
א', דלעולם הכוונה על 'בלעם' שהוא הפך הלשון, אלא] אַז מ'מיינט נישט [קללה ממש דהיינו
דבר רע להם, רק] מ'מיינט קללה איז לשון בזיון², ווייל ס'איז אַ שפלות מפקיר צו זיין
[הבנות], הענגט ער [בלעם] עס אָן אין אידן [כאילו ישראל ח"ו הפקירו בנותם, ולא המואבים
את בנותיהם].

[ולפי זה לא יוקשה מה שהקשינו על לשון א' שברש"י, דעל פירוש זה אין שום סתירה לזה מן
שליחות בלק לבלעם. וגם מתיישב קושיא כב, דבהפיכת הלשון לא אמר בלעם ענין רע על מואב רק
על ישראל].

[ומ"מ אכתי צריך ביאור, שהרין] די אַלע פשטים פאַרשטייט מען דאָך [אַז זיי] זענען
זייער שווער אַריינצוזעצן [=לייבם בלשון הפסוק לפי פשוטו. ועל כן נראה לבאר באופן אחר
ענין הכתוב לדרכינו, בדרך שיהא משולב ומיושב היטב כל המשך ולשון הכתוב לפי פשוטו, וגם
פירוש הגמרא יהא עולה יפה לדרך זה].

ל

קושיא כד

קושיא ב' על פירוש הגמרא: דלפי פירוש זה אינו מובן כלל סיום הפסוק בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים, ואיך יתקשר זה עם מה שלפניו
כד) אָבער נאָר, איבערהויפט נאָך [איז שווער], די שווערסטע איז נאָך [להבין לפי
פירוש הגמרא] ווי קומט דער "בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים" דערצו, דער בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים האָט דאָך
קיין שום פירוש נישט לויט די גמרא.

נו הכלל, די גמרא האָט שוין פאַרענטפערט [דגם המשך הפסוק קאי על העצה, והלשון
הוא כאדם שהוא] תולה קללתו באחרים, דער "אשר יעשה העם הזה לעמך" מיינט
מען [בלשון מהופך], אַזוי צי אַזוי, וויאָזוי כ'וועל זאָגן [פשט בכוונת הגמרא], צי דער
'פסוק' [מהפך הלשון לתלות הקללה באחרים] צי 'בלעם' [עצמו היפך הלשון], אָבער [בכל
אופן] איז דאָך עס נישט "בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים", ס'איז דאָך 'דעמאָלט' געווען.

די אַלע פשטים [שברש"י ומהרש"א בדברי הגמרא] זענען דאָך אַז ס'איז 'דעמאָלט'
אַזוי געווען, נאָר ער כאַפט עס אָן [בלשון של] תולה קללתו באחרים, [אָבער] וויאָזוי
קומט אַהער "בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים", בלייבט דאָך דער בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים אָן א שום ידיעה.

¹ במהרש"א (חידושי אגדות סנהדרין שם, ד"ה כאדם שתולה בו) וז"ל: עיין פירוש רש"י. ועוד נראה לי בפשיטות
טפי, לפי שזה היה להן למואב לדבר מגונה וזילותא להפקיר בנותיהן לזנות, ע"כ תלה קללתו וזילותו
באחרים, כאלו ישראל הפקירו בנותיהן, ולשון קללה במקום הזה בלשון גנאי וזילותא, וק"ל.

² וכפירוש רש"י בפרשת תצא (כא, כג) דכל קללה שבמקרא לשון הקל וזולול הוא, כמו (מלכים א' ב, ח) והוא
קללני קללה נמרצת.

לא

לפי פירוש רש"י דאשר יעשה וגו' קאי על לעתיד לבא, כשישראל עתידין להרע למואב, מובן שפיר מה שמסיים "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים", דהיינו לאחר ביאת המשיח

לויט ווי רש"י [על התורה] זאָגט איז כאַטש טייטש אַפֿשר יַעֲשֶׂה וגו' [על לעתיד לבא, ואתי שפיר] ער האָט געזאָגט [בלעם בללק 'ואומר לך' אשר יעשו ישראל למואב] כ'וועל דיר זאָגן וואָס מ'וועט טון "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" [דהיינו לאחר ביאת המשיח].

אבל לפירוש הגמרא דאשר יעשה קאי על מעשה שמים, א"כ אין הבנה כלל לסיום הכתוב "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים"

[אבל לפירוש הגמרא] אַז דער "אַפֿשר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה [לְעַמְּךָ] גייט אַרױף טאַקע אױף אױבן [על "לְכָה אִיעֲצֶךָ"], און הלשון 'העם הזה לעמך' מתפרש בדרך] תולה קללתו באחרים, בלייבט דאָך דער "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" אַן אַ שום קישור [לשלפניו], ווייסט מען דאָך גאָרנישט וואָס טוט זיך מיט דעם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים.

לב

ביאור קושיא כא (אופן א)

יתכן דלכן לא הביא רש"י פירוש הגמרא, דאף שבהמשך אשר יעשה וגו', אתיא פשוטו של מקרא שפיר לפירוש הגמרא מפי, אבל בסיום הכתוב בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים קשה לפרש באופן הקרוב לפשוטו לפי דרך הגמרא

קאָן זיין פאַרדעם לאַזט עס רש"י אויס [שלא פירש בחומש כהגמרא, (קושיא כא)] ווייל ס'איז שווער [לדברי הגמרא, הסיפא בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים]. רש"י זוכט [בכל מקום לפרש הכתובים] מער קרוב לפשוטו, איז אים שוין ליבערשט צו זאָגן 'דער' פשט [שפירש רש"י בחומש, אף שעי"ז מחלק הפסוק לשנים, דעכ"פ הפירוש דבְּאַחֲרֵית הַיָּמִים מתפרש היטב לפי זה].

לג

אבל גם פירש"י קשה בנוכח, וצריך ביאור להבין כל ענין פסוק זה

אַבער 'דאָס' [פירש"י עה"ת] איז דאָך אויך שווער, אַזוי ווי כ'האָב פריער געזאָגט [בקושיא כ], ווייל ער מאַכט דערפון צוויי זאַכן. יהיה איך שיהיה, אַלע פשטים זענען שווער. נאָר וואָס מ'קען זאָגן [לדרכינו ליישב היטב כל המשך הפסוק עם דברי הגמרא לפי פשוטו].

לד

קושיות ודיוקים בפסוקי נבואת בלעם

[בתחלת נבואת בלעם: (כג, ט) פִּי מֵרֹאשׁ צִרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגִּבְעוֹת אֲשֹׁרֵנוּ וגו'. ובסופו: (כד, יז) אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עֲתָה אֲשֹׁרֵנוּ וְלֹא קְרוֹב דֶּרֶךְ בֹּכֵב מֵיעֶקֶב וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל וּמִחֵץ פִּאֲתֵי מוֹאָב וְקִרְקֵר כָּל בְּנֵי שֵׁת: (יט) וְיִרְדּוּ מֵיעֶקֶב וְהָאֱבִיד שְׂרִיד מַעִיר: (כג) וַיֵּשְׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אוֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל:

ופירש"י: (יז) אֶרְאֶנּוּ. רואה אני שצחו של יעקב וגדולתו, אֲך לֹא עֲתָה הוּא, אֲלֵא לְאַחַר זִמָּן: דֶּרֶךְ בֹּכֵב. כתרומתו, כלומר יקום מול: וְקָם שִׁבְט. מלך רודה ומושל: וּמִחֵץ פִּאֲתֵי מוֹאָב. זה דוד וכו'. וְקִרְקֵר. לשון קריה וכו': כָּל בְּנֵי שֵׁת. כל האומות, שכולם ילאו מן שם צו של אדם הראשון: (יט) וְיִרְדּוּ מֵיעֶקֶב. ועוד יהיה מושל אחר מיעקב: וְהָאֱבִיד שְׂרִיד מַעִיר. הוא רומי. ועל מלך המשיח אומר כן, שנאמר צו (תהלים עב, ט) וְיִרְדּוּ מִיָּם עַד יָם, וְלֹא יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֶפְרָיִם (עזרא' ה, יח) - ויעיין רמב"ן שהוא מפרש גם הפסוק וְקָם שִׁבְט על מלך המשיח].

קושיא כה

בפסוק 'אֶרְאֶנּוּ' וְלֹא עֲתָה 'אֲשֹׁרֵנוּ' וְלֹא קְרוֹב, יש להבין כפל ושינוי הלשון

כה) בלעם האָט דערנאָך געזאָגט (לאחר לכה איעצך, בפסוק יז) אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עֲתָה אֲשֹׁרֵנוּ וְלֹא קְרוֹב.

לכאורה [צריך ביאור 'כפל' הלשון] - ס'איז דאך געווען א נבואה פון השי"ת - ס'איז א טאָפּלט לשון, "אַראָנז" איך וועל 'זען' [ולא עתה], און נאָכדעם נאָכאַמאָל "אַשוּרנז", כ'וועל זען, וְלֹא קָרוֹב.

און דערנאָכדעם ברויך מען פאַרשטיין [שינוי' הלשונות] פאַרוואָס שטייט איין מאָל 'אַראָנז' און איין מאָל 'אַשוּרנז', [שהם] שְׁמוֹת נִרְדָּפִים² [=ב' לשונות שאינם דומות אבל ענינם ופירושם שווה], ביידע איז טייטש 'זען' [ואם היה צורך לכפלם, היה יכול לומר שניהם בלשון אחד, ולמה שינה הלשון אחר כך].

[על כל פנים] וואָס זאָגט ער עפעס טאָפּלט, צוויי מאָל.

לה

קושיא כו

גם צ"ב דלכאורה הלשון "ולא עתה" עם הלשון "ולא קרוב" נראה כסתירה

(כו) און דערנאָך איז דאָך א 'סתירה' מינייה ובייה.

אַראָנז וְלֹא "עתה" איז טייטש נאָר נישט 'היצט', אָבער ס'קען זיין 'נאָנט', גאָר נאָנט, און ס'קען זיין אפילו תוך כדי דיבור, נאָר נישט 'היצט'. [דבמלת ולא] "עתה" בין איך נישט שוֹלֵל, ווערט נאָכנישט מוֹשָׁלֵל אפילו תוך כדי דיבור, נאָר נישט 'היצט'.

און ביי אַשוּרנז זאָגט ער שוין וְלֹא "קרוב", אה, ס'איז ווייט, ניטאַמאָל נאָנט, ס'איז ווייט.

איז זיך עפעס סותר [רישא וסיפא דקרא].

לו

באור החיים הקדוש מיישב הפסוק קצת, אבל עדיין צ"ב

דער אור החיים הקדוש זאָגט טאָקע, ער באַוואָרנט עס אַביסל [לייב קושיא כה - כו]. דער אור החיים הקדוש זאָגט³ אַז ער האָט געמיינט 'צוויי ערליי' קוקן, "זכו", און "אַחישנָה", אזוי זאָגט דער אור החיים הקדוש. נאָר מ'דאַרף נאָך פאַרשטיין.

לז

קושיא כז

וכן יוקשה כפל ושינוי לשון זה, בפסוק כי מראש צרים "אַראָנז" ומגִבֵּעוֹת "אַשוּרנז"

(כז) נאָר די זעלבע [קשיא], לכאורה די זעלבע קשיא איז פריער [אויך, בתחלת נבואתו], וואו ער האָט געזאָגט (כג, ט) כי מראש צרים "אַראָנז" ומגִבֵּעוֹת "אַשוּרנז".

² שְׁמוֹת נִרְדָּפִים, היינו כשיהיה לדבר אחד שנים או יותר שמות, כמו דרך משל שֶׁמֶשׁ וְחֶמֶד, או חֲגִים מוֹעֲדִים וְזִמְנִים וְרָגִלִים, זה נקרא שמות נרדפים, כאלו כל אחד נרדף מחבירו שלא ישתמשו בשם האחר במקומו. אבל באמת יש בכל אחד מהשמות (הנזכרים בתנ"ך) ענין מיוחד שצריכים להשתמש באותו מקום בשם זה דייקא, וכבר עסקו בזה המפרשים והמדקדקים.

³ באור החיים הק' (כד, יז) אַראָנז וְלֹא עתה וגו', כפל הדברים במלות שונות ... ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין צח). שאמרו בפסוק בעתה אחישנה (ישעיה ס, כב), זכו אחישנה, לא זכו בעתה, והוא רחוק מופלג (הקץ דבעתה), וזה לך האות, הן אנו בתחלת מאה הששית לאלף הששי. וכנגד שני קצים אלו דבר הכתוב, כנגד אם זכו אמר אראנו, פירוש לדבר שאני עתיד לומר, אבל אינו עתה בזמן זה אלא בזמן אחר, ויכול להיות שאינו רחוק כל כך, שאמרו ז"ל אם היו ישראל חוזרים בתשובה כמצטרך היו נגאלים מיד אפילו לא יעבור עליהם אלא יום אחד בגלות, דכתיב (תהלים כ, ב) יענך ה' ביום צרה. וכנגד קץ בעתה אמר אשוּרנז, כמו שצופה מרחוק, והוא אומר וְלֹא קָרוֹב, כי הקץ של בעתה ארוך עד למאוד בעונות וכו'.

צִרִים מִיֵּינֶט מֵעַן דִּי אַבּוֹת [הקדושים] זאָגט רש"י, וּמִגְבָּעוֹת מִיֵּינֶט מֵעַן דִּי אַמָּהוֹת.
[וקשה גם כן 'שינוי' הלשון] פֿאַרוואָס דאָ שטייט "אַראָנו" און דאָ שטייט "אַשורנו".
[וכן קשה 'כפל' הלשון, דלכאורה] זאָל ער עס כולל זיין אינאיינעם, כי מראש צורים
ומגבעות 'אראנו ואשורנו', אָדער 'אראנו' אליין, אדער 'אשורנו' אליין, אָדער
'ביידע' נוסחאות^ט. וואָס איז ער [עס] מְחַלֵּק אין צוויי.

לח

קושיא בח

מדרש פליאה: אוי מי יחיה וגו', הה"ד וְסִלַחְתָּ לְעוֹנֵי וגו'

(כח) אוי מי יחיה מִשְׁמוּ אֵל (פסוק כג). ברענגען זייט^ט א מדרש פליאה, אוי מי יחיה
מִשְׁמוּ אֵל, הדא הוא דכתיב (תהלים כה, יא) וְסִלַחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא. [נצריך ביאור להבין
שייכות הפסוקים].

לט

התחלת ביאורי הקושיות

לאָמיר זען, [וועלמיר] צוקומען צום ענין.

[קושיא כט]

כל הענין של מעשה שמים הוא פלא גדול, דישאל קדושים שכבר נגדרו בעריות מימות אברהם אבינו,
ואפילו בזמן שהיו בערות הארץ במצרים, איך היה זה שעתה נכשלו אלפים ורכבות בבנות מואב

(כט) דאָס גאַנצע ענין [של מעשה שמים] לכאורה איז דאָךּ הפלא ופלא.
ס'שטייט אין מדרש^ט [על הפסוק] וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים, פון אברהם אבינו אָן,
[זענען] די קינדער, לא פֿרץ אחד בעריות, עד שבאו לשטים. [שאו היתה] דאָס ערשטע
מאָל רחמנא ליצלן וואָס דאָרטן איז געווען א פירצה פון זימה, דאָס איז נישט
געווען צווישן אידן 'פון אברהם אבינו אָן', און די 'גאַנצע צייט אין דער מדבר',
ס'איז נישט געווען צווישן אידן.

אין פרקי דרבי אליעזר (סוף פרק מא) שטייט דאָךּ נאָךּ מער, אַז דאָס דור [המדבר]
וואָס זיי האָבן געהערט [קולו של הקב"ה ואמר] נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, לא ראו קרי מימיהם.
דאָס [מעשה שמים] איז דאָךּ עפעס אַ הפלא ופלא. [אפילו] אין 'מצרים' ווען זיי
זענען געווען אונטער די מצריים, ס'איז געווען אַ קל וחומר [שאמרו האומות] אם
בגופם שלטו בנשותיהם על אחת כמה וכמה (רש"י פינחס כו, ה), און [אף על פי כן] ס'איז
קיינער נישט אַריינגעפאלן רחמנא ליצלן, [אף שהיו] אין דעם מקום ערוה ושטופי
זימה, און קיינער איז נישט נכשל געוואָרן. [ורק] אחת היתה ופירסמה הכתוב (אמור
כד, יא), און דאָס איז אויך געווען באונס (רש"י שמות ב, יא).

^ט הקושיא היא רק על אראנו ואשורנו, דאילו כפל ושינוי של צורים וגבעות, מוכן דזה קאי על האבות וזה על האמהות. משא"כ בפסוק אראנו ולא עתה, שם כל הענין הוא כפול.

^{טז} מובא בדמשק אליעזר (בלק אות לג. מהג"ר אליעזר ווסמאן סופר זצ"ל, אב"ד פאקש, מתלמידי חת"ס) בשם קהלת יעקב.
^{יז} במדרש (רבה בלק כ, כב) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וכו'. ולא נפרצו בעריות וכו' תדע לך שהרי אחת היתה ופרסמה הכתוב וכו', וכל אותן ארבעים שנה לא סרחו במדבר עד שבאו לשטים, לכך כתיב וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות. שטים שעשו שטות וכו' ויחל העם לזנות יש מעינות שמגדלין גבורים ויש חלשים ויש נאין ויש מכוערין ויש צנועין ויש שטופין בזמה, ומעין שטים של זנות היה והוא משקה לסדרם וכו', מימות אברהם לא נפרץ אחד בזנות, כיון שבאו לשטים וְשָׂתוּ מִמֵּי ונפרצו בזנות.

און דאָ איז געשען אזא 'מאַללער' [=חסרון], 'אויפאַמאַל' איז דאָרטן געוואָרן רחמנא ליצלן אַזויפיל 'אלפים', אַזויפיל איז געווען, ס'איז געווען גאָר 'רַבבוּת', כ"ד אלף מישראל (כ"ה, ט), 'אויפאַמאַל' איז דאָ געשען עפעס אזא מין פירצה, דאָס איז אינגאַנצן עפעס אַן ענין פלא.

מ

[ביאור קושיא כט]

אמנם ביאור הענין כי לא היה זה מצד כח התאווה ויצר הטבעי,

רק מצד כח הכשפים ומלאכים רעים שהפיל עליהם בלעם בגדול טומאתו ורשעתו

זעט אויס [אז] גאָרנישט אַנדערש, [נאָר אז] דאָס איז געווען דער כח פון בלעם'. דער כח פון בלעם', [שהשתמש] מיטן כח הכשפים וכדומה מיט די שרי מעלה, וואָרן ער האָט דאָך [אפילו] דאָס [עצם] 'טבעיות' האָט ער דאָך געקאָנט מְשַׁנָּה זיין [ע"י הכשפים, וכדאיתא בסנהדרין] (סו:). כשפים מכחישין פמליא של מעלה". די השפעת הכוחות [של הכוכבים ומזלות ושרי מעלה שינה בלעם בכשפיו כדי לשנות טבעם של ישראל], ער האָט אַריינגעגעבן רחמנא ליצלן [בבני ישראל] אַ כח תאווה מיט אַ כח זימה".

"וּפִרְשׁוּ שֶׁאִם לִמְעֻלָּה נִגְזַר עַל אִישׁ שִׁיחִיָּה, יִכּוֹלִין לְהַמִּיתוּ בִּכְחַד הַכְּשָׁפִים. וְעֵינִי בְּעֵין יַעֲקֹב (חולין ט:)

בביאור הכותב, וברמב"ן פרשת שופטים (יח, ט).

"וְעֵינִי בִּיאֹוֹר עֵינִי זֶה בִּאֹוֹר כִּסְג בִּלְק תִּשְׁכַּח וְחֶלֶק: נאָר זעהן זעט אויס, אז דאָס איז אויך געווען מיטן כח הכשפים, ער האָט אַרױפֿגעוואָרפֿן, כּמֵה כּוּחוֹת הַטּוּמֵאָה הָאֵט ער אַרױפֿגעוואָרפֿן אויף זײ, ער האָט באַשאַפֿן מיט די כּשפֿים כּחוֹת הַטּוּמֵאָה וואָס זענען 'מִסִּית', עקסטרעדעם טאָקע די כּחוֹת הַתּוּמֵאָה [הַטְּבָעִים], ווי דער יערוֹת דבֿש גיט צו פֿאַרשטײַן וואָס די כּשפֿים זענען, זײ ציען אַוועק די הַשְׁפָּעָה פֿון אײַבערֶאָל און זײ זענען עס ממשׁיך אויף אײַן פֿלאַך, איז דאָרטן דאָ צופֿיל און דאָרט איז נישטאַ גאַרנישט, דאָס איז די כּחוֹת פֿון די כּשפֿים אײַן די מערכת השמים, קען זײַן אויך אז די כּחוֹת הַתּוּמֵאָה [הַטְּבָעִים] זענען געוועזן 'אײַבער', העכער העכער נױתֿר מהרגיל בטבע, והיינו שהכשפים גרמו גם כן שהכחות הטבעיים יתקבצו יחד באנשים פרטיים ויתגבר מאוד גם יצורם הטבעי, זײ האָבן זײ אַריינגעוואָרפֿן מיט די כח פון די כשפים אַרײַן, אָבער נישט אַזוי פשוט [נפשוטו מצד יצר הטבעי] קען דאָך נישט זײַן, אַזױ האָב איך עפֿעס [געגאָט] גערעכנט.

נאָר היצט האָב איך אײַן אַכט גענומען דעם לשון הרמב"ן, דאָס איז אַ פלא, דער רמב"ן זאָגט עס בקיצור, זעט אויס אז ער מיינט דאָס.

דער רמב"ן זאָגט, דעם ענין וואָס ס'איז דאָ געשען, דאָס איז נישט געווען פון די כוחות היצר, פון די יצר פון זימה וואָס ס'קומט פֿאַר בײַ אנשים ונשים הנערים, נאָר דאָס איז געווען בעצת בלעם [עכ"ד רמב"ן]. ולכאורה קשה] וואָס הייסט אַז ס'איז נישט געווען די כוחות היצר פון זימה, די עצת בלעם איז דאָך אויך נאָר [לגרות יצר הטבעי], ס'האָט לכאורה - אין פשטות מ'קוקט אַרײַן אין די גמרא - די עצת בלעם איז אויך נאָר געווען אַז זײ זאָלן מַגְרָה יצר הרע זײַן עליהם, ווי די גמרא רעכנט אויס, ס'איז געקומען אַ ילָדָה, זײ האָט פֿאַרקױפט און זײ האָט זיך גע'טענה'ט, זײ האָט גערעדט, אָבער דאָס איז דאָך אַלץ אַזעלכע זאכן וואָס איז נאָר מַגְרָה די יצר פון זימה לױטן פשטות, און ער [הרמב"ן] זאָגט אַז ס'איז גאַרנישט געווען קײַן יצר [הטבעי].

נאָר קען זײַן דאָס איז טאָקע דער פשט, דער יצר פון זימה וואָס דער בורא כל עולמים האָט געגעבן, די כוחות היצר, אַז מ'דאַרף זיך מתגבר זײַן, הן פון די טבע אויס וואָס ס'איז פון די טבע האַנזשיות, און [הן] פון די כוחות היצר וואָס דער בורא כל עולמים האָט געגעבן [מכח הסתת 'המלאך' הממונה על זה, כדי לתת שכר ועונש], אויך דעם זענען זײ געווען עגנוג שטאָפֿן און זײ האָבן געאַקערעוועט, [ומצד זה] העטן זײ נישט גיווען נכשל געוואָרן, זײ זענען [אפילו] אין מצרים נישט נכשל געוואָרן.

האָבן זיך צאַמגענומען בלעם מיט בלק'ן, די גרעסטע מכשפים אויף דער וועלט, ביידע אינאיינעם, אַזא מין כשפים איז נאָכנישט געווען בעולם, די צוויי אינאיינעם, בעובדא ובמילולא אַזױווי דער זוהר הקדוש זאָגט אין פרשת בחקותי (ח"ג כ"ב:). האָבן זײ אַראָפֿגעברענגט, ממשיך געווען אַזעלכע כוחות וואָס ס'איז נישט' פון די טבע הבריאה, וואָס ס'איז 'אײַבער' די כוחות, אַזא שטאַרקײט איז נאָכנישט געווען אויף דעם עולם, אײַבערדעם האָבן זײ [הפילו כל כח אלפים מישראל], אײַבערדעם זענען געווען [רק] יחידִי סגולה וואָס זענען עומד געווען בנסיך, וואָס האָבן זיך דאָס אויך מתגבר געווען. אָבער [עכ"פ] דאָס איז געווען העכער נדי טבע, אַזױנס איז נאָכנישט געווען ווי בלעם און ס'וועט נישט זײַן, אײַבערדעם איז דאָס געווען הֵן הָאָה הֵיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל 'בְּדִבְרֵי בְלָעַם, בלעם האָט אַראָפֿגעברענגט בעובדא ובמילולא, ער איז כּחוֹ 'בִּפֿה', אינאיינס מיט בלק'ן [שכּוּחוֹ בעובדא], האָט מען אַראָפֿגעברענגט אַזעלכע כוחות, מי יודע וואָסערע מזיקים און מחבלים זײ

מא

[און] ער האָט געשיקט [מלאכים רעים שנבראו מן העבירות שלו].
 'ער אליין' איז דאָך געווען אַ גרויסער מַנְנָל אַ גרויסער מְנַאָף, ווי די גמרא
 זאָגט (סנהדרין קה:) [על הפסוק] הַהִסְכֵּן הַסְכַּנְתִּי, אפילו עם אתונו. ער האָט באַשאַפֿן
 אַזעלכע מְלָאכִים שְׁחוּרִים.
 אַזוי ווי יעקב אבינו האָט געשיקט מְלָאכִים קְדוּשִׁים צו עשוין [שנבראו מתרי"ג
 מצות שקיים, בכדי להכניע כחו של עשו]², און 'ער' [בלעם עשה ההיפך, ער] האָט געשיקט
 'אַזעלכע' מְלָאכִים [שְׁחוּרִים, כדי להחליש חס ושלום כוחם של ישראל].

מב

יהיה איך שיהיה, דאָס איז געווען אַ כח פון בלעם', דאָס איז נישט [עפעס]
 אַנדערש, [נאָר] אַ כח פון בלעם' וואָס ער האָט אַריינגעברענגט [בקרב לבם].

מג

ביאור קושיא יז

ולכן עצה זו לא היה באפשר להיות רק על ידי בלעם לבד, כי הוא ידע הכחות איך להפעיל זה,
 אבל בלעם עצמו לא עלתה על דעתו שיש אפשרות כזה, ולכן לא שלח אליו רק עבור כחו שבפה ולא עבור זה
 איז טאַקע געווען [הַעֲצָה רק מכוחו של בלעם], טאַקע מ'האָט געמוזט [צוקומען
 לבלעם], ס'איז טאַקע נאָר זיין' כח געוועזן.
 ס'האָט קיינער נישט 'געפאַלן' אויף דער 'המצאה' [ואף לא בלק, ווייל] מ'האָט עס
 אָנגעקוקט פאַר 'אוממעגליך', [כי ידעו] מ'קאָן נישט אידן [מצד 'הטבעיות' לבד אַזוי
 מכשיל זיין], מ'האָט יעדער [אפילו האומות] געוואוסט פון דעם אלקיהם של אלו שונא
 זימה.

נאָר דאָס קאָן אָבער נישט 'כאָטשיג ווער' [להפעיל כוחות הטומאה כאלה], ווען
 אידן זענען געווען אַזוי 'פעסט' און אַזוי 'שטאַרק' און אַזוי 'גדורים', [וכפירש"י (כב,
 ה, ד"ה ארץ בני עמר)] שהיו גדורים בעריות אין מצרים, זיי זענען 'דורכגעקומען'
 אַזעלכע שווערע נסיונות און זיי האָבן 'אויסגעהאַלטן'.
 זיי האָבן נאָר באַקומען אַ כח פון בלעם', דורכדעם איז דאָס געשען, דאָס איז
 געווען זיין' כח.

ס'האָט קיינער [לא העלה על דעתו עצה כזו], מ'האָט אים נישט געזוכט [רק משום]
 תְּכַרְךָ מְבַרְךָ תֹּאֵר יוֹאֵר, דער אומננות פון בלעם, מ'האָט אים נישט גערופן אויף
 עפעס אַנדערש.

מד

ביאורי הקושיות בענין הליכת בלעם

הקדמה לביאור קושיא יא - יב

כל מקום שנאמר הלשון דבר אחד "עם" השני, משמעותו שהראשון טפל להשני
 דאָס קען זיין דער פשט [בביאור הלשון לא תֵּלֶךְ 'עִמָּהֶם', והלשון קים לך "אתם"].

האָבן דאָרט צאמגעברענגט, וואָס זיי וואָרפֿן אַרױף כוחות הטומאה אויף די מענטשן. די גמרא זאָגט (ברכות ו.)
 הני ברכי דרבנן דשלי איז 'מינייהו', מי יודע וואָס זיי האָבן דאָ אַרױפֿגעוואָרפֿן. דאָס קען זיין [בביאור הענין].
² עיין במדרש (בר"ר עה, ד). ובס"ג וישלח תשכ"ח.

[ויבואר בהקדם] ס'שטייט דאָך, דער הגהות מיימוני ברענגט אין [רמב"ם] הלכות תלמוד תורה^{כא} אַקעגן [לענין שאמרו חז"ל] טוב תורה 'עם' דרך ארץ, ברענגט ער די גמרא זאָגט אין כתובות (פ: וביבמות לח.) [לענין נכסים של שומרת יבם שמתה, בית שמאי אומרים] יחלקו יורשי הבעל "עם" יורשי האשה [היינו "יורשי האב" של האשה, שאביה יורשי יורשין אותה אם מתה בלא בעל, כיון שאין לה בנים].

[וביבמות לח: (א"ר אשי), אַז ס'שטייט [יחלקו יורשי הבעל] "עם" יורשי האשה, וולא קתני יורשי האשה עם יורשי הבעל] איז געדרינגען אַז זיי [יורשי האשה] זענען דער עיקר^{כב}. [והיוצא לנו מזה דמקום שנאמר "עם"] אַז ס'איז "עם", אַז ס'איז 'מיט' יענעם, גייט יענער נאָך נאָך יענעם [שהראשון טפל להשני], ווייל ס'שטייט "עם", אַז 'דער' "מיט" יענעם, איז 'יענער' דער עיקר.

מה

ביאור קושיא יב

ואמר לו הקב"ה (בפעם השני) קום לך 'אתם', שהוא לא ילך כדי להפעיל עצת 'עצמו' להכשילם בבנות מואב, אלא ילך 'אתם' בטפל להם לפי 'דעתם' שקראוהו רק עבור כחו שבפה

דער בורא כל עולמים האָט דאָך דאָס געזען פאַראויס, [אַז בלעם] ער וועט אויפטוהן עפעס אַ נייע זאָך וואָס בלק רופט אים נישט [דערצו], זיי [המואבים] זענען גאַרנישט געפאַלן אויף דער המצאה אַז דאָס איז אויך מעגליך [להפעיל כוחות הטומאה כאלו עד כדי להכשיל את ישראל], מ'האָט אים נאָר גערופן פאַר זיינע 'כשפים' און זיינע 'דאָס' [שאר כוחותיו, כדי לקללם], און [פאַר] דעם האָט מען נישט מורא געהאָט [מבלעם, ווייל] מ'האָט געוואוסט [שיתקיים] (תצא כג, ו) 'וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֵינוּ לְךָ אֶת הַקֶּלֶל לְבָרְכָהּ'.

מו

[ובזה יובן] דער בורא כל עולמים האָט אים אַלץ געזאָגט לך "עם" הָאֲנָשִׁים [וכן קום לך 'אתם'], 'מיט' זיי, אויף 'זייער דרך'. אַז ס'שטייט "עם" [הכוונה שהוא יהא נטפל אליהם], דאָס וואָס 'זיי' ווילן פון דיר דאָס מעגסטו טון, כ'האָב נישט מורא פאַר דיר, דאָס האָט מען אים געגעבן רשות.

מז

ביאור קושיא יא

וכן בפעם הראשון דייק ואמר לו לא תלך 'עמָהֶם', כי אז עדיין לא ניתן לו רשות לילך כלל, ואפילו בטפל להם לפי 'דעתם' [וכן מה שאמר לו בפעם הראשון לא תלך 'עמָהֶם' היה הכוונה על דרך זה, כי מתחלה לא נתן לו רשות לילך אפילו על דעת בלק ושריו כדי לקללם לחוד, וכמו שהוסיף ואמר לו לא תאָר אֶת הָעָם פִּי

^{כא} בהגהות מיימוניות (על הרמב"ם, הל' תלמוד תורה פ"ג הי"א) מביא דברי התוספות ישנים (יומא פה:) שהביאו פלוגתא דרבינו תם ורבינו אלחנן בפירוש המשנה דאבות (ב, ב) יפה תלמוד תורה 'עם' דרך ארץ, דרבינו תם היה מפרש דמשמעות המשנה דדרך ארץ עיקר, והביא ראיה מפרק החולץ (יבמות לח.) יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. ועיי"ש בהגהות מיימוניות מה שהקשו על פירוש רבינו תם. ורבינו אלחנן היה אומר דאדרבה העיקר הוא תלמוד תורה והדרך ארץ הוא טפל, ודיוקא דהחולץ ליתא, דלא דייקו כן בגמרא אלא כשהוא לישנא יתירה, אבל במס' אבות אינו לישנא יתירה, דלישנא דתלמוד תורה דרך ארץ לא אתי שפיר אי לא קתני "עם", שאם היה אומר בלא 'עם' דרך ארץ, הייתי אומר אז זה או זה קאמר, עכ"ת דהתוספות ישינים המובא בהגהות מיימוניות. - ועכ"פ מבואר משם דלדעת רבינו תם בכל מקום שנאמר "עם" משמע שהוא טפל אליו, ואפילו לרבינו אלחנן עכ"פ במקום דמיותר תיבת 'עם' גם הוא מודה דנטפל להדבר שנאמר שם.

^{כב} ועיי"ן שהאריך רבינו בביאור לשון המשנה טוב תורה "עם" דרך ארץ, בדברי יואל לפרקי אבות, ובמסיבות להחזקת הישיבה ביום א' תבא תשכ"ז, וא' ויחי תשכ"ז, ובפתיחה לתלמידי הישיבה פרשת נח תשכ"ה.

ברוך הוא (שזה השמיט בלעם מלספר לבלק כדלהלן, ועיין בגור אריה). ורק אח"כ בשליחות השני כשנתן לו רשות לילך, וכמו שאמרו בגמרא שהוא משום דבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, הוהיר אותו בלשון קום לך "אתם", דרך בטפל להם תלך על פי דרכם ובקשתם, ולא פוקי שלא ילך עבור העצה שהיה בלבו להפקיר בנות מואב ולהכשיל את ישראל].

מח

ביאור קושיא זו

אבל בלעם לא קיים הציווי לילך רק "אתם", אלא הלך גם על מנת לפעול עצת הוימה שלו, ולכן נאמר ויחר אף אלקים כי הולך "הוא", דהיינו שהולך על דעת עצמו, ולא בטפל להם

אוי [ווען] ער איז אָבער געגאנגען, האָט ער 'שוין' געהאַט אַ מחשבה [על העצה שלו, ולעבור על מה שנצטווה, וְחָשַׁב כִּן] ער וועט דאָ טראַכטן עפעס אַזאַ מין זאָך וואָס קיינעם פֿאַלט נישט איין [ונכמו שכן עשה לבסוף. ולזה היה ויחר אף אלקים כי הולך הוא]. "הוא" איז טייטש 'הוא' ולא אחר, אַזוי דרש'נט מען²².

ביי די גאולה פון מצרים שטייט (בהגדה של פסח) [הקב"ה] בכבודו ובעצמו שנאמר [אָנִי ה', 'אני' הוא ולא אחר. וכן כשמיותר תיבת "הוא", דרשינן 'הוא' ולא אחר]. וואו ס'שטייט "הוא" איז טייטש 'הוא' ולא אחר.

[ונאן בבלעם] דאָס איז קיינעם נישט איינגעפֿאַלן נאָר 'אים', [וזה שכתוב] ויחר אף אלקים כי הולך "הוא", אַז ער גייט עפעס מיט אַזעלכע מחשבות וואָס מ'האָט אים נישט גערופן, ס'איז נישט 'בלק' [און נישט] די אַלע 'שָׁרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים', קיינעם איז דאָס נישט איינגעפֿאַלן, דאָס איז 'זיין אייגענע' אויפפֿאַסונג, און דעס גייט ער נישט 'מיט' מיט זיי, זיי האָבן נישט אַמאָל געוואוסט וואָס ער וויל טאָן, ביז צום סוף ווען ער האָט געזאָגט "אֵיעֶצְךָ", ער האָט אויסגעזאָגט די עצה [שהיה בלבו מתחלה. ולזה אמר הכתוב] ויחר אף אלקים כי הולך "הוא".

מט

ביאור קושיא יד

החרון אף לא היה על מה שרצה לילך בכלל, שהרי על זה ניתן לו רשות לילך "עמהם" בטפל להם, אבל החרון אף היה על מהלך על מנת לעשות עצתו הטמאה על דעת עצמו ולא בטפל להם

איז נישט קיין קשיא [למה חרה אף אלקים, והלא הרשה לו לילך]. אים האָט מען געגעבן רשות בפירוש [רק לך] "עם" האַנְשִׁים, אַז דעס וואָס 'זיי' ווילן האָט מען אים געגעבן רשות, דאָס האָט מען נישט קיין מורא געהאַט פֿאַר אים.

[אָבער] אַז 'ער' וועט עפעס אויפטוהן אַזעלכע מיני זאָכן וואָס קיינעם פֿאַלט נישט איין, אַזאַ מין רשעות, אַזאַ מין דאָס, דאָס איז [כִּין הוֹלֵךְ 'הוא', ס'איז "הוא", הוא ולא אחר, דאָס איז קיין אַנדערער נישט געווען אין דעם, דאָס איז נישט 'עם' האַנְשִׁים].

ממילא איז דאָס נישט קיין שום סתירה [לנתינת הרשות], דעס וואָס ס'איז געווען דער חרון אף. וואָרן דאָס איז נישט 'דעס' וואָס מ'האָט אים געגעבן רשות, אויף 'דעם' האָט מען אים נישט געגעבן קיין רשות, דאָס איז געווען נאָר בגודל רשעתו.

²² עיין בגמרא קידושין (גג:), וריש מס' מכות, ותמורה (יג:).

ג

ביאור קושיא יג

[ונבוה יתבאר גם כן שינוי הלשון, דמתחלה נאמר וְאָן אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ "תַּעֲשֶׂה", ואח"כ נאמר אֹתוֹ "תִּדְבֹּר". דהנה עצת בלעם מה שעשה על דעת עצמו, זה נקרא בשם "מעשה", שזה בא ע"י הפעלת כוחותיו הטמאים שבזה שינה הטבע והביא כשלון בקדושת ישראל שלא יהיו אז גדורים בעריות כמו שהיה טבעם באמת. אבל מה שהלך עבור שליחות בלק כדי לקללם ח"ו, זה נקרא בשם "דיבור", שזהו על ידי כחו שבפה. ולזה בפסוק הראשון דמיירי קודם שהתחיל לילך, שם נאמר אֹתוֹ "תַּעֲשֶׂה", דבא להזהירו שלא ילך על מנת "שעשה" מעשים שלו שהיה במחשבתו לפעול עצת שטים. אבל בפעם השני שם מיירי לאחר שכבר הלך בדרך ובא לו לבלק, ורצה לקללם, על כן שם היה הציווי כפשוטו, דגם "בדיבור" לא ידבר על ישראל כרצונו של בלק, אלא מה שיתן ה' בפיו].

נא

ביאורי הקושיות בענין עצת בלעם

הקדמה לביאור קושיא יט וקושיא כב - כד

[ונבוא לבאר הפסוק לְכָה אֵינְעָצְךָ, אֹן עַר הָאֵט גַּעזָגַט אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים (קושיא יט).

לְאָמִיר זַען, [לבאר אויך] דעם פשט אין די גמרא תולה קללתו באחרים (קושיא כב-

כד). (הביאור על זה עיין להלן אות נח-נד)

נב

אִיךְ הָאָב שׁוֹיִן אִמָּאָל גַּעזָגַט פֿשֶׁט^{כד} אויף דעם פסוק, [ליישב לשון] אֵינְעָצְךָ [שסותם מהו העצה], מִיט דעם קישור הדברים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה וְגו' (קושיא יט), וואָס איז דער פשט.

נג

קדושת בני ישראל שהיו גדורים בעריות, ואף לא 'נכנסו' לבית שהיה בו ענין פריצות

דער אמת, אידן זענען געווען אָן עַם קָדוֹשׁ, ס'איז נישט פֿאַרגעקומען קיין עריות, אידן זענען געווען 'אידן', כִּלְנֹו בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נִחְנֹו, אַלע זענען זיי געווען מזרע אברהם יצחק יעקב, מזרע כולו קדוש, ס'איז נישט געווען חלילה קיין תמורה קיין חילוף חס ושלום אין משפחות, זיי זענען געווען גדורים בעריות.

אפילו בזמן עדת קרח, [כתיב] כָּל הָעֵדָה כָּלָם קָדָשִׁים, ווי דער מדרש זָאגט^{כה} אַז וואו ס'איז [דאָ] אַ פריצות אין שטוב, דאָרט וועלן זיי נישט אַריינגיין. זיי האָבן נישט געוואָלט 'אַריינגיין' [לביתו של און בן פלת, אפילו] אין די גרעסטע [זמן] מלחמה, אין

^{כד} עיקר הבחינה דלהלן, שנבואת בלעם היה על שפלות רשעי ישראל כתות הציונים בדור האחרון, כבר הזכיר רבינו כמה פעמים בדבריו, ואף טרם המלחמה העולמי, כי כבר אז היה כל מעשיהם בפריצות נוראה, וכמו שמזכיר רבינו לקמן. ועיין זה בדורשי אבות משנת תר"צ (נדפס בטיב לבב), ובדרשה לפ' מסעי תשי"ב (בטיב לבב) מטות עמוד תקכו), ובס"ג בלק תשי"ד, ובילול ש"ק דברים תשס"ז (חידושי עמוד חרמב). ועיין בספר עטרת יהושע (להג"ר משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים) שמביא זאת בשם רבינו ממה שמע בילדותו כשרבינו היה שבת עיר הוניאד (וזה היה עוד בשנות תר"ע בערך). וכאן מחדש רבינו ליישב לפי דרך זה עוד כמה קושיות בפרשתן.

^{כה} במדרש (במדבר יח, כ) וכן הוא בגמרא (סנהדרין קט:). אמר רב און בן פלת [שהיה בתחילה בעדת קרח ואחר כך פירש מהם] אשתו הצילתו, שאמרה לו שלא ירויח כלום מאותו מחלוקה, וכאשר אמר לה שנשבע להם שילך עמהם כשיקראו לו, אמרה לו עצה, אני יודעת שכל העדה כולם קדושים וצנועים, והשקתו יין עד שנשתכר והלך לישון בתוך ביתו כדי שלא ישמע כשקוראין אותו, והיא ישבה אצל פתח הבית, וסתרה שערות ראשה, וכשבאו מעדת קרח לקרוא אותו, וראו אשה שאינה צנועה בפתח הבית, חזרו לאחוריהם, ובנתיים נבלעו עדת קרח, וכך ניצול און בן פלת.

דעם גרעסטן 'ברען' פון די מלחמה, אין גרעסטן ברען - ווען ס'איז געווען מיט קרח'ן געווען - פון די פלוגתא.

נד

ועל כן בדור ההוא ידע בלעם היטב, שאף עם כל כשפיו וכח טומאתו, אין בידו להכשילם ח"ו בבנות ישראל עצמן
 ער [בלעם] האָט געוואוסט "דעמאָלטס", [אז] ער קען נישט ברענגען אידן
 [להכשילם 'בבנות ישראל' חס ושלום], אפילו מיט זיינע אַלע 'קונצן' מיט זיינע אַלע
 'כַּשְׁפִּים' מיט זיינע 'תַּאֲוֹת רַעוֹת' קען ער נאָר דורך די "בנות מאב", מ'וועט
 נעמען פון די 'גוים' און אַרופּוואַרפֿן [כח זימה], פון די גוים אַרופּוואַרפֿן.

נה

אבל בלעם ראה בנבואתו דברים שיהיו עד סוף כל הדורות

אָבער בלעם האָט דאָך 'געזען' עד סוף כל הדורות, [וכמו שאמר] 'אָרְאֶנּוּ וְלֹא
 עָתָה וְגו', ער רעכנט דאָך אויס וְקָם שָׁבֵט [מִיִּשְׂרָאֵל] וּמִתַּחַץ פְּאָתַי [מאָב] וְקִרְקַר כָּל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל, וְצִים מִיַּד כְּתִים וְעָנּוּ אֲשׁוּר וְעָנּוּ יֶעֱבֵר, ער רעכנט דאָך אויס וואָס ס'וועט זיין
 נאָך ביאת המשיח ווען ס'וועט זיין מלחמת גוג ומגוג, ער רעכנט דאָך דאָרטן, ער
 האָט דאָך געזען דעמאָלטס [מה שיהיה עד לאחר ביאת משיח], לטובת ישראל וכדומה
 האָט ער דאָך געזען. ער האָט געזען בנבואה, [וכמו שדרשן] וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד
 בְּיִשְׂרָאֵל (ברכה לד, י), אבל באומות העולם קָם, ומנו בלעם (ספרי שם).

נו

ועל כן ראה כי בדור האחרון בעיקבא דמשיחא יצמח כת רשעים בישראל שיהיו פרוצים בוזמה עוד יותר מהגוים, עד שהם
 יורו וילמדו להגוים כמה עניני פריצות ושאר גזירות. והם יפקירו אף בנות ישראל רח"ל בקיבוציהם וכצנא המבא שלהם
 האָט ער געזען וואָס ס'וועט זיך טון [בדורות האחרונים], האָט ער געזען ס'וועט
 זיין דורות נעבעך 'קודם ביאת המשיח' - בעווינו הרבים - וואָס ס'איז גאָר פונקט
 פאַרקערט, בעווינו הרבים איז דאָ אַ פֿתָּה פון אידן וואָס דער פריצות [אצלם] איז
 אסאך אַרגער ווי די גוים, בעווינו הרבים די לעצטע כיתות [הסטרא אחרא, שהם כיתות
 הציונים וגירוריהם], דאָס 'פריצות' און דאָס 'תערובות'.
 איבערהויפט לעצטענס [לאחר הקמת מדינתם], די - רחמנא ליצלן - די גרעסטע
 'טומאה העמוקה' וואָס זיי מאַכן, דעם "גיוס נשים"¹², און כדומה וואָס זיי זענען

¹² בענין גיוס נשים:

בהקדמת קונטרס על הגאולה ועל התמורה כותב רבינו זול"ק: הצבא הזה שנעשה בגיוס הבנות, הוא
 ערוה וזימה שאין כמותה בכל העולם כולו, ונודע שהם מלאים ערוה וזימה רחמנא ליצלן, גם מלאים מינות
 וכפירה ורציחה והפרת הדת עד אין לשער, מי שחושב שהשכינה הקדושה שרויה ביניהם, בודאי הוא כופר
 בכבוד השכינה הקדושה ובכל התורה כולה, וממילא אי אפשר שיהיה שם נס מצד הקדושה.
 ושם בסימן נ"ו כתב, לענין מה שפרסמו שיש חזורים בתשובה ניסי הציונים המניחים תפילין וזול"ק:
 ובעווינו הרבים המצא ימצא גם בין יראי ה' אשר מחמת שלא תקנו עדיין חטאת נעוריהם בתשובה גמורה,
 קשה להם להשמר ולהיזהר מהרהורים רחמנא ליצלן, אבל על כל פנים על פי רוב אינם מזהמים בגדר זה
 שלא יוכלו להשמר מהרהור לשעה קלה בעוד שהתפילין עליהם, ומספק שמא יבואו לידי הרהור אין לאסור
 הנחת תפילין בשביל כך כאשר פסק המג"א ז"ל. אבל אלו הרשעים שכל מחשבתם ועסקם בעריות רחמנא
 ליצלן ומזוהמים בתכלית הזוהמא, וכל מגמתם למען רבות זימה, ולכן המציאו גיוס הנשים להיותם מופקרים
 כגורעים שבאומות, אסור להם עפ"י דין להניח תפילין, וע"כ נתן להם הס"מ עצה ומחשבה לרמות במצות
 תפילין שבוז עצמה מוסיפים עבירה בעשייתה, ומגדילים כח הסטרא אחרא רחמנא ליצלן.
 ועיין דברי יואל מכתבים (ח"א מכתב פב) וזול"ק: ומי רואה את אלו יוצאים ולא יצא ללחום עמהם נגד
 הגזירה הנוראה הנ"ל אשר נגזר על בנות ישראל, ומימות עולם לא היה גזירה רעה ומרה כזאת על ישראל, גם
 עכשיו בעוה"ר בעיקבתא דמשיחא בגלות המר והנמהר רח"ל, לא הגיע אלנו כזאת מסוף העולם ועד סופו כי

דאָרטן מיט זייערע "קיבוצים", מיט זייערע דאָס, ה' ישמרינו דעם 'תערוכת הרעה' וואָס דאָרט איז, [עד כדי כך] אַז ס'איז געווען מקומות בפירוש וואָס די גוים האָבן געשריגן [בפירוש] מ'זאָל זיך נישט לערנען פון די אידן, דאָס איז דאָך ידוע¹¹.

זיי זענען כמקולקלים [שבאומות, וכמו שמתאונן יחזקאל הנביא] כמתוקנים [שבהם] "לא עשיתם" כמקולקלים שבהם "עשיתם"¹². ווייל 'זיי' לערנען אויס [פאר] די גוים [עניינן] 'פריצות' רחמנא ליצלן, און [נאך] אסאך עניינים.

מ'זעט דאָך פשוט די 'גזירות' אין אַנדערע זאכן אויך, אין ניתוחי מתים, און קהנה וכהנה.

אפילו דאָס 'שְׁמִדוֹת' [שלהם] איז נישטאָ [כדוגמתם] אין די גאַנצע [וועלט], איז נישטאָ צווישן אַלע גוים, צווישן אַלע אומות, אפילו צווישן אַלע עובדי זרה

אם בארצינו הקדושה, וצוות הכתוב (דניאל יב, א) וְהָיְתָה עַתְּ צָרָה אֲשֶׁר כְּמוֹהָ לֹא נִהְיְתָה, אבל אוי לנו שכן עלתה בימינו, הִרְחֵקָם הוּא יִצְלִינוּ מִכָּל גְּזֵרוֹת קְשׁוֹת אֲכָזְרִיּוֹת, וְיִשְׁמַח אֶת לִבְבֵּינוּ בְּשִׂמְחַת צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם. ועיין עוד בס'ג ריחי תשי"ד [לשון קדשו אות יז, ואת מה] וזל"ק: פריער איז געווען איבעראַל פֿאַרשטעלען "אַרְךָ מִצְרַיִם" [בחורף לארץ], היצט האָט מען גאָר די נסיונות אריינגעוואָרפֿן טאַקע גאָר במקום הקדש [נארץ ישראל]. איז דאָס נאָך אַרגער און נאָך נידריגער.

וואָס איז געווען די עצה פון בלעם? וואָס האָט ער געטוהן? ער האָט מפּקיר געווען "בְּנֹת מִדְיָן". און דאָס האָט געברענגט די צרה וואָס מ'האָט דערנאָך געליטן די כ"ד אָלף מישראל, מ'האָט מפּקיר געווען "בְּנֹת מִדְיָן". דאָס איז נאָכנישט געווען קיינמאָל, מ'זאָל מפּקיר זיין "בְּנֹת יִשְׂרָאֵל"! בעוה"ו איז לָנו שָׁכָךְ עֲלֵתָה בְּמִינֵנוּ! בעוֹנֵינוּ הַרְבֵּים, די גְּזֵרוֹת קְשׁוֹת וּמָרוֹת. מ'איז דאָרט אין גללות טאַקע ביי די רשעי יִשְׂרָאֵל. ווי גרויס די נסיונות זענען, אַז דאָס ביסל אידן וואָס זיי ווילן נאָך זיין אידן, האָט מען אַרונטער געוואָרפֿן אונטער אַזא דרוק. וואָס קען מען נאָך זאָגן, דאָס אַליין איז שוין דער גרעסטער לימוד זכות, ווען מ'קוקט זיך אָן. ס'איז גענוג נסיונות אַז מ'האָט אידן געפֿירט - איך ברור'ך נישט צו זאָגן - טאַקע דאָ אין דער מדינה [אמעריקע] אַרְךָ הַטְּמָאָה. ווי געפֿערליך איז אַז מ'גייט אַרויס אויף די גאס, וויאָזוי זענען אויס די גאסן טאַקע דאָהי וכו'. און נאָך מער, נאָך גרעסער זענען די נסיונות, ווייל פריער האָט מען כאָטש געוואוסט [אז] "במקום הקדוש" איז אַן השפּעת קדושה, אַרְךָ אָשֶׁר ה' אַלְקֵיךְ דָּרָשׁ אֹתָהּ (דברים יא, יב). היינט איז דאָך דאָרט איז דאָך נאָך דאָס אַרגסטע, די גרעסטע זוהמא, אַזוינס וואָס ס'טוט זיך נישט אין קיין שום אומה ולשון, אין קיין שום מדינה הערט מען דאָס נישט, ווי גרויס איז די זוהמא... ס'איז ביי מיר קיין שום ספק, אַז אידן האָבן שוין געהאַלטן ביי דער גאולה, און בעוֹנֵינוּ הַרְבֵּים דאָס [מלכות המינות] איז געווען דער כח, מיט דעם האָט מען עס מעכב געווען. השם יתברך ירחם, ס'זאָל שוין נישט לאַנג דויערן, ס'קען שוין נישט לענגער דויערן.

ועיין עוד שם (באות מה) וזל"ק: ווי איז דעם מענטש וואָס ער קלערט איין רגע, איין רגע, אַז דאָס איז אַ "ישועה" חלילה. ס'איז אַ "ביטערער חורבן" אוי ווי! איז ווי! בעוֹנֵינוּ הַרְבֵּים, אַרגער ווי ווען ס'איז אַראָפּגעקומען די האַרבסטע עבודה זרה! נאָך טויזנט מאל אַרגער! ... דער אותו האיש מיט'ן שבתי צבי, מיט אַלע רשעי ארץ וואָס זענען געווען בעולם, וואָס מ'האָט זיי מחריים ומנדה געווען אַלע טאַג אין אַלע בתי מדרשים, הייבן זיך נישט אָן אַקעגן 'די' רשעים. אַקעגן די "ביטערע גזירה" [של גוים בנות]. ס'איז על הכלל כולו יצאו. ווייטט השי"ת צי ס'זעט נאָך בלייבן אַ איד אין ארץ הקדושה! ווייטט השי"ת, אוי ווי, אוי ווי. [שפּערהל איז גור אלה על הזכרים] וְלָכֵן בָּקַשׁ לַעֲקֹר אֶת הָעַל. נאָר הקב"ה קאָן נאָר העלפֿן, קיין אַנדערער נישט. אַבער בעוֹנֵינוּ הַרְבֵּים מ'זינדיגט, מ'איז גאָר כּוֹרֵךְ נאָך געבוידי זעה, די דעות זענען געכאַפט בעוֹנֵינוּ הַרְבֵּים. אוי ווי, צווישן אידן שומרי תורה האָט זיך אַריינגעכאַפט דער כח פונעם ס"מ בעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבֵּים. ועיין עוד בס'ג וּרְאָה תשי"ז [לשון קדשו אות מז], ועוד.

¹¹ אולי הכוונה, על כי באותו זמן בקיץ תשכ"ז כשהצליח מעשה שטן ועלה בידי הציונים לכבוש את מקומות הקדושים שבארץ ישראל, באו שם בפריצות גדול ונורא, והגיעו הדברים עד כדי כך, שראשי הערביים (ובראשם המלך של מדינת סאודי אראביע) כשראו הפריצות הגדולה, הכריזו לבני דתם שלא ילמדו ממעשי הפריצות של הציונים, ואוי לאותה בושה וכלימה. - ועיין על הגאולה ועל התמורה (סימן ק) וזל"ש: המה הלכו בו במקום המקדש, ובאו בה פריצים וחיללוהו וכו' ובאים בכבודי זרה, ופריצות בתערובת אנשים ונשים וכו', ולא היה חשכות כזה מימות עולם, השם יתברך יאיר עיני ישראל המחכים לישועתו.

¹² בגמרא (סנהדרין לט:) רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (יחזקאל ה, ז) וְכַמְשָׁפְטִי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם "לא עֲשִׂיתֶם", וכתיב (שם יא, יב) וְכַמְשָׁפְטִי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם "עֲשִׂיתֶם". [ומתוך הגמרא] כמתוקנן שבהם [כאומות שכיבדו את השי"ת] לא עשיתם, [רק] כמקולקלין שבהם עשיתם.

[והמיסנאָרען שלהם] האָט עס נישט אַזאַ כח [להסית ולהדיח אנשים מִישראל] ווי דאָרטן ביי זיי, וכדומה [נאך אַנדערע ענינים].

איבערהויפט דאָס 'פריצות', דאָס איז דאָך שוין 'פון לאַנג אויס' אַזוי [אפילו עוד טרם הקמת מדינתם].

נז

ביאור קושיא יט

ביאור כל המשך הכתוב: בלעם אמר לְבַלֵּק לָקֵחַ אֵינֶעֱדָךְ עֶצָה שְׁפִלָּה שֶׁל הַפִּקְרָת בְּנוֹת, אֲשֶׁר 'בְּאַחֲרִית הַיָּמִים' טרם ביאת משיח, יעשו כן אנשים רשעים מזרע ישראל וילמדו אותה לאומות העולם

[איבערדעם] בלעם האָט געזאָגט, איך וויל דיר געבן אַזאַן עצה וואָס דו זאָלסט [יעצט] טאָן, [און דאָס איז אַזאַ עצה וואָס] "בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" וועלן 'זיי' דאָס טון פֿאַר 'דיר' [שבעוה"ר אנשים מזרע ישראל יכשילו להאומות].

איבערדעם האָט ער געזאָגט "אֵינֶעֱדָךְ", איך וועל דיר געבן אַזאַן עצה, זאָלסט זיי ברענגען מפקיר זיין [בנותיהם] לזנות, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה "הָעַם הַזֶּה" לְעַמָּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, דאָס איז טאָקע דער פשט, "בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" [היינו 'בדור האחרון' לפני ביאת המשיח] וועלן 'זיי' [מזרע ישראל, גאָר] די 'גוים' פֿאַרדאַרבן מיט דעם פריצות, אַזוי ווי 'עס איז' [המציאות כהיום] בעונותינו הרבים.

דאָס האָט בלעם געזאָגט, איך וועל דיר געבן אַזאַן עצה [אשר עצה כזו יעשה העם הזה להאומות בעיקבא דמשיחא], האָט ער זיך 'געדעקט' מיט דעם [שלא יתמה עליו בלק על שנותן עצה מגונה כזה, וכדיתבאר בסמוך].

נח

ביאור קושיא כב - כג

ביאור פירוש הגמרא: הכוונה בהפסוק על דרך הנוכח, שאמר לו בלעם מה שיעשו רשעי ישראל בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, ובוה עצמו תלה קללתו באחרים

דאָס איז דער פשט אין די גמרא [שלשון 'הָעַם הַזֶּה' לְעַמָּה, הוא כאדם שהוא] תולה קללתו באחרים.

[ווייל] לכאורה וואָס דאָרף ער 'דאָ' דערציילן אויף בְּאַחֲרִית הַיָּמִים [שאז יעשו מזרע ישראל כן].

נאָר אַזוי ווי ער האָט דאָך אים אָבער געגעבן [פאַר] זיי אַן 'עֶצָה נִמְכָּזָה' וּשְׁפִלָּה, ווי רש"י זאָגט^ט ס'איז נישט געווען פרוצים [אפילו בין האומות] ביז ער [בלעם] איז דער ערשטער 'פורץ גדר' געווען פון עריות, פון דור המבול אָן איז מען געווען פֿאַרצוימט פון עריות, און ער האָט דאָ געמאַכט דעם ערשטן פריצות, [ואם כן יתמהו עליה] ווי גיט מען אַזאַ 'ביטערע עצה' !

[ממילא כדי זיך צו 'דעקן'] האָט ער זיי געוואָלט זאָגן [שבְּאַחֲרִית הַיָּמִים יעשו זרע ישראל כן להאומות. דאס יטענו לנגדו] ער וויל זיי מאַכן [לפרוצות], אַזאַ 'שפלות' גיט ער זיי, האָט ער זיך 'געדעקט' מיט דעם, אַז דער שפלות [כזאת] וועט אַמאָל זיין אַ צייט וואָס דאָס וועט שטאַמען פון אידן. [ונמצא] האָט ער תולה געוועזן דעם 'שפלות'

^ט מלשון הפסוק (שמואל א' טו, ט). ופירש"י נִמְכָּזָה, כמו "נִכְזָה", והמ"ם יתירה.

^ל ברש"י עה"פ אָרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ (כב, ה). מפני מה הִשָּׁרָה הקב"ה שכירתו על גוי רשע, כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אילו היו לנו נביאים חזרנו למוטב. העמיד להם נביאים, והם פרצו גדר העולם, שבתחלה היו גדרים בעריות, וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות.

- די 'קללה' [דפירושו 'גנא' כפירוש מהרש"א] - האָט ער תולה געווען 'באחרים', ער האָט נישט געוואָלט אָנהענגען אינגאנצן אין 'זיי' [במאבים], איבערדעם האָט ער זיי 'דערציילט' [מה שיעשו 'ישראל' בסוף הגלות].

האָט ער אויף דעם [ארויף] אָנגעהויבן, האָט ער אָנגעהויבן גראָד [במה שיעשו ישראל], ער האָט נישט געוואָלט אָנהייבן גלייך [=מיד, עם ענין בנות מואב, ולכן הקדים הקדמה איצט] "אָשר יעשה הָעָם הַזֶּה לְעַמּוֹךְ" איך וועל ענק געבן אָן עצה עטץ זאָלט טאָן אַזעלעכע דברים שפלים ובזויים, אַזעלעכע נידריגע זאכן, האָט ער 'שוין' תולה געוועזן אַז דאָס שטאַמט פון אידן^ל, דאָס וועט אַמאָל אַזוי זיין, היצט [בדור המדבר] אודאי נישט, נאָר ס'וועט אַזוי זיין אַמאָל - האָט ער געזאָגט.

דאָס איז דער פשט אין די גמרא תולה קללתו באחרים.

[ולפי"ז אין צריך לפרש דהכוונה הוא על הפיכת הלשון, אלא שבאמת דיבר מאשר יעשה ה'עם הזה לעמך', רק שעצם הדבר מה שהוצרך להוסיף זה ולדבר מהם, זה היה כדי לתלות גנותו בישראל. וממילא לפי דרך זה בפירוש הגמרא, לא קשה עוד קושיא כב הנזכר, דהרי שפיר תלה הגנאי בישראל ולא במואב. וכן לא שייך להקשות קושיא כג הנזכר, דהא גם בשעת קיום העצה היה תולים עצמם ברשעי ישראל שבאֲחֵרִית הַיָּמִים, וזה היה להם לכסות עינים על תעתועיהם שבאותו הזמן].

נט

ביאור קושיא כד

לפי זה עולה יפה הסיפא דקרא "באֲחֵרִית הַיָּמִים" גם לפירוש הגמרא, והכוונה על דור האחרון שלפני ביאת המשיח. און דאָס איז מקושר מיטן "אֲחֵרִית הַיָּמִים", וואָרן וויאָזוי האָט ער געקאָנט תולה זיין קללתו באחרים, ס'איז דאָך אַזוינס נישט געווען [בקרב ישראל] מימות עולם [עד ימינא אלה], האָט ער [געזאָגט "באֲחֵרִית הַיָּמִים"], דער "תולה קללתו באחרים" דאָס קאָן נאָר זיין דורכן "אֲחֵרִית הַיָּמִים", וואָס ער האָט געזען [אַז] ס'וועט אַזוי זיין [בדור האחרון].

ס

עוד קצת ביאור על קושיא כט

הוכרת השפלות של אלו הרשעי ישראל שברורינו, זה גרם חולשה אף בכח הקדושה של הרוח דעה און בעונינו הרבים 'דאָס' [שראה והזכיר את השפלות של אחרית הימים] האָט שוואַך געמאַכט דעם כח אויף 'דעמאָלט' אויך [וגם זה גרם מה שנכשלו ונפלו ישראל בשמים]. ס'שטייט דאָך^ל אפילו [ביעקב אבינו], ער האָט 'געזען' [שעתידים לצאת] יהוא ובניו^ל - ביי יוסף הצדיק - [איז] דער רוח הקודש [נסתלק געוואָרן], אַז ער [יוסף] האָט געמוזט מתפלל זיין ער [ניעקב] זאָל קאָנען מַכְרֵךְ זיין. [דראיית השפלות דלעיתיד] ס'ברענגט חלילה אַ 'שוועכע' [=שוואַכקייט]^{לד}.

^{לא} ולכן אע"פ שאח"כ מבואר מפורש שהמואבים החטאו את ישראל, מכל מקום בתחילה רצה להתכבד בקלון ישראל, שגם הם יעשו דברים המכוערים כאלו, ואח"כ כבר היה יכול לומר בפירוש עצתו השפילה.

^{לב} בפסוק (ויחי מה, ח) וַיֵּאָר אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֱלֹהִים, פירש"י בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי אלה, מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה וכו'. ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש. (ועיין תנחומא ויחי סימן ו).

^{לד} ירבעם בנו נבט, ואחאב, ויהוא בן יהושפט בן נמשי, היו מלכים משבט מנשה ואפרים במלכות "ישראל", ועל יהוא כתיב (מלכים ב' י, לא) וַיְהִי אֶת הַיּוֹם לֵאמֹר לֹא שָׁמַר לְלֶכֶת בְּתוֹרַת ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל כָּל לְבָבוֹ לֹא סָר מֵעַל חַטֹּאות יִרְבְּעָם אֲשֶׁר הִחָטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל. לאחר יהוא מלך בנו יהואחז, ולאחריו בנו יואש, ולאחריו בנו ירבעם, ולאחריו בנו זכריה, ואז נפסק מלכות ישראל מבני יהוא, כאשר דיבר ה' אל יהוא שארבעה דורות ממנו ישבו על כסא ישראל. ובכל בניו כתיב שָׁעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּחָטְטֵיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל (כדאיחא בספר מלכים ב' פרק יג-טו)

סא

איבערדעם דאָס איז דער פשט [בכוונת הכתוב ובפירוש הגמרא].

סב

ביאור קושיא ב (אופן א)

מדוע רש"י ושאר מפרשים כתבו כאן רק פירושים דחוקים

גם הראשונים הבינו בפירוש הכתוב כפירושנו, שהוא פירוש העולה יפה בכל המשך הכתוב, אלא שלא רצו "לכתוב" כן, שהיו מצפים בימיהם שלכסוף לא יגיעו לירידה גדולה כזה, ולא רצו להכריח הבחירה ע"י כתיבת פירוש זה בדברי 'הנבואה' קאָן זיין די ראשונים האָבן אויך דאָס געזען [ברוח קדשם] דעם פשט [שאמרנו בפירוש הכתוב]. נאָר וואָס זשע דען, ס'איז דאָך נאָכנישט געווען [כך המציאות בימיהם]. יעדע זאך אַז ס'קומט אַרויס אין [בחינת] 'דיבור', איז דאָך עס מכריח [הבחירה], דאָס [שפלות ישראל] איז דעך דאָך אַ בחירה [זאך], ס'האָט דאָך נישט געמוזט זיין, נאָר דער אורך הגלות נאָר [הביא המצב לידי כך]. אָבער 'געזען' האָבן זיי [הראשונים דפירוש הכתוב הוא כפירושנו], אַז די נבואה האָט געוויזן, האָט געזען [שיהיה כך באַחרית היָמים]. [אמנם] דעם וואָס די נבואה "זעט", דאָס איז נאָכנישט [מכריח הבחירה], די [בחינת] מחשבה - אַזוי שטייט דאָך אַזוי - דאָס איז נאָכנישט, דאָס נעמט נאָכנישט צו די בחירה, נאָר ווען ס'קומט אין "דיבור".

ממילא מוז זיין אין פסוק אַן אַנדערער פשט אויך, וואָרן אַז ס'וועט נישט זיין קיין אַנדערע פשט העט דאָך עס געווען אַ הכרח [שצריך להיות כן, שכבר מפורש כן בדיבור הנבואה], איז דאָך עס אויס [בחינה], נעמט דאָך עס צו די בחירה, איבערדעם האָט מען געמוזט טרעפן אַז ס'איז דאָ אַן אַנדערער פשט אויכעט אין פסוק [ולכן נדחקו המפרשים לפרש דרכים אחרים בפירוש פסוק זה, כדי שלא להכריע כפירושנו, אף שהוא פירוש הקרוב ביותר לפי פשוטן].

אָבער דער אמת - קען זיין - האָבן זיי טאַקע 'געוואוסט' [מפירוש זה שאמרנו], נאָר מ'האָט אונז נישט געוואָלט 'זאָגן' פריער, [משום] אַל תַּפְתַּח פֶּה לְשֹׁטָן, [כי היו מְצַפִּים] אפשר וועט דער בורא כל עולמים העלפן און ס'וועט 'דאָך' נישט זיין ס'זאָל אַזוי לאַנג דויערן דאָס גלות, וועט נישט קומען צו דעם, און ס'וועט נישט זיין רחמנא ליצלן וואָס ס'וועט זיין [שיהיה שפלות כזאת בישראל], וועט 'דאָך' זיין עפעס מער 'צוימונג' צווישן די אידן, [ולא יבוא לידי כך] אַז ס'וועט בלייבן אַ דור [וואָס] אַין מי יגדור גדר ואין מי יעמוד בפרץ].

סג

ביאור קושיא בא (אופן ב)

ולכן לא העתיק רש"י בחומש פירוש הגמרא, כי הבין שפירוש הנכון הוא כפירושנו, והיה תקותו שלא יבא לידי כך איבערדעם קאָן זיין, איבערדעם רש"י [על התורה] האָט אויך מעלים געווען דעם פשט [שבהגמרא], ער האָט זיך געזוכט אַן אַנדערן פשט אויף דעם באַחרית היָמים^{לי}

^{לי} ועיין מה שהאריך בזה רבינו בס"ג ויחי תשכ"ז (בדברות קודש לשוכבי"ם ח"ה עמוד פח, ובדברי יואל ויחי עמוד תקצ).
^{לה} באלשיך (בהעלותך יא, כג) וז"ל, יש הפרש בין מחשבה לדיבור, כי הבחירה אפשרית נגד המחשבה, ולא נגד הדיבור. כעין מאמרם ז"ל ואילו רשע או צדיק לא "קאמר", עכ"ל. ועיין ישמח משה (סוף פרשת נצבים). ועיין בדברי רבינו ס"ג חקת תשי"ד (לשון קדשו, אות לב).

^{לו} וכדלעיל באופן א' (באות כט), דלשון "באחרית הימים" הוא דהיה קשיא ליה לרש"י בפירוש הגמרא. ועתה מבאר רבינו כי באמת ידע רש"י התירוץ על זה, והוא דאפשר לפרש "באחרית הימים" על עיקבא דמשיחא

[דפירושו לאחר ביאת המשיח, והכוונה על מה שיעשו אז למואב. ולכן גם בפירושו על הגמרא נדחק בפירושים דחוקים, כדי שלא 'לגלות' פירוש זה, אף שהוא פירוש הפשוט בכוונת הכתוב והגמרא].

סד

ביאור קושיא ב (אופן ב)

על פי ביאור קושיא יט (המשך הכתוב) באופן חדש

נאָר קען זיין [לייבש עוד המשך הכתוב] לויט רש"י, [לויט] דעם רש"י פשט [בחומוש] וואָס ער זאָגט [דהסיפא] אַזער יעֶשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמָּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים [קאי על מה שישאל יעשו למואב כשיבוא משיח], וואָס ס'האָט אָבער [נישט קיין שייכות עם הרישא "לכה איעצך" דמיירי מעצת בלעם], לכאורה האָט עס קיין שום קישור נישט [ונדלעל בקושיא כ].

קען זיין דאָס האָט אויך אַ שטיקל קישור, 'דער' דָרש [שבפירוש רש"י] לויט 'דער' פֿשט [שחידשנו בסגנון המשך הכתוב, וכדיתבאר].

סה

אופן ב' בביאור הכתוב: דאשר יעשה וגו' הוא אמתלא על מה 'שמוכרח' לעשות אף עצה שפלה כזה

בלעם האָט אים געזאָגט, לכאורה מוז ער [זיך] דאָך עפעס פאַרענטפערן, ער הייסט טון אַזאַ נידעריגע זאַך, [וואָס] ס'איז נאָך דעמאָלטס [געווען פאַרצוימט], אפילו זיי אַליין [האומות העולם] זענען דאָך געווען פאַרצוימט פון עריות פון דור המבול [אָן], אַזוי זאָגט דאָך רש"י, הייסט עפעס [היתכן לומר כן], מ'האָט דאָך געוואוסט אז דאָס איז אַ 'דָּבָר בְּזוּי וְשִׁפְלָה' לאַ עֲלִינוּ, ער זאָל מפקיר זיין בנות מואב, ער הייסט טון אַזאַ נידעריגע זאַך.

דיען שבעת הנאולה שלימה עתידה מואב שתכלה,

על כן יש לו לעשות אף דבר שפל כזה, בכדי לדרוח ולאחר את הנאולה עד כמה שאפשר

האָט ער זיך 'געדעקט' מיט דעם, זאָלט וויסן "בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" [היינו לאחר ביאת משיח] וועלן זיי דיר טון 'אַזוינס' [שעתידין ישראל להרע למואב ולכלותם כפירוש"י], מ'וועט דיך מַעֲבִיר זיין מן הָעוֹלָם. און [ממילא] דו מוזט אַלעס אָנווענדן [כנגדם], און אפשר וועסטו עפעס 'מַעֲכָב' זיין אין די גאולה, אפשר גאָר אַז [אויף] 'שפעטער' [ייהיה הגאולה, לזמן מאוחר] אפשר גאָר.

וכן היה בעוה"ר, שעי"ה הפירצות שבכל דור ודור נתאחר הנאולה עד כה

און ס'איז טאַקע אַזוי 'געווען' בעונינו הרבים. דורך די 'פירצות' בכל דור ודור [נתאך הגלות עד כה, וראשית צמיחת הפירצות בישראל היה בעון שטים]. אַז נישט [כל אלו הפירצות] העט דאָך שוין לאַנג גיווען געווען די גאולה.

דאָס קער צו דעם [הסיפא שייך לרישא]. ער האָט אים געזאָגט לָכֵה אִיעֶצְךָ, איך וועל דיר געבן אַזאַ נידעריגע עצה, [והסיבה שאתה מוכרח לעשות אף דבר שפל כזה, הוא] וואָרן זאָלט וויסן אַזער יעֶשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמָּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, מ'וועט דיך מַעֲבִיר

בדור 'שלפני' ביאת משיח ולפרש כוונת הגמרא כפירושו, אלא שפירוש זה לא רצה רש"י לכתוב גם על הגמרא כדי שלא להכריע הבחירה כפשט זה, ולכן כתב לפרש הגמרא בדרכים אחרים. אבל לפי זה נשאר הקושיא איך להבין הסיפא "באחרית הימים" לדרך הגמרא, ולכן בחר רש"י על התורה שלא להביא כלל פירוש הגמרא, ולפרש ענין "באחרית הימים" באופן אחר דקאי על 'לאחר' ביאת המשיח.

זיין אינגאנצן מן העולם, איבערדעם מוזט דו עפעס טון, מוזט עפעס צונעמען [מכחם של ישראל], שוואך מאכן חלילה דעם כח פון אידן, דו מוזט עפעס דאָ טון, איבערדעם מוזט דו 'אפילו אַזאָ שפלות' אויכעט טוהן.

סו

וכך דרך הסטרא אחרא, דבכדי לרחות ולאחר את הגאולה, עושים אפילו דברים שפלים עד למאוד
אוי ווי דער ס"מ לאַזט זיך אַראָפּ! אַזאָ מין ביטער שפלות!, אויף מַעַכב צו זיין
די גאולה טוט ער דאָס אויך!
אַזוי ווי [שאירע כעת בעוה"ר], אַזוי ווי - ס'איז דאָך קיין שום ספק נישט - נעבעך
די כיתות [המתפרצים שבישראל] האָבן נעבעך מעכב געווען די גאולה. עד יִשְׁקִיף וַיֵּרָא
ה' מִשְׁמַיִם (איכה ג, 2).

סז

איבערדעם איז דאָס מקושר אויכעט, איז דאָס נישט אינגאנצן אָפּגעטיילט
[הרישא וסיפא], איז דאָס נישט אינגאנצן צוויי זאכן אין פסוק [אף לפי פירש"ן].

סח

על כל פנים מיט 'דעם' דרך [שחידשנו בב' אופנים, דהמשך אשר יעשה וגו' הוא אמתלא
וכסות עינים על לכה איעצך], קאָן מען מיישב זיין ביידע [פירושים]:
הן דעם רש"י'ס פשט לפי 'הדרש' [דאשר יעשה וגו' באַחֲרֵית הַיָּמִים, קאי על מה שעתידן
להרע למואב בביאת המשיח, והוא אמתלא דלכן מוכרח לעשות אף שפלות כזה, יען כי בזה תלוי
עיכוב ואיחור הגאולה שלימה, ועל איחור הגאולה מוכן הסט"א לעשות הכל].
הן דאָס וואָס די גמרא זאָגט [לפי 'הפשט', דהוא כמון] תולה קללתו באחרים
[והביאור לדרכינו שנתן אמתלא לתלות עצמו במה שיעשו רשעי ישראל בדור האחרון].
על כל פנים איז דאָס פאַרענטפערט [המשך כל הכתוב] מיט 'דער' בחינה [דאשר
יעשה וגו' הוא אמתלא על נתינת העצה].

סט

ביאורי הקושיות בפסוקי נבואת בלעם

חקדמה לביאור קושיא כה - בו

הגם שאַראָנו ואַשורנו הם שמות נדרפים ברוב מקומות, מכל מקום יש לכל אחד מהם בחינה מיוחדת,
ולשון 'ראיה' מתפרש גם על 'געפעלן', משא"כ בלשון 'שור'

דאָס קען זיין. [לפי זה] קאָן מען טייטשן דעם אַראָנו וְלֹא עֲתָה אַשּׁוּרנוּ וְלֹא קָרוּב.
לאַמיר זען. [דהנה בפשטות משמע] "אַראָנו" איז טייטש 'זען', [און] "אַשּׁוּרנוּ" איז
טייטש 'קוקן', [והכוונה גם כן] 'זען'.

[אמנם] אין די גמרא געפינט מען אָבער אַראָנו האָט נאָך אַן אַנדערע טייטש.
ס'איז [טאקע] שְׁמוֹת נִדְרָפִים [שעל פי רוב מתפרשים ב' הלשונות על ענין 'זען', אבל עם כל זה,
עס] האָט נאָך אַן אַנדערע בחינה [אויך בלשון ראיה, מה שאינו בלשון שור].

[וכמו שאמר] "רואה" אני את דברכם (כתובות ט), "ונראין" דְּבָרֵי מדברכם (פסחים
קז.), ס'איז נישט טייטש 'זען', [נאָך] עס 'געפעלט' מיר, 'רואה' אני, איך בין
'צופרידן' דערמיט, ס'געפעלט מיר, ווערט עס אָנגערופן בלשון פון 'ראיה',
ס'שטייט 'ונראין' דברי, אַזוי זעט מען דאָך בפירוש אין די גמרא.

[אבל לשון] "אַשְׁוֹרְנו" געפינט מען נישט נאָר טאַקע נאָר אויף 'קוקן', מ'געפינט נישט דעם וואָרט אַשְׁוֹרְנו [שיהא המְכֵן געפעלן].

ע

בלעם ראה כאן ב' ענינים: א) שפלות ישראל שבדור האחרון, ב) רוממות ישראל בעת הגאולה.

דאָס קען זיין, בלעם האָט דאָ געזאָגט [בפסוק אָרָאנוּ וְלֹא עָתָה אַשְׁוֹרְנוּ וְלֹא קְרוֹב], ער זעט דאָ אַלץ עפעס צוויי זאַכן [גודל שפלות דור האחרון, וגודל רוממותן של ישראל בגאולה האמיתית].

עא

ולענין שפלות ישראל ראה שלא היה כן או בימיו, אבל היה אפשרות שיהיה בדורות שלאחריו, לפי מצב ירידת הדורות, כיון שאין לדור קץ קבוע.

ער זעט נעבעך די פירצה וואָס ס'וועט זיין, [ווי] ער האָט אים געזאָגט אַשְׁוֹרְנוּ יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לַעֲמָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, וואָס 'זיי' [מזרע ישראל] וועלן טון. דעם [השפלות] איז נישט מקושר מיט קיין זמן, דאָס קען חלילה זיין 'אַלעמאַל' [לפי ירידת הדורות].

נאָר [למעשה לא היה כן עד זמנינו, ווייל] ווילאַנג ס'איז געווען אַסאַך 'תורה' אויף דער וועלט און 'גדולי ישראל' אמת'דיגע, [וכל שכן] ווילאַנג ס'איז געווען 'נבואה' מיט 'רוח הקודש', און ס'איז געווען דער 'כח התורה', איז נישט פאַרגעקומען אַזעלכע זאַכן! האָט מען זיך מתגבר געווען אויף [סיי] וואָס אַ טומאה, און דעמאַלטס איז דער כח הטומאה שוואכער געוואָרן. אָבער ווען נישט חלילה, האָט דאָס געקאַנט זיין [בכל עת], ס'איז נישטאָ קיין קץ [וויזמן] אויף דעם.

עב

ולענין רוממות ישראל בעת הגאולה, ראה שלזה יש קץ קבוע, ומוה ידע שלא יהיה קרוב לזמנו רק בכמה דורות לאחריו

אָבער אויף די אמת'דיגע גאולה, איז דאָך דאָ אַ קץ [קבוע].

נאָר וואָס דען, [אף שיש מציאות של] זְכוּ [אַחִישָׁנָה] (סנהדרין צח.) – [אבל הכוונה רק] ווי דער נזר הקדוש זאָגט¹⁰ – איז מען [מדלג הזמן של הקץ עצמו להעבירו לזמן מוקדם, ואחישנה להבִּעְתָּה עצמה], ריקט מען דעם "קץ" [אַליין אויף] 'פריער'. [אבל עצם זמן הקץ הוא בזמן ומזל של הדורות האחרונים]¹¹.

¹⁰ דברי הנזר הקודש (ויחי על ב"ר צח, ג) מובא כמה פעמים בדברי רבינו. וז"ל ק' בס"ג החודש תשט"ו: האב איך שוין דאָס מסביר געווען אַסאַך מאל, לויט ווי דער נזר הקודש זאָגט [נַחֲמֵם אֶנִּי ה' בְּעֵתָהּ אַחִישָׁנָה] (ישעי' ס, כב), דאָס איז אַמאַל [ויכער], ער זאָגט אז די גאַנצע גאולה מוז נאָר זיין [בזמן פלוני קבוע], ס'האָט אַ 'זמן' הגאולה, די גאולה קען נישט זיין נאָר אין 'דעם' זמן, אין די 'רגע'. גאַנץ בריאת העולם פון תחילת בריאת העולם עד סופו איז דאָך יעדע 'רגע' אַן אַנדערער 'זמן', איז משמש אַן אַנדער 'מזל'. די כוכבים און מזלות, התנהגות העולמות בכל רגע ורגע אין די גאַנצע צייט וואָס די וועלט שטייט, איז 'אַלץ' אַן אַנדערע 'הנהגה'. די גאולה איז אין דעם זמן וואָס ס'איז 'די און די' הנהגה, אין 'דער' חודש, אין 'דער' מזל, די גאולה קאָן נאָר אַמאַל זיין אין 'דעם' זמן. נאָר וויאָזוי דען קען זיין "אחישנה", [לזה ביאר הנה"ק, אז] דער בוכ"ע איז אַ משנה עתים, ער נעמט דעם 'זמן' און דעם "מזל" און ער גיט אים אַ שטעל אַראָפּ 'פריער' [בעת אחרת], דער בוכ"ע איז מחליף את הזמנים, איבערדעם זאָגט ער אַני ה' "בעתה אחישנה", דעם "בעתה" [אַליין] טוה איך צוויילן. ס'איז שוין ידוע דער פשט פונעם נזר הקודש.

¹¹ וגם לענין אחישנה יש עת קבוע וי"א באלף שנים הראשונים של שנות הגלות וי"א פחות מזה] שהגלות הוא "גזירה הכרחית", שאי אפשר להקדים הגאולה לפני זה, אפילו על ידי תשובה. [ענין ביוראל משה מאמר א, סימן עא-עד].

אָבער דעס [ענין הגאולה] האָט ער געזען, דעס איז זיכער דאָס איז נישט 'נאָנט', דאָס איז אַ 'ווייטע' זאך.

עג

ביאור קושיא כה

אַראָנוּ וְלֹא עֵתָהּ, אמר על שפלות ישראל, ולזה אמר בלשון "אַראָנוּ" שמתפרש גם על 'געפעלן', כי היה נוח לו דעתו מזה איבערדעם דאָס קאָן זיין [בביאור כפל ושינוי הלשון], דער אַראָנוּ וְלֹא עֵתָהּ [און דער] אַשוּרנוּ וְלֹא קָרוֹב, דאָס איז צוויי זאַכן.

"אַראָנוּ וְלֹא עֵתָהּ" גייט אַרויף אויף 'דעם' [על שפלות ישראל], דעס וואָס ער האָט געזאָגט דעם "אַשֵׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמָּךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" [כפי פירושינו הנזכר באופן הא'].

[ולכן אמר 'אַראָנוּ'], איך זעה דאָס, דאָס 'זעה' איך און עס 'געפעלט' מיר אויכעט, בלעם איז מיט דעם 'צופרידן' געווען, ער האָט דאָך 'געוואָלט' האָבן נעבעך שפלות ישראל, ער האָט דאָך 'אַרויסגעקוקט' אויף דעם, [מיט] זיין 'גודל רשעתו', ער האָט דאָך געוואָלט חלילה 'אַנרירן' [לפגוע] פאר אידן. דאָס איז נישט נאָר בלויז ער האָט דאָס 'געזען', נאָר ער איז טאַקע 'צופרידן' געווען אויכעט, [מלשון] 'רואה' אני, איבערדעם זאָגט ער לשון "אַראָנוּ".

עד

ביאור קושיא כו

וְעַל שפלות ישראל אמר בלשון "ולא עתה", דידע רק דאין זה 'עתה' בימיו, אבל חשב שיתכן שיהיה בכל עת נאָר וואָס דען, וְלֹא עֵתָהּ, "היצט" האָט ער געוואוסט זיכער - איז עס נישט דאָ, ער האָט געזען ס'איז דאָ אַ כח הקדושה אויף דער וועלט, משה רבינו איז געווען דעמאָלטס. אָבער מיט אַ דור שפעטער, אָביסעלע, נאָר טייל, אָביסעלע שפעטער האָט ער געזאָגט איז שוין קאָן עס חלילה געשען. נאָר דער אייבירשטער האָט געהאַלפן ס'איז געווען אַלץ, ס'איז אַלץ געווען גדולי תורה בישראל, און מ'האָט מרחיק געווען [כח הטומאה] און מ'האָט נישט [צוגעלאָזט], האָט נישט געקענט צוקומען אַזעלכע זאַכן. אָבער ס'איז 'מעגליך' געווען, [איבערדעם] זאָגט ער נאָר וְלֹא עֵתָהּ.

עה

המשך ביאור קושיא כה

אַשוּרנוּ וְלֹא קָרוֹב, זה אמר על רוממותו של ישראל בעת הגאולה, ולכן לא אמר בלשון ראייה רק בלשון "אשוּרנוּ", כי ראה אותה אבל לא היה מרוצה דעתו בזה "אַשוּרנוּ" זאָגט ער, מיינט ער שוין די אַנדערע זאַכן וואָס ער האָט טאַקע געזאָגט [בהמשך נבואתו, וכן] לויט דעם פשט [של רש"י דאשר יעשה וגו'] קאי על מה שעתידין ישראל להרע למואב, און דאָס איז בְּאַחֲרִית הַיָּמִים [דהיינו לאחר ביאת המשיח, והכוונה על] דעם וואָס ער האָט אויסגערעכנט, דעם דָּרָךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב [וגו'] וּמִחֵץ פָּאֵתִי מוֹאֲבִי [וְקִרְקֶר כָּל בְּנֵי שֵׁת וגו']. דעם האָט ער געזאָגט "אשוּרנוּ", איך 'זע' עס, אָבער איך בין נישט 'צופרידן'. ער איז נישט צופרידן געווען דערמיט, אים איז עס נישט געפעלן, ער איז נישט צופרידן געווען מיט די גדולת ישראל.

עו

המשך ביאור קושיא בו

ולזה אמר בסופא לשון "ולא קרוב", והגאולה שלימה ידע שבימיו אין זה אפילו 'קרוב', רק צמרח לעבור עוד כמה דורות עד שיגיע הקץ

און דעס איז טאקע וְלֹא "קָרֹב", דאָס [הגאולה] האָט ער געזען טאָקע אַז דאָס האָט אַ "קץ", אַ ווייטן קץ, אַזוי ווי דער אמת איז [שכבר נתאחר קצנו זמן ארוך בעוה"ר]. איבערדעם שטייט נישט דאָרטן וְלֹא 'עֲתָה', דאָרט שטייט וְלֹא "קָרֹב", און ס'שטייט "אַשְׁוֹרְנוּ".

עז

סיום ביאור קושיא כה

איבערדעם דאָס איז געווען זיין טאָפּלט לשון, אַראָנוּ וְלֹא עֲתָה אַשְׁוֹרְנוּ וְלֹא קָרֹב. דאָס איז אַלעס [ביידע סאָרט ראיות] נכלל אין די נבואה פון בלעס'ן, דאָס אַלעס האָט ער דעמאָלטס געזאָגט.

עח

הקדמה לביאור קושיא בו

בפסוק כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו

נאָר פאַרוואָס שטייט [שמות הנדרפים גם בפסוק כי] מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו, וואָס טוט זיך דאָרטן, מיט דעם "אַראָנוּ" און מיט דעם "אַשְׁוֹרְנוּ", [דאָרט] קאָן דאָך נישט זיין די בחינה [שקאי על גדלות ושפלות ישראל, דהא מיירי מן האבות ואמהות הקדושים שהם רוממותן ותוקפם של ישראל, ועל כן נפרשו באופן אחר קצת].

עט

הקדמה מאור החיים הקדוש: שמפרש הפסוק, כי בלעם רצה להסתכל בשורש מוצאם של האבות ואמהות בתרח ולבן ובתואל, ולא מצא מקום לחול הקללה, יען כי הם נבדלו לגמרי משורש ההוא ונעשו ענף ומחצב הקדושה לעצמם

דער אור החיים הקדוש טייטשט^{לט}, כי מראש צרים אראנו, ער האָט געקוקט מראש צרים, פון תרח'ן, און פון די אַלע 'עובדי עבודה זרה' וואָס זענען [געווען] 'פאַר' אברהם, וואָס אברהם אבינו איז פון זיי אַרויסגעקומען. [ויכן] ומגבעות [אַשְׁוֹרְנוּ], ער האָט געקוקט פון פריער נאָך [בשורש האמהות, בתרח ובתואל ולבן].

זאָגט דער אור החיים הקדוש, רופט ער אויס [בלעם], נו טאָקע [אף כשהסתכלתי לשם, לא ראיתי מקום שממנו יעורר הדינים עליהם], און ס'האָט נישט געשאַדט גאָרנישט [השורש הלזה].

זאָגט ער [ווייטער] פאַרוואָס, [ווייל] הָן עִם לְבָדָד יִשְׁכֵּן - דאָס האָט דער פסוק פאַרענטפערט - וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב.

זאָגט ער, זיי [האבות הקדושים] האָבן באַקומען אַן 'עק' [שנבדלו עד קצהו משורש תרח ומחצבתם, ואין לבני ישראל שום שייכות קורבה עמהם], אַז זיי האָבן געהאַט אַזאַ גרויסן כח

^{לט} באור החיים הקדוש (כג, ח) כי מראש צרים אראנו וגו' פירוש צרים הם האבות כידוע, והוא הבית וראה ראש הצורים שהם תרח ואבותיו ולא ראה מקום שממנו יעורר הדינים עליהם וכו'. גם חפש אחר שורש ה'אמהות' והוא אומרו 'ומגבעות' אשורנו (במדב"ר כ, יט), ובכל זה לא מצא מקום שיכנס דרך שם. ולהיות שיש להקשות בדבר, איך יתכן שלא מצא נגע בראשונים תרח ואבותיו גם בתואל ולבן, לזה אמר הן עִם לְבָדָד יִשְׁכֵּן ובגוים לא יתחשב פירוש לְבָדָד שאין שורשו משורש תרח ואבותיו וממין ענף ההוא, אלא לְבָדָד, מין מחצב נשמות ישראל אין לו שום קורבה מהמולידים, ואומרו ובגוים לא יתחשב פירוש שאפילו עם אותם שנקראים גוים שהם אחיהם ממש וכו' לא יתחשב, וכן אמר ה' לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כא, יב) למעט שימעאל ועשו שאינם נחשבים זרעו, מעתה אין מקום לקלל לישראל.

אז זיי האָבן זיך 'מתבודד' געווען, זיי האָבן זיך 'אָפּגעזינדערט' פון דעם פריערדיגן דור, 'אָפּגעריסן' אינגאַנצן. ובגוים לא יתחשב [קאי על ישמעאל ועשו שנקראו "גוים", שלא נחשבו כלל כאחיהם וכזרע אברהם]. ס'איז גאַרנישט געווען אין 'חשבון' דעם וואָס ס'איז פריער געוועזן [תרח שקדם לכולם, ובתואל ולבן שקדמו ליעקב והאמהות], זיי [האבות ואמהות הקדושים] האָבן דאָס עוקר און מבער געווען פון זיך עד קצהו, עד תכליתו, און ס'איז נישט געבליבן פון דעם 'גאַרנישט'. - אזוי זאָגט דער אור החיים הקדוש פשט.

פ

ביאור קושיא כז

בתחלת הסתכלותו כשראה השורש מתרח ואבותיו, היה זה 'נראה בעיניו' ולכן בתחלת דבריו אמר בלשון "אראנו", אבל לאחר כך כשראה כח האבות הקדושים שביערו כל שורש רע, כבר לא נראו בעיניו, לכן אמר רק אשורנו. אָבער [היוצא מדבריו לעניננו, שהגם שאחר כך לא מצא שום שורש רע, אבל בתחלת הסתכלותו, ווען ער האָט] אָנגעהויבן צו קוקן, האָט ער געזען תרח'ן. היצט איז רעכט [לפרש הכתוב על פי דרכינו דאָראָנו הוא מלשון 'געפעלן'].

פא

אין דער התחלה האָט ער געקוקט [בשורש תרח, ולכן אמר] 'מראש' צרים 'אָראָנו', האָט ער אָנגעקוקט תרח'ן, איז עס אים 'געפעלן', [איבערדעם] זאָגט ער "אָראָנו". ער האָט אָבער געקוקט 'ווייטער', האָט ער געזען אַז דאָס איז 'גאַרנישט' [שאין להם שום קורבה עם תרח], ממילא אַז ס'איז שוין געקומען [בסיפא של דבריו כשמדבר מהאמהות], "ומגִבְעוֹת" איז דאָך 'שפעטער' [במראה הנבואה שלו], 'דערנאָך' איז דאָך געווען ומגִבְעוֹת, האָט ער אַ קוק געגעבן [וכבר ראה שהם נבדלו לגמרי משורש מוצאם והם בתכלית הקדושה, ועל כן ווען] ס'איז שוין געקומען 'שפעטער' איז אים שוין נישט 'געפעלן' גאַרנישט, ווייל ער האָט שוין געוואוסט דעם כח פון זיי [האבות ואמהות הקדושים], אַז זיי זענען אַלעס מבער [כל שורש רע], איז עס אים שוין גאַרנישט [געפעלן], ס'קאָן שוין נישט שטיין קיין "אָראָנו" ביים צווייטן מאָל ביי "ומגִבְעוֹת", דאָס איז געווען 'שפעטער', קודם איז דאָך געווען מראש צרים, דאָס איז דאָך געווען דאָס ערשטע, אַז ס'שטייט אין פסוק ערשט האָט ער דאָך דאָס ערשטע אויף דעם געקוקט, איבערדעם ביים ערשטן שטייט נאָך "אָראָנו" [שאו עדיין חשב כי אולי נשאר איזה ענף רע], אָבער דערנאָך שוין [כשראה כח האבות הקדושים] זאָגט ער שוין נישט [אָראָנו], איז עס נאָר געווען "אָשוּרנו", ער האָט 'געזען', [אָבער] ער איז שוין נישט 'צופרידן' געווען.

פב

ביאור קושיא יח

"שוכן לשבטיו" הוא שבח גדול לישראל שמכירים משפחותיהם ואינם מתערבים, ומוזה ראה בלעם כי גרורים בעריות, ושלא יוכל לנגוע בהם רק באופן שהוא 'למעלה' מדרך הטבע [ובזה יבואר המדרש על הפסוק] אִישׁ עַל דָּגְלוֹ [אף בלעם הביט בהם ויצאה עינו כנגדן וגו'] שנאמר וַיֵּשֶׁא בְלָעַם אֶת עֵינָיו, התחיל אומר מי יכול ליגע בבני אדם אלו שהם מכירים את אבותיהם ואת משפחותיהם, שנאמר שָׁכַן לְשִׁבְטָיו].

בלעם האָט געזען - דאָס איז דער פשט אין מדרש - [אַז אידן זענען] מענטשן וואָס דערקענען אבותיהם ומשפחותיהם, האָט ער געזען זיי זענען מקושר מיט די

עלטערן, און - חלילה - ס'איז נישטא צווישן זיי קיין עריות, ער האָט געזען זיי זענען 'ווייט' פון עריות, [ולזה אמר] מי יוכל ליגע בהם.

[און] איבערדעם האָט ער זיך 'געפאָרעט' מיט זיינע 'ביטערע' כוחות [באופנים שהם 'למעלה' מדרך הטבע], ביז ער האָט דורכגעבראַכן חס ושלום בעווננו הרבים 'אַזא פּירצה נוראָה', כ"ד אלף מישראל פאָרפירט, רחמנא ליצלן אַריינגעכאַפט אין 'דער ביטערער מעשה'. דאָס איז געווען 'זיינע' כוחות.

(ביאור קושיא כח שבפסוקי נבואת בלעם, ראה להלן אות צא-צה)

פג

ביאורי הקושיות בענין שליחת בלק

הקדמה לביאור קושיא א

גם בלק חשב תחלה מן עצה כוז, אבל כשראה שכח יוסף הצדיק נשאר בישראל להיות גרורים בעריות, ידע שאין זה בידו ונתייאש מזה

לאַמיר'זשע זען. קאָן זיין, בלק איז אויך 'געפאָלן' אויף דעם [שנפל בדעתו עצת בלעם], ער האָט אָבער געזען דאָס איז נישט מעגליך.

פד

ס'שטייט אין מדרש (ויק"ר לב, ה) ס'איז ידוע, יוסף הצדיק גָדר עצמו מן העריות ובזכותו נגדרו כולם. דער 'כח' וואָס ס'איז געווען אין אידן אַז זיי זענען געווען גדרים בעריות, דאָס שטאַמט פון יוסף הצדיק, אַזוי שטייט אַרויס אין מדרש. האָט ער געזען, יוסף הצדיק'ס כח איז געבליבן.

אפילו ביי ביאת המשיח וועט דאָך קומען קודם יוסף הצדיק, וועט זיין קודם משיח בן יוסף און דערנאָך משיח בן דוד (עיין דברי יואל פרשת נשא עמוד ריד). [על כל פנים] ער האָט געזען יוסף הצדיק'ס כח איז געבליבן.

פה

גם דהעמדת החמה היה בכחו וזכותו של יוסף הצדיק, שנשתעבד לו השמש והירח

ס'שטייט אין מדרש², ווען יהושע האָט מעמיד געווען די חֲמָה, האָט די חֲמָה געזאָגט אַני קָשִׁיש מִמֶּךָ, האָט ער אים געענטפערט עֲבָדָא בִּישָׁא, כָּכָר נִשְׁתַּעֲבַדְתָּ לְזִקְנֵי יוֹסֵף, [שנאמר] וְהָנָה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי (וישב לו, ט), דו ביסט שוין אַ 'משועבד', דו ביסט אַן עֲבָד געווען פאַר זקני יוסף, ווי קענסטו מיר זאָגן אַני קָשִׁיש מִמֶּךָ, ווי קען זאָגן אַן עֲבָדָא אפילו אַ עֲבָד זָקֵן, זאָל זאָגן פאַר אַדוֹנָיו [שְׁתָּק], אפילו דו ביסט [טאַקע באמת] קשיש ממנו.

² במדרש תנחומא (אחרי סימן ט, וילקוט שמעוני יהושע רמז כב), בשעה שעמד יהושע בגבעון ובקש לשַׁתֵּק את החמה וכו' אמר לו יהושע דום (יהושע י, יב), אמר לו השמש אתה אומר לי דום, יש קטן פותח פיו ואומר לגדול הימנו דום?, אני נבראתי 'ברביעי' ואתה נבראת 'בששי', ואתה אומר לי דום?. אמר לה יהושע, בן חורין קטן שיש לו עבד זקן אינו אומר לו שְׁתָּק?, לא קנה אברהם אבינו השמים וכל מה שבתוכו?! שנאמר (בראשית יד, ט) בְּרוּךְ אֲבָרָם לָקָל עָלָיו קָנָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, ולא זו בלבד אלא שנשתחוית כעבד לפני יוסף, שנאמר (בראשית לו, ט) וְהָנָה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי. עכ"ד. וכן הוא בקצרה בב"ר (ו, ט. פד. יא) וז"ל, וְיָדָם הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ עֲמִיד (יהושע י, יג), אמר רבי יצחק, אמר ליה עבדא בישא לא זבינא דאבא אָתָּ, לא כך ראה אותך אבא בחלום והנה השמש והירח וגו'? מיד וידום השמש וירח וגו'. - וקצת מלשונות רבינו הוא כפי המובא בישמח משה (בשלח, ד"ה במדרש הים ראה), ועיי"ש ביש"מ שגם קריעת ים סוף שבימי משה היה ע"י טענה זו שכבר נשתעבדו כולם ליוסף.

[ונמצא] איז דאָך דער גאַנצער כח פון "העמדת החמה" געקומען פאַרדעם ווייל ס'איז געווען הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ [מִשְׁתַּחֲוִים לֵי], דורך יוסף הצדיק, אין זיין כח פון יוסף הצדיק.

פו

ביאור קושיא א

"וירא" בלק גם דהעמדת החמה, וזוה הבין כי עדיין כחו של יוסף הצדיק קיים בהם, ולא יוכל לנגוע להם בעצת זימה, ולכן ביקש עצה אחרת, לקללם ח"ו

דאָס איז דער פשט, "וִירָא" בָּלֶק, [דפירוש] און ער האָט געזען.

וואָס האָט ער געזען?, [כבר פירשו בבעל הטורים, ובתפארת יונתן בשם המדרש] ער האָט געזען "העמדת החמה".

נו וויאזוי איז דאָס עפעס העמדת החמה [הלא החמה קשיש יותר, שנברא ביום רביעי, ואיך יכולים לומר לו דום? איז דאָך דער תירוץ אז] דאָס איז א כח פון יוסף'ן.

[וואס כן מהעמדת החמה] האָט ער דאָך געזען אז יוסף הצדיק'ס כח האָט זיך נישט אויפגעהערט.

[און] אז ס'איז געבליבן יוסף הצדיק'ס כח, קען מען זיי נישט ברענגען צו קיין עריות, האָט ער נישט געקענט.

איבערדעם [וְיָגֵר מִזֶּבֶחַ] האָט ער זיך געשראָקן. דאָס איז עס געווען.

דאָס איז דער פשט וִירָא בָּלֶק [ופירש הבעל הטורים] ער האָט געזען דעם העמדת החמה, [ומזה ראה שישאל גדורים בעריות בכחו של יוסף], פון דאָרט האָט ער זיך אויפגעדרינגען אז ער איז 'אוֹבֵד עֲצוֹת' [ונתייאש מלבקש עצה זו, רק ביקש עצה אחרת לשלוח לבלעם שיבא ויקללם ח"ו, אבל לא שלח אליו עבור 'עצות' בבנות מואב, כי לא עלתה על דעתו שיעלה זה ביד בלעם].

פז

אבל בלעם בגודל טומאתו לא נתייאש מלבקש עצתו, אף שלא שלחו אליו עבור זה כלל

נאָר בלעם האָט זיך פרובירט [נאָך אלץ] בעונונו הרבים, מוז זיין ער איז געווען אַ גרעסערע טומאה, ער האָט אַ גרעסערע כח הכשפים געהאַט [מבלק^{מא}], ער האָט געהאַט אַזאַ כח אין 'דעם', 'מחטיא הרבים' צו זיין, ער איז אַליין געווען אַ גרויסער מַגְנֹל, האָט ער זיך גענומען צו דעם, ער האָט גאַרנישט געפרעגט קיינעם [שהרי לא עבור זה שלחו אליו].

בלק'ן איז דאָס ניטאַמאַל איינגעפאַלן, בלק האָט דאָס געזען אז ס'איז נישט מעגליך, ער האָט געזען דעם כח פון יוסף הצדיק, ער האָט געזען העמדת החמה האָט ער שוין געזען אז דאָס איז נישט מעגליך.

פח

ביאור פסוק: כִּי הִכִּיתִּי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים

אפשר איז דאָס דער פשט [במאמר האתון (כב, כח) מֶה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִכִּיתִּי זֶה] "שְׁלֹשׁ רְגָלִים".

^{מא} בענין 'זה' להפיל כח התאווה וזמה להכשיל את ישראל, וכמו שהאר"ך רבינו לעיל (באות מ-מב), אף שבדרך כלל לא היה בלעם קוסם כבלק (כפירש"י כג, יד).

[קושיא מו]

זיי פרעגן די קשיא (עי' גור אריה), [דהנה רש"י פירש, שרמז לו אתה מבקש לעקור] אומה החוגגת שלש רגלים, [וצריך ביאור] פארוואס גראַד [=דוקא] שְׁלֹשׁ רִגְלִים, וואָס עפעס גראַד האָט ער זיך אָנגעכאַפּט אין 'דער' מצוה.

פט

[ביאור קושיא מו]

[ולדרכינו אפשר לומר דאָס איז] אויכעט ווייל אין שְׁלֹשׁ רִגְלִים [מביאים קרבנות לכפר על הרהורי עבירה].

דער עיקר איז דאָך אין די אזהרת עריות שלא 'יהרהר' אדם ביום (ע"ז כ:), דער עיקר איז דאָך, [דער עיקר] הייבט זיך אָן ביי דער 'מחשבה', ביי 'הרהורים רעים' חלילה.

איבערדעם ביי די רגלים שטייט דאָך האָט מען געדאַרפט ברענגען עולת ראיה, ס'איז נישט געווען קיין [אנדערע] חובת [עולה ביחיד], קיין עולת יחיד חובה [שכל יחיד שבציבור מחויב בן] איז נאָר געוועזן ביי "עולת ראיה", ביי די 'רִגְלִים'.

ווען מ'האָט עוֹלָה רִגְל געווען האָט מען געמוזט האָבן [עולת ראיה]. פארוואָס גראַד עוֹלָה, ווייל עולה איז מכפר על הרהור הלב (ויק"ר ז, ג), מ'האָט געמוזט קומען [בעליית רגל לבית המקדש] מיט ריינע מחשבות^{מב}.

האָט ער אים געוויזן [אתה מבקש לעקור] אומה החוגגת שלש רגלים, און זיי ברענגען אַלץ [בכל רגל] אַן "עולת ראיה", האָבן זיי דאָך גוטע מחשבות, [און] ס'איז מכפר, אפילו ווען זיי האָבן זיך עפעס אַמאָל געכאַפּט מיט עפעס, מ'איז פאַרכאַפּט עפעס [אין] אַ מחשבה רעה, ברענגט מען אַ קרבן פאַר'ן באַשעפער און מ'לאָזט נישט צו [להשאר במחשבה כזאת. וממילא] קען מען נישט קומען חלילה צו קיין הרהור, קאָן מען נישט ס'זאָל חלילה קומען צו קיין עבירות במעשה, און קיין אַזעלעכע תאוות רעות.

נו ווילסט דו דיך צו דעם נעמען ?. [דאָס] האָט ער אים געזאָגט.

צ

אָבער בעווננו הרבים דער כח איז געווען - מיט אַ כח הטומאה [של בלעם] - אזוי ווי ס'איז געווען, אַז ער האָט 'דאָך' [אָנגעאַרבעט] לאַ עלינו וואָס ס'איז געווען, עֲשֵׂה מַה שֶׁעֲשֵׂה, תִּפְח רִיחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ^{מב}.

צא

הקדמות לביאור קושיא כח, וקושיא כד-

וַיָּגֵר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב הוּא, וועלמיר צוריק גיין [לבאר קושיא ג].
[אבל תחלה נקדים לבאר קושיא כח], כ'וועל זאָגן [לפרש] דעם מדרש [פליאה על הכתוב]
אוי מי יִחְיֶה מִשְׁמֹו אֵל [הדא הוא דכתיב וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא].

^{מב} דאָס לאַ כֵּן עליו נאמר (ישעי' א, יב) מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רָמַס חֲצִיר. עיין באורך בס"ג עקב תשט"ז (חידו"ת עמוד תרעה) ושופטים תשט"ז (חידו"ת עמוד תשא), וביואל משה (מאמר ב סימן מה) ועל הגאולה ועה"ת (סימן צד-צח), ובס"ג פרשת קרח תשכ"ז (לשון קדשו אות מט).

^{מב} בוהר הקדוש (ח"ג קצט:): בִּלְק, תִּפְח רִיחוֹהָ בְּגִיהָנָם. וּבִלְעָם יִשְׁתַּחֲקֶנָּה תַּמָּן גְּרָמוֹי וְרוּחִיהָ.

צב

ביאור הפסוק אוי מי יחיה משמו אל

בספורנו מפרש דהכתוב קאי על עיקבא דמשיחא, ומקונן בדרך שאמרו האמוראים ייתי משיח ולא אחמיניה, כי לא יכלו לסבול גדול השפלות שבדור האחרון

דער ספורנו^{מד} טייטשט, אוי מי יחיה משמו אל, זאגט ער דאס מיינט מען דעם וואָס די [אמוראים אמרו, ייתי ולא אחמיניה]^{מה}.

דאָס [גדול השפלות ברוחניות שבעקבתא דמשיחא] האָבן זיי נישט געקאָנט סובל זיין^{מו}. דאָס איז די אַרגסטע חבלי משיח אַזאָ מצב בישראל אַזאָ פאַרבליענדעניש, אַזאָ פאַרבליענדעניש, מ'שטעלט אַריין רחמנא ליצול 'אין' די תורה אַריין, אפילו די נידעריגסטע זאָכן שטעלט מען אַריין אין די קדושה, אוי לנו מה שעלתה בימינו, איך דאַרף נישט מאַרירן זיין, כ'האָב שוין גערעדט פון דעם עטליכע מאָל. אויף דעם האָט דער פסוק מקונן געווען אוי מי יחיה משמו אל, וויי איז דעם וואָס ער וועט דערלעבן דעם דור [פון] פאַר ביאת המשיח, דער ספורנו טייטשט עס אַזוי, מ'וועט דערלעבן פאַר זיך אַזאָ ביטער דור, אוי מי יחיה משמו אל.

צג

העצה לזכות לגאולה בדור שפל כזה, הוא רק עבור כבוד שמו יתברך,

וזה רמזו בפסוק למען "שמןך" ה' וסלחת לעוני כי רב "הוא" (כפי האמרות טהורות)

נאָר וואָס'זשע דען, אַז ס'איז טאַקע אַזאָ ביטער דור, און חבלי משיח, נו וואָס איז די [עצה]?, וויאַזוי, דורך וואָס וועט קומען די גאולה?.

[לזה אמרו במדרש הדא הוא דכתיב למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא, וכפירוש האמרות טהורות דלקמן. דהנה לכאורה קשה, דאם תיבת "כי" היא נתינת טעם, דמפני שהחטא גדול ראוי לסלוח, הלא אדרבא על חטא גדול קשה יותר לסלוח?]

קודם רש"י טייטשט [בתהלים] וסלחת לעוני כי רב הוא, זאָגט רש"י [כי נאָה לרב לסלוח עון רב, והיינו דלשון "כי" הוא לעלם מתפרש כנתינת טעם, אבל קאי על השי"ת ולא על העון, והכוונה ווייל] ס'איז "רב הוא", פאַר אַזאָ גרויסקייט ווי השם יתברך, פאַסט מוחל צו זיין אפילו גרויסע עוונות, אַזוי טייטשט רש"י^{מו}.

דער מצודות זאָגט "כי" איז [טייטש] 'כאָטש', כאָטשיג די עוונות זענען גרויס [מכל מקום תסלח לעוני, למען שמך ה' המורה על מדת הרחמים].

און דאָ האָב איך געזען, דאָ דער אמרות טהורות פונעם [בעל] נועם מגדים אין תהלימ'ל, טייטשט ער^{מב}, למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא, בשביל כבודו יתברך שמו.

^{מד} בספורנו (כד, כג) וז"ל: אוי מי יחיה, כענין (סנהדרין צח:) ליתי משיחא ולא אחמיניה. - ופירוש ייתי, שיבא משיח, ולא אחמיניה, אבל לא אראנו, ורצ"ל שאיני רוצה להיות בדור שלפני משיח, מכובד הגלות שיהיה אז. ^{מה} נמחק כאן איזה תיבות מן הרעקאָרדינג.

^{מו} בסעודת פורים תשי"ט (לשון קדשו אות 1) אמר רבינו בלש"ק: מ'האָט זיך געפאַרעכטן [רבי יוחנן] פאַר דעם דור, ער האָט געזאָגט ייתי ולא אחמיניה, ער האָט מורא געהאט פאַר אַזאָ נידריגע [דור]. ער האָט נישט מורא געהאט, רבי יוחנן האָט נישט מורא געהאט פאַר קיין "גופניות", ער האָט מורא געהאט פאַרין "נפש" אין רוחניות, און דאָס שפלות אין תורה. און "אונז" לעב מיר אין דעם דור וואָס "רבי יוחנן" האָט מורא געהאט. געלויבט השי"ת אַז מ'גלייב מיר נאָך אין באשעפער.

^{מז} ועיין בביאור דברי רש"י בדרשת הושענא רבה תשי"ד (לשון קדשו אות טו, יח).

^{מב} וז"ל הנועם מגדים בתהלים אמרות טהורות: וסלחת לעוני כי רב הוא. על דרך [נאָכני הוא] מזה פשעך למעני (ישעי' מג, כה), וימחור 'העונות' על קדושת שמך [לשון הילקוט ישעי' רמז סג], כמו שכתב העוללות אפרים

וואָרן ס'שטייט דאָך (תנחומא סו"פ תצא, הובא ברש"י ורבינו בחיי סו"פ שלח) נשבע השם יתברך שאין שמו שלם וכסאו שלם [עד שימחה זרעו של עמלק. וכדכתיב] **כִּי יָד עַל פֶּס קָה** (בשלח יז, טז), ס'פעלט די אל"ף פון פסא, און פון י"ה פעלט די ו'ה' נשיהיה שם הוי"ה בשלימותו, ונמצא כן די אותיות א'ו'ה' פעלט.

ער דער מהרש"א (מנחות פז:): טייטשט דאָך מיט דעם [הפסוק כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן] **"אָנָּה לְמוֹשֶׁב לוֹ"** (תהלים קלב, יג) [היינו דבעולם הזה בחר בציון, ואנ"ה להיות לו למושב קבוע בעולם הבא, ואותיות א'ו'ה' רמז לזה שיהיה הכסא שלם והשם שלם].

זאָגט ער [האמרות טהורות], דער בורא כל עולמים איז מוחל די עונות, זאָגט ער פארוואָס, לְמַעַן **"שְׁמָךְ ה'**, ס'זאל קאָנען זיין [שמו שלם], מוז זיין וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב **"הוא"**, **"הוא"** דאָס איז די אותיות אל"ף וא"ו ק"ה וואָס ס'פעלט פון שמו וכסאו, וועגן דעם אליין מוז מען צוקומען צו מחילת עונות.

צד

ווען דער בורא כל עולמים וועט העלפן, וועט אַראָפּקומען דער מלך המשיח, ער וועט מחזיר בתשובה זיין אידן, [אפילו] **"ווי' נידעריג מ'איז, [אָבער] די וואָס זיי 'ווילן נאָר' זיין אידן, - מ'זאל [נאָר] נישט נדחה ווערן אינגאנצן בעונות, - זיי ווילן זיין אידן, וועט מען אין זיי אריינברענגען א פֿח הַתְּשׁוּבָה, דעמאלטס דער מלך המשיח וועט אריינברענגען אן הַתְּעוֹרְרוֹת, [וכפידוש האמרות טהורות, און] לְמַעַן "שמו" יתברך, וועגן דעם אליין, איז וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוא.**

צה

ביאור קושיא בח

ולזה על הפסוק **אוי מי יחיה משמו אל**, דקאי על השפלות שבעיקבא דמשיחא כפידוש הספורנו, מביא המדרש דהעצה שנוכה להנאולה הוא רק עבור שמו יתברך, כמאמר הכתוב לְמַעַן **"שְׁמָךְ ה' וגו' כִּי רַב "הוא"** דאָס קען זיין זאָגט דער מדרש, **אוי מי יחיה משמו אל**, אַזאַ שפלות וועט זיין [וכפידוש הספורנו].

לכאורה אַז ס'איז אַזאַ שפלות וויאזוי וועט מען אויסגעלייזט ווערן, [לזה אמר] **הדא הוא דכתיב לְמַעַן שְׁמָךְ ה', נאָר טאַקע נאָר וועגן השם יתברך, וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב "הוא"**, אַזוי ווי ער טייטשט דער נועם מגדים, וועט מען צוקומען צו מחילת עונות **"דער וואָס ער וויל נאָר"** [זיין א אידן], דאָס איז דער פשט, דאָס זאָגט דער מדרש.

צו

ביאור קושיא ב

מואב נתיירא מן לעתיד לבא כשיירשו ארץ מואב, שזה יהיה כשיתמלא שמו וכסאו יתברך, ועבור זה נוכח לסליחת עונות (כפ' האמרות טהורות)

מואב האָט דאָך געזען, לעתיד וועט מען צונעמען מואב'ן, קני קניזי וְקָדְמוֹנִי דאָס איז עֲמוֹן און 'מואָב' און אָדוֹם^ט, וועט מען דאָך צונעמען לעתיד [את ארץ מואב

(ח"ב מאמר קמז) [לבאר מדרש שאמר אברהם אם בני חטאו ימחו על קדושת שמך, דהיינו שימחו 'העונות']. וזהו וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי 'בעבור' כִּי רַב 'הוא', שירבה ויגדל השם וכסא באותיות 'הוא', ה"ו לשם י"ה וא' לכסא, נראה לי.

^ט במדרש רבה (לך לך מד, כג) על הפסוק (לך לך טו, יח-כא) **בְּיוֹם הַהוּא בָּרַת ה' אֶת אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וגו', אֶת הַקִּינִי וְאֶת הַקִּנְזִי וְאֶת הַקְּדָמִי, וְאֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַרְפָּאִים, וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגֵּרְגָּשִׁי וְאֶת הַיְבוּסִי.** כך עלה בדעתו של מקום להנחיל להם לישראל ארץ עשרה עממים וכו' ולא

מידם], דאָס איז פון די עשר אומות [שהבטיח הקב"ה לאברהם ליתן לבניו], היצט [בימי יהושע] האָט מען געגעבן 'זיבן' און שפעטער וועט מען געבן [עוד ג', ובתוכם] מואב'ן. דעמאלטס וועט מען געבן מואב'ן, ווען ס'וועט זיין שמו שלם וכסאו שלם.

ולזה יוגר מואב אפילו מפני "העם" שהם אנשים פשוטים, שגם הם יזכו אז למחילת עונות, עבור כבוד שמו ויתברך אָבער ער [מואב] ווייסט דאָך נישט ווען דאָס וועט זיין, צי לכאורה בזמנו [שיהיה הגאולה כעת], צי אַזוישנָה [שזה היה יכול להיות גם בדורות הקודמים].

[ולזה אמר] וַיָּגֵר מוֹאֵב מִפְּנֵי "הָעָם" מָאֵד, אפילו הָעָם [הפשוטי עם], 'דעמאלטס' [בעת הגאולה] וועט 'יעדער' תשובה טון [גם הפשוטי עם], 'ווער ס'איז נאָר נישט פון די אפיקורסים' רחמנא ליציל, פון די מנאצי ה', 'ווער ס'וויל נאָר' [תשובה טון].

צז

המנינים והרשעים גמורים יכלו גם לעתיד, אבל 'הרצנים' להיות יהודים יתבררו ויזכו לשוב בתשובה וסליחת עונות אַזוי ווי די פסוקים זאָגן [שהרשעים גמורים יכלו, אבל שארית ישראל והצדיקים יתרוממו], מ'וועט מאַכן פֿלו הַיָּדִים, און נאָכדעם וועט זיין התרוממות [קרן] הצדיקים, און ס'וועט זיין וְלִירוּשָׁלַם עִירָךְ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב, אַזוי זאָגט דאָך די גמרא אין מגילה (יז:): בפירוש.

און ס'איז דאָ צוויי פסוקים [בנ"ך], אין הושע (ב, טז) שטייט מ'וועט פירן אין די מדבר [הנה אנכי מפתיה והלכתיה המדבר. ופירש"י למדבר סיחון ועוג, דאָס איז] איין מאָל [וואָס עס] שטייט מ'וועט מחזיר בתשובה זיין אידן אין דער מדבר, און איין מאָל [יחזקאל כ, לה] שטייט ס'וועט זיין אַ בירור [והבאתי אתכם אל מדבר העמים וגו' וברותי מכם המדדים והפושעים בי, שהמורדים והפושעים ימיתו שם במדבר]. און ס'איז ביידע אמת, דער ראב"ד (בפירושו על המשנה, עדות ב, ט) ברענגט 'דעם', דעם פסוק אין הושע אַז מ'וועט מאַכן אַז אידן וועלן תשובה טון אין מדבר².

צח

ביאור קושיא ד

ולזה סיים הכתוב "כי רב הוא", דהכוונה על שמו הגדול ויתברך

[וזהו שכתוב] וַיָּגֵר מוֹאֵב מִפְּנֵי "הָעָם", הגם אַז זיי האָבן נישט געזען [פונקטליך העתידות, אָבער] זיי האָבן 'עפעס' געזען, [וראו כן] ס'וועט זיין אַמאָל [אַז] אפילו פאַר'ן "פאַלק" וועט זיין [סליחת עונות, ויהיה כחם גדול בקדושה], פאַרוואָס, ווייל פֿי רַב "הוא", ס'איז אַ 'גרויסע' זאָך, דער אל"ף וא"ו ק"ה איז אַ גרויסע זאָך.

נתן להם אלא שבעה וכו', רבנן אמרי אדם ומואב, וראשית בני עמון, הם הג' שלא נתן להם בעולם הזה וכו', אבל לימות המשיח יחזרו ויהיו לישראל כדי לקיים מאמרו של הקב"ה.

² רבינו מביא ענין זה הרבה פעמים, ונעתיק לשון קדשו בס"ג שמות תשי"ד: ס'שטייט אין יחזקאל (כ, לה) וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל מִדְבַּר הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטִיתִי אֶתְכֶם שָׁם וגו', דער בורא כל עולמים זאָגט אַזוי וועט זיין פאַר די גאולה העתידה ווען ס'וועט זיין דער קיבוץ גלויות וועט מען פירן קודם אידן אין דער מדבר, אין די מדבריות וואָס זיי זענען געווען דעמאלטס נאָך יציאת מצרים, און דאָרט וועט זיין דער בירור, און די וואָס מ'קען מחזיר בתשובה זיין, דער מלך משיח מיט אליהו, וועט מען מחזיר בתשובה זיין, און חלילה די וואָס נישט שטייט (שם כ, לה) וְכִרְוֹתֵי מֶכֶם הַמְּדֻרִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי וגו' וְאֶל אֲדַמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ, דעמאלטס וועט זיין דער בירור דאָרט אין די מדבר, דעם זעלבע איז טייטש הנה אנכי מפתיה והלכתיה המדבר אין הושע.

ובס"ג מסעי תשכ"ז: דעמאלטס וועט מען משפט'ן יעדן ווער ס'איז ראי צו בלייבן, מ'זאל גיין קיין ארץ ישראל, ביי ביאת משיח צדקינו, - דער אייברשטער זאָל זיך מרחם זיין אונז זאָלמיר אַלע זוכה זיין מ'זאל נישט חלילה נדחה ווערן, - אַזוי ברענגען זיי דאָרטן אַז אידן וועלן תשובה טוהן די וואָס זענען ראי תשובה צו טוהן, דאָרטן וועט זיין דעם משפט נאָכאַמאָל אין די יאָרן וואָס ס'וועט דורכגיין די אַלע מסעות.

[והוא על דרך שאמר הכתוב] וְסַלַחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב "הוא" [וכפירוש האמרות טהורות].
[ולכן אמר הכתוב בלשון יחיד כִּי "רב הוא", דקאי על שמו יתברך, וכרמוז בתיבת "הוא"].

צט

המשך ביאור קושיא ב

און אפילו אנשים 'פשוטים', וואָס זיי זענען נאָר 'פשוטים' און זיי האָבן [אַבער] אמונה, אמונה 'פשוטה' וואָס זיי האָבן, אַז מ'פירט זיך 'לְפִי קֵט שְׁכָלִם' בדרך התורה, און מ'איז נישט כרוך נאָך די 'אפיקורסים', נאָך די מינים וזדים, וועט דער בורא כל עולמים העלפן מ'וועלמיר זוכה זיין צו תשובה שלימה, וועט זיין וְסַלַחְתָּ לְעוֹנֵי.

די זעלבע [יתפרש בכאן], מואב האָט [געזען], זיי האָבן געקוקט אויף דעם, זיי האָבן נאָר אַליין נישט געוואוסט [פונקטליך], אָבער זיי האָבן מורא געהאַט פאַר דעם, אפילו מִפְּנֵי "הָעַם".

ק

ביאור קושיא ג

[ולכן לא יקשה ממה שאמר לעיל טעם אחר, וְיֵרָא בְּלֶק אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֻמֵּי, כי גם הסיפא כִּי רַב הוא קאי על גודל תוקפם של ישראל נגד האומות, על ידי שיוכו כולם לתשובה ולסליחת עונות, אלא שהפסוק השני בא להוסיף דאפילו מהפשוטי עם היו מתייראים עבור זה, כי גם הם שאינם ראויים כ"כ, הם זוכים לסליחת עונות, למען שמו הגדול במילוי אותיות "הוא"].

קא

הקרמה לביאור קושיא ה - ז

בישראל משגיחין מן השמים שממזר שאינו ידוע לא יתקיים בחיים, כדי שלא יתערב בהם, אבל הגוים הם כולם ספק ממזרים

[ומה שנאמר] וַיִּקֶץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל [ופירש רש"י קצו "בחייהם"].

די גמרא זאָגט דאָך (יבמות עח:) ממזר לא חיי [דמן השמים משגיחין שלא יתערבו הפסולין], צווישן אידן איז גאָרנישט פאַרהאַנדן [ממזרות, כי ספק ממזר לא חיי, ודאָי ממזר אסור לבוא בקהל, וכדבסמוך].

און 'זיי' [האומות] זענען דאָך אַלע ממזרים, זיי זענען דאָך פון דעם מין, און דעסטוועגן זיי לאַזט מען אויף דער וועלט. און [אצל ישראל אמרו בגמרא] ממזר איז לא חיי.

די גמרא וויל זאָגן אַז אַ ודאי ממזר [שפיר חיי] ווייל מ'העט זיך היטן [פון אים, ולא יטמעו כשרים בדרותיו] אָבער פאַר אַ ספק ממזר [שאין יודעים להשמר ממנו] איז לא חיי. און 'זיי' [האומות העולם] זענען דאָך אַלע אַזוי [בגדר ספק ממזר], מ'ווייסט נישט ווער די עלטערן [זענען], אַזוי ווי רש"י זאָגט⁸² ביי מכת בכורות [על הפסוק כִּי אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת], דאָס איז געווען פאַרדעם, ווייל ס'איז געווען אַסאך בכורים [מן הָאָב שלא ידעו שהם בכורים] ווייל מ'האָט נישט געוואוסט וועמענס זיי זענען [מי אביהם], אין איין הויז איז געווען [נכמה בכורים שנולדו מאם אחת].

⁸² ברש"י פרשת בא (יב, ל) כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר (תהלים פט, כח) אֵף אֲנִי בְּכֹר אֶתְנָהוּ. דבר אחר, מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו.

זיי קענען נישט יחוסיהם און אבותיהם, פונקט דער היפוך וויאזוי בלעם האָט געזען ביי אידן [וירא את ישראל] שוכן לשבטיו [ומכירין אבותיהם ומשפחותיהם] (כדלעיל אות כא ואות פב).

קב

ביאור קושיא ו [וקושיא ז]

וזהו שמוסוף בפסוק "ויקץ" מואב וגו', ופרש"י קצו "בחייהם", כי ראו מעלת "חיותם" של ישראל דיען שהם גדורים בעריות א"א לספק ממזר אף לחיות ביניהם, ומוה הבינו החילוק הגדול שבנים לבין ישראל, וקצו בחיי עצמן השפל [וזהו שכתוב וַיִּקֶץ מוֹאָב, ופירש"י] קָצוּ "בְּחַיֵּיהֶם", ווייל זיי האָבן געזען אַז זיי קאַנען נישט [בייקומען] קעגן אידן, ווייל אידן זענען זעריים בעריות, [ועבור זה שומרים אותם מן השמים עד כדי כך כי] ס'קען נישט זיין [בישראל ספק ממזר], ביי זיי [אידן] קען מען גאַרנישט 'לעבן' אַזוי, חלילה אַז ס'איז דאָ אַ ספק ממזר. און זיי [המואבים] לעבן 'אַזוי'.

ממילא דעמאָלט האָבן זיי געזען ס'איז אַ גרויסער חילוק [בין 'חיי' ישראל לחיי העמים], פון דעם האָבן זיי געזען אַז זיי [הגוים] האָבן אַן אַנדער מין 'לעבן' [ולזה קצו "בחייהם" השפל].

קג

ביאור קושיא ה

ולכן בפסוק זה נקראו "בני" ישראל, דקאי על מה 'שהבנים' כשרים בישראל, שעבור זה היה ויקץ מואב בחייהם דאָס איז דער פשט, ביי "ויקץ" מואב שטייט שוין מַפְנֵי "בְּנֵי" יִשְׂרָאֵל, אַז ס'איז אַלעס "בנים כשרים", ס'קומט אַרויס 'קינדער' וואָס זענען מכירים 'אבותיהם', איבערדעם הענגט ער דאָס אָן, איבערדעם שטייט דאָ דער שינוי פון "בני" ישראל, פאַרדעם ווייל זיי האָבן געזען [אַז] דאָס איז אַנדערע מאָדע [=סאַרט] קינדער, איבערדעם איז קצו "בחייהם" [של עצמם שראו מזה גודל נמיכותם ושפלותם]. דאָס איז גאָר אַן אַנדערע זאַך [מענין הפסוקים דלעיל, ועל כן מכנס כאן בשם "בני" ישראל].

קד

ביאור קושיא ח - ט

ואחר כל זה ממשיך הכתוב שאמרו עתה ילחנו "הקהל" את כל "סביבותינו", 'דבהקהל' כל אלו הזכותים הנזכרים בפסוקים הקודמים, יכבשו לעתיד את 'כל העולם', ולא רק מואב לבד דערנאָכדעם האָבן זיי געזען די אַלע אינאיינעם, [ולכן אמרו עתה יִלְחֲכוּ "הַקְהָל"], די אַלע [זכותים, אַז מִזְאָל] "צאַמנעמען" די זכותים אינאיינעם וואָס ער האָט געזען, [שהם הזכות] פון יוסף הצדיק [הנזכר בפסוק וַיִּרְא "בְּלֶךְ, דהיינו שראה העמדת החמה], און פון אידן [שעדיין גדורים בעריות, וכנזכר בפסוק וַיִּקֶץ מוֹאָב מִפְּנֵי "בְּנֵי" יִשְׂרָאֵל], און פון דעם וואָס ס'וועט זיין לעתיד [שישבו כולם אף הפשוטי עם, כנזכר בפסוק וַיִּגֶר מוֹאָב מִפְּנֵי "הָעַם"], און [אַז] ס'איז תלוי אין דעם דער שְׁמוֹ שְׁלֹם וְכִסְאוֹ שְׁלֹם [כנזכר בפסוק כִּי רַב "הוא"], יעדער [בחינה שבישראל] האָט אַן אַנדערן זכות, [ולזה אמרו שאם 'יקהילו' כל אלו הזכותים, עתה יִלְחֲכוּ "הַקְהָל" אֶת כָּל סְבִיבְתֵינוּ, שבכח זה] קאַנען זיי כובש זיין די 'גאַנצע וועלט', אַתְּ כָּל "סְבִיבְתֵינוּ", נישט נאָר "זיי" [את מואב] אַליין [יִלְחֲכוּ] - האָבן זיי געזען, [נאָר] דאָס האָט ער שוין דעמאָלט געזען וואָס ס'וועט זיך טון, נאָך דעמאָלטס, און ביז לעתיד, אַתְּ כָּל "סְבִיבְתֵינוּ" האָבן זיי געזען.

קה

ביאור קושיא י

בלק היה מלך למואב רק "בעת ההוא", אבל לבסוף כששמע לעצת בלעם נמרד ממלכותו [ומסיים הכתוב] ובלק [בן צפור] מלך למואב "בעת ההוא".

דער אור החיים הקדוש זאגט [לדקדק מהפסוק, שלא לפניו ולא לאחריו, כי אחר שבא בלעם והודיע להם כי לא ירעו ולא ישחיתו למואב, שלחו את בלק ולא היה עוד מלך עליהם. והוא כמו שאמר הפסוק בסוף הפרשה] (כד, כה) וגם בלק הלך לדרבו, [ופירש האור החיים הקדוש]²² ער איז געווארן אויס מלך, נאך דעם, נאך די מעשה פון בלעם'ן האבן זיי אים 'פאריאגט'. זאגט ער [דזהו שאמר] ובלק [מלך למואב] איז נאר "בעת ההוא".

[ועל פי דרכינו יש לפרש] ויילאנג ער טוט נישט אזעלכע זאכן [כעצת בלעם היה יכול להיות מלך, אבל אחר כך] דורך בלעם'ן וואס ער האט געטוהן [דברים שפלים כאלו], איז ער אויך אוועק [מגדולתו], ס'איז געווען הלך לדרכו.

איבערדעם דאס קאן זיין דאס איז דער קישור וואס ער זאגט [שסיים בכאן ובלק בן צפור מלך למואב "בעת ההוא", לאפוקי מבסוף הפרשה שהורידהו מגדולתו].

איז דאס מקושר דא מיט די גאנצע פרשה, איז דאס אלעס סובב פון די רישא לסיפא, מ'איז סובב מרישא לסיפא, ווייל ער האט געזען וואס ס'וועט זיך טון, און וואס בלעם האט געוואלט מכשיל זיין אידן.

קו

סיום התורה

אוי בעונינו הרבים! דאס איז דעם דור [שלנו, שנתקיים בו הכתוב] אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה "הָעַם הַזֶּה לְעַמָּה"! זיי [הרשעי ישראל] ברענגען אן 'צרות ומבוכות מבְּהִילוֹת', נישט נאר צווישן אידן, אפילו צווישן די גוים מאכן זיי אן 'צרות מבְּהִילוֹת ומבוכות', זיי ארבעטן אן 'צרות' פאר דער גאנצער וועלט, בעווייניג הרבים זיי זענען די "צרה" פון דער וועלט!²³ ווי בלעם האט געזאגט [אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה] "הָעַם הַזֶּה לְעַמָּה" בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, נישט נאר פאר אידן, [נאר] אפילו פאר זיי, אפילו פאר די גוים.

קז

ברכת הקודש

השם ירחם במהרה מ'זאמיר ניצול ווערן מ'הם ומהמונים'.
מ'האב מיר דערלעבט דעם "מי יחיה משמו אל", זאל מען שוין במהרה זוכה זיין דעם וואס דער מדרש ברענגט צו לְמַעַן שִׁמְךָ ה' וְסִלַּחְתָּ לַעֲוֹנֵי כִּי רַב הוּא.
מ'זאמיר זוכה זיין במהרה צו מחילת עונות באמת, צו טון תשובה שלימה, מ'זאל זוכה זיין צו זען בישועת כל ישראל ושמחתן, בְּהִתְרוֹמְמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה יִישָׂרָאֵל, וּבְהַתְגַּלּוֹת כְּבוֹד שְׁמֵי עֲלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

²² באור החיים הקדוש שם. שבלק גם הוא לא עמד עוד במלכותו שם, לפי שידעו מואב מדברי בלעם, כי עם בני ישראל לא ירעו ולא ישחיתו להם, אם כן בהבטל הסיבה יבטל המסובב, והעמידהו ממלך עליהם, והלך לדרכו שבא בו למדין, והראיה ששם נמצא במלחמת מדין ונהרג.

²³ בס"ג נח תשכ"ח, וול"ק: כל הצרות וואס ס'איז דא בעולם, ברוחניות ובגשמיות, אלעס איז על שקמים, אלעס ליגט אויף זיי! בעוה"ר די וואס האלטן זיי צו, נאר אפילו במחשבה, ברעיון ובדיבור, אוי להם ואוי לנשמתם!. רח"ל, זיי זענען די רוצחים פון די 'וועלט', די רוצחים פון די 'קדושה', [שמתיצבים] על ה' ועל משיחו. דער אייברשטער זאל העלפן מ'זאמיר זיין ביים אמת'דיגן דעת, מ'זאל זיך נישט לאָזן פארפירן.

תמצית הענינים

**ביאור: לָכֵן אֵינָנוּ יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה
לְעֵמָד בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים**

פ' הנמרא במסכת סנהדרין

הנה בגמרא מפרש דלשון אשר יעשה העם הזה לעמך הוא כאדם התולה קללתו באחרים, ונרחקו בביאורו (רש"י ומדרש"א), ובעיקר קשה דלפי דרך הגמרא אינו מוכן מה שסיים "באחרית הימים", והלא עצה זו היה אז בימיו מיד.

רק הענין שבלעם ידע שעצה זו הוא שפילה ונבוה, אפילו אצל אומה"ע, שגם הם היו גדורים בעריות מוזמן דור המבול, ולכן כדי לכסות בושתו אמר שלא יתמה עליו על שנותן עצה שפלה כזה, כי באחרית הימים ברור "שלפני" ביאת משיח, אז יהיה המצב שאנשים מזרע יעשו פריצות גדולות מכאלה להפקיר אף בנות ישראל, והם ילמדו ויורו עניני פריצות לאומות העולם מה שהם עצמם לא עשו עד הנה, וזהו הכוונה שתולה קללתו באחרים, וז"ש לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, שאותן לך עצה כזה אשר ברור האחרון ילמדו העם הזה את האוה"ע את הדרך לילך בפריצות. וכל זה ראה בלעם מה שהוא מעשה הציונים עכשיו בעוד"ר בקיבוציהם ובצבא הטמא שלהם בתערובות ופריצות שעושין שם כגורעים שבאומות ויותר מהם, וזה חוץ משאר גזירותיהם, כניתוחי מתים וכדומה, והשמדיות שעושין עד שאין כדוגמתן בכל העולם אפילו בכל עובדי ע"ז.

וגם במה שהזכיר שפלות ישראל באחרית הימים, כזה עצמו הכנים בהם גם אז רפיון כח וכזה גרם הכשילים.

פ' רש"י בחומש

אבל רש"י בחומש פירש, דהם ב' דברים, לכה איעצך הוא עצת בנות מואב, ולא מפורש העצה בפסוק, ומ"ש אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, זהו דיבור אחר שיגיד לו מה שיהי' באחרית הימים 'לאחר' ביאת המשיח שיירשו את ארץ מואב מידם ויכלו אותם. וע"ז קשה דאם הם ב' דברים הול"ל "ואשר יעשה" בוא"ו המחלקת, וגם למה לא הביא פירוש הגמרא הנ"ל.

ביאור איך נכשלו בני ישראל בבנות מואב

הנה כל ענין החטא בשמים הוא הפלא ופלא, איך נכשלו פתאום כ"ד אלף מישראל, אחר שאפילו במצרים היו גדורים בעריות, ורק אחת היתה ופירסמה הכתוב.

ועל כרחק צ"ל שזה הי' רק ע"י כח הטומאה של בלעם הרשע, שבא עליהם בכח הכשפים שיכולים לשנות גם הטבעיות, וגם בכח המלאכים רעים ושחורים שנבראו מן העבירות שלו שהוא בעצמו שמוף בזימה, ובוה הכנים בקרב בני ישראל כח התאוה וזימה בכחות כאלו שהם 'למעלה' מדרך הטבע, אבל בלא"ה לא היה במציאות להחטיאם מצד דרך הטבע, מאחר שהיו כ"כ גדורים בעריות.

ולכן לא עלה על שום אדם עצה זו, שידעו שזהו מן הנמנע, ואפילו בלק לא שלח לקרוא לבלעם רק כדי לקללם, אלא שבלעם הרשע בעצמו היה לו מחשבה לעצה זו, וע"ד כן היה רוצה לילך מיד.

ביאור: וַיָּחֶר אֶף אֱלֹקִים בִּי הוֹלֵךְ הוּא

ובזה יובן דקדוקי הפסוק, דבשליחות ראשונה אמר לו הקב"ה "לא תלך עמהם" ובשליחות השניה אמר לו "קום לך אתם", וכשיצא לדרך כתיב "וַיָּחֶר אֶף אֱלֹקִים בִּי הוֹלֵךְ הוּא", וצ"ב דהרי נתנו לו רשות ללכת ומה נשתנה בהליכתו, וגם יתור תיבות עמָהם וְאִתָּם, וגם יתור בִּי הוֹלֵךְ "הוא".

אבל להנ"ל א"ש, דמצינו בכל מקום דכתיב "עם", היינו שהשני הוא העיקר והראשון נטפל לו, ולכן כשכתוב "עמהם" היינו על דעת בלק שקראו לקללם, ובתחלה לא הרשה לו השי"ת לילך אפילו ע"ד כן, ולכן א"ל לא תלך "עמהם", היינו אפילו להיות נטפל להם ולילך על מנת לקלל, ורק אח"כ א"ל קום לך "אתם", שנתן לו רשות לילך וכמו שאמרו הטעם בגמרא, משום דברך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, אבל רק "אתם" שילך על דעתם בלבד. אבל בלעם לא שת לבו לזה, והלך על דעת "עצמו" כדי ליתן להם עצתו בבנות מואב, ולכן ויחר אף אלקים כי הולך "הוא" היינו שהולך על דעת עצמו, שעל דעת כן לא הרשהו מעולם ללכת.

אחר, אבל הוא ראה הקץ הנקבע שהוא לזמן רחוק, וכמו שה' באמת שכבר נתארך קצינו כה זמן ארוך בעוה"ר.

ביאור:

מראש צרים אָרָאנוּ ומַגְבָּעוֹת אָשׁוּרָנוּ

ובדרך זה יש לפרש גם שינוי הלשונות "אָרָאנוּ" ו"אָשׁוּרָנוּ" בפסוק כי מראש צרים אָרָאנוּ ומַגְבָּעוֹת אָשׁוּרָנוּ, והוא עפ"י האור החיים הקדוש, שהסתכל על תרה וכל העובדי ע"ז שהיו לפני אברהם אע"ה, אבל ראה שא"א לעורר משם דינים על ישראל כי הן עם לְבָדָד יִשְׁכֵּן שהתבודדו לעצמם ועקרו לגמרי שורש הרע מתוכם עד שלא נשאר מאומה, וזהו וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב, שאין להם שום חשבון עם אותן שהיו מלפניהם, וגם עם עשו וישמעאל.

ועפ"י יל"פ רישא דקרא, כי מראש צרים אָרָאנוּ, דמתחלה הסתכל על תרה שהוא הראש ומקור לישראל, ולכן בתחלת דבריו אמר אָרָאנוּ, שנחנה מזה שה' סובר שמשום יוכל לעורר דינים עליהם, אבל בהמשך דבריו אמר ומַגְבָּעוֹת אָשׁוּרָנוּ, דבהמשך הסתכלותו בזה ראה כנבואתו שהם כבר עקרו ובערו כל שורשם מתרח לבן ובתואל, וזה לא ה' לו לקורת רוחו, ולכן אמר אָשׁוּרָנוּ ולא אָרָאנוּ.

ביאור המדרש וַיִּשָּׂא בָלָעַם אֶת עֵינָיו

במדרש, וַיִּשָּׂא בָלָעַם אֶת עֵינָיו, התחיל אומר מי יכול ליגע בכני אדם אלו, שהם מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם, שנאמר שָׁכֵן לְשִׁבְטֵי. ולכאורה מהו השבח שמכירין את אבותיהם, וכי מי אינו מכיר את אבותיו.

רק יל"פ שראה כי המה מקושרים עם אבותיהם, והם נקיים בעניני המשפחה בלא תעדרות זרים של עריות ח"ו, ולפי שהם רחוקים מן עריות אמר מי יוכל ליגע בהם, כי ראה כי מצד הטבע לא יוכל להכשילם בזה, ועל כן התחכם ברשעתו לבא עליהם בכוחותיו הטמאים שהם 'למעלה' מן הטבע, עד שבטעוה"ר פרץ בהם פירצה נוראה כזה שנפלו כ"ד אלף מישראל.

ביאור: "וַיִּרְא" בָּלָק, שראה העמדת החמה

והנה יתכן כי גם בלק עלה בדעתו תחלה עצה זו, אך כשראה עד כמה המה חזקים וגדורים בעריות, ומזה הבין שלא יתכן להטמאם, אז נתייאש מזה, וע"כ כששלח לבלעם לא שלח עבור זה.

רק יש לומר דהסיפא הוא נתינת טעם להרישא, שאמר לו בלעם דמאחר שבאחרית הימים בזמן הגאולה יאבדו את מואב, לכן צריך הוא לעשות כל מה שביכולתו לדחות הגאולה ולאחרו, וזהו ע"י שיכשילם בפריצות ועריות, ולזה אף שהוא עצה שפלה ונבזה, מ"מ עבור דיחוי הגאולה עושה הסמ"א גם שפלות כזו.

ומה שלא הביא רש"י פירוש הגמרא הנ"ל, יש לומר משום דאף שידעת הבורא אינה מכחשת הבחירה, מכל מקום הדיבור מכריח ומכחיש הבחירה, ולכן היה צריך להיות עוד פשט בהכתוב חוץ מפ' הגמרא, דאם לא כן הרי מאחר שמפורש בפסוק הרי נחשב כדיבור והיה מוכרח להתקיים, לכן נדחק לפרש באופן אחר.

כן שאר הראשונים לא כתבו בפירוש הכתוב והגמרא כפירושנו שהוא פירוש הפשוט שעולה יפה בכל המשך הכתוב, כי לא רצו להכריע כן, משום "אל תפתח פה לשטן", שה' תקוותם שלא יתארך הגלות כל כך ולא יגיעו לשפלות גדול כזו.

ועכ"פ ב' הפירושים המה אמיתיים, שבלעם ראה הן שפלות ישראל בעקבתא דמשיחא (כפ' הגמ') והן גדולתו בזמן הגאולה (כפירש").

ביאור: אָרָאנוּ וְלֹא עָתָה אָשׁוּרָנוּ וְלֹא קָרוֹב

ועפ"י יש לבאר הפסוק אָרָאנוּ וְלֹא עָתָה אָשׁוּרָנוּ וְלֹא קָרוֹב, דלכאורה אמאי שינה מאָרָאנוּ לאָשׁוּרָנוּ, וגם מתחילה אמר וְלֹא עָתָה, ומיד אח"כ אמר וְלֹא קָרוֹב. וי"ל דמ"ש אָרָאנוּ וְלֹא עָתָה קאי על מה שראה שפלות ישראל, ולזה אמר "אָרָאנוּ" שהוא מלשון "רואה אני את דבריהם" שיש לו הנאה וחפץ לב בדבר, ואכן בלעם בגודל רשעתו היה שבע רצון מזה שרצה לפגוע בהם, ומ"ש וְלֹא עָתָה, משום שאז ידע בוודאי שלא יתכן כן בדורו של משה רבע"ה שה' כח הקדושה בעולם, אבל בדור שלאח"כ ה' יתכן להיות, רק שלמעשה עור השו"ת בכל הזמנים שע"י שהיתה הרבה תורה בעולם וגדולי ישראל אמיתיים כזה התגברו על כוחות הטומאה, אבל בלא זה ה' אפשר להיות בכל עת, כי אין לזה זמן מיוחד.

ואח"כ אמר אָשׁוּרָנוּ וְלֹא קָרוֹב, שזה קאי על גדולתן של ישראל בעת הגאולה, ולכן לא אמר "אָרָאנוּ" שהוא לא היה שבע רצון מזה, וע"י אמר וְלֹא קָרוֹב, שהרי זמן הגאולה יש לו קץ וזמן מיוחד, ורק שאם "זכו אחישנה", אז מרלגין זמן הקץ על יום

דברים גרועים ושפלים את הכל מכניסים בפירוש דופי בתוך התורה"ק.

ולכאורה א"כ איה תקוותינו לזכות להגאולה בדור שפל כזו, רק שהשי"ת יעשה למענו ויגאלנו בעבור כבוד שמו יתברך דהרי עכשיו אין שמו שלם ואין כסאו שלם, שנחסר משם הוי"ה ב"ה אותיות ו' ה', ומכס"א חסר הא', וע"ז כתיב כי יד על "כס קה". וכמו שפירש בתהלים אמרות טהורות (מהנועם"ג) את הכתוב למען שמך ה' וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי בְּיָרֵב הוּא, שהשי"ת יסלח עוונותיו למען "שמך" ה', כדי שיהא שמו שלם, וזהו כי רב "הוא", שיתמלא אותיות "הוא" משמו וכסאו.

והנה המלך המשיח יבנים התעוררת תשובה לכל או"א אפי' לפשוטי העם, אותן שעב"פ הלכו בדרך התורה"ק ובאמונה פשוטה ולא הן כרוכים אחרי המינים ואפיקורסים וכולם יזכו אז לתשובה שלימה והכל יהי' בעבור שמו הגדול שיהא שמו שלם.

ובזה א"ש המדרש דכתיב אזי מי יתנה משמו אל וכפי' הספרנו שיהי שפלות גדול, וא"כ האיד תהי' הגאולה, לזה אמר הח"ד וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי בְּיָרֵב הוּא שהגאולה יהיה רק בשביל כבוד שמו יתברך שיהא שמו וכסאו שלם.

ביאור:

וַיִּגְדַּר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד בִּי רַב הוּא

ובזה נבא לכאר הפסוק ויגד מואב מפני העם מאוד כי רב הוא, דיש להבין למה שינה לְבָנוֹתָם כאן בשם "העם", וגם מהו בִּי רַב הוּא, ובפרט בלשון יחיד.

רק דמואב ראה דלעתיד יירשו את ארץ מואב ויִכְלוּ אותם, דארץ מואב הוא בכלל הבטחת קני וקניו וקדמוני הנאמר לאברהם, אבל לא ידעו מתי יהיה זאת אם בעתו או שמוא יהיה זכו אַחִישָׁנָה, ולזה אמר וַיִּגְדַּר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם, שראו כי אף הפשוטי יזכו אז לסליחת עונות, אותן שעב"פ רוצין להיות יהודי ולשוב בתשובה ואינם כרוכים אחר המינים וזדים. והטעם בִּי רַב הוּא, דהיינו בשביל שמו יתברך שהוא גדול, כדי שיתמלא שמו באותיות "הוא".

ביאור: וַיִּקְצַן מוֹאֵב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ומוסיף הכתוב וַיִּקְצַן מוֹאֵב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ופירש"י קצו בחייהם. ולכאורה למה שינה עכשיו לקרותם בשם "בני" ישראל.

והוא דהנה כל כוחם של ישראל הי' מיוסף הצדיק, שע"י שְׁגֵדָר עצמו מן הערוה נגדרו כולם בזכותו, וכוחו נשאר לעולם עד שאפילו בביאת המשיח יבא מקודם משיח בן יוסף.

והנה איתא במדרש, דבשעה שהעמיד יהושע את החמה, א"ל החמה אני קשיש ממש, והשיב לו יהושע כבר נשתעבדת לזיקני יוסף שנאמר וְהָיָה הַשֶּׁמֶשׁ וגו' מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ, נמצא דכל כח העמדת החמה הי' בזכות ובכח של יוסף הצדיק, ובוה א"ש מש"כ "וירא בלק" ופי' בבעה"ט שראה העמדת החמה, ובוה ראה שכוחו של יוסף הצדיק עדיין קיים בישראל ולא נפסק מהם, ומוזה הבין שא"א לו להביאם לידי עריות להכשילים, ובכן ראה א"ע כאובד עצות ולכן "ויוגד מואב". אבל בלעם עדיין השתדל להביאם לזה, שהוא בטומאתו ובכח כשפיו הי' לו יותר כח בזה להחמיא את הרבים.

ביאור: בִּי הִתִּיתִי זֶה שְׁלִשׁ רְגָלִים

בפסוק בִּי הִתִּיתִי זֶה שְׁלִשׁ רְגָלִים, פירש"י, רמזה לו אתה מבקש לעקור אומר החוגגת שְׁלִשׁ רְגָלִים בשנה, ולכאורה אמאי הוזכרה דווקא מצוה זו. רק יש לפרש דהנה עיקר אוהרת עריות הוא שלא יהרר אדם ביום וכו', שכל העבירות הללו מתחילין ע"י הרהורים רעים ח"ו, ולכן בעליה לרגל הוצרכו להביא "עולת ראייה", שהרי עולה בא לכפר על הרהור הלב, וכשבאים לבית המקדש צריכים לבא במחשבות טהורות והיו מביאים עולה לכפר על הרהור הלב.

וזה רמזה לי האתון "אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים", שאז מביאים עולת ראייה לכפר על הרהור הלב, ובוה יש להם מחשבות טהורים, שאפילו אם בפעם נכשלו באיזה מחשבה רעה, הרי מביאים קרבן לכפר ואין מנחמים שישאר המחשבה רעה אצלם, ואם כן מכל שכן שאינם באים לידי עבירות כמעשה ותאוות רעות ח"ו, וא"כ איך אתה רוצה לבא ולהכשילם בזה.

ביאור מדרש פליאה אזי מי יתנה משמו אל

במדרש פליאה אזי מי יתנה משמו אל הדא הוא דכתיב וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי בְּיָרֵב הוּא.

ואפ"ל דהנה בספרנו פירש הפסוק אזי מי יתנה משמו אל, על דרך שאמר רבי יוחנן על זמן עיקבתא דמשיחא "ייתי ולא אחמיניה", ועיקר ייראתו היה ממצב הרוחני, וכמו שהוא כהיום בעוה"ר שכל

ביאור:

וּבְלֶק בֶּן צְפוּר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעַת הַהוּא

וסיים הכתוב וּבְלֶק בֶּן צְפוּר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעַת הַהוּא, דלכאורה מה שייכותו לכאן דוקא.

אבל יש לומר על פי דברי האור החיים הקדוש דרך "בעת ההוא" היה מלך, אבל אח"כ נאמר וְגַם בְּלֶק הָלַךְ לְדָרְפוֹ, שהורודיהו מגדולתו עבור מה שהפקיר בנותיהם בעצת שטים, עכת"ד.

ובזה י"ל דשפיר שייך זה לכאן, דאמר הכתוב דרך "בעת ההוא" כשלא עלה על דעתו לעשות כעצת שטים ונתייאש מזה בראותו כח קדושתן של ישראל, רק אז היה מלך למואב, אבל אח"כ כשגילה בלעם עצתו שבכחו להפעיל עצה זו, וקיבל בלק את דבריו, שוב לא היה מלך למואב.

סיום התורה

והנה כהיום כבר הגענו לשפלות הזה שהתנבא עליו אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, ושעל זה נאמר אוי מי יחיה משמו אל, וכפירוש הספורנו. לכן יעזור השי"ת שכבר נזכה גם להכתוב המובא במדרש לְמַעַן שִׁמְךָ ה' וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא, שנוכה לתשובה שלימה ומחילת עונות עבור כבוד שמו יתברך, בישועת כל ישראל כב"א.

אבל יש לומר על דרך מה דאיתא בגמרא דספק ממוזר שאינו ידוע, משניחין מן השמים שלא ישאר בחיים, כרי שלא יטמעו כשרים בדורותיו. והנה הגוים הם כולם ספק ממוזרים כמ"ש רש"י בפרשת בא, דלפעמים הם חמשה בכורים מן אם אחת, כל אחד בכור לאביו, ועכ"ז המה חיים בעוה"ז.

וזה שאמר הכתוב דכשהתבוננו במה שישאל גדורים בעריות, ומכירים אבותיהם ומשפחותיהם, וראו החילוק בין ישראל לעמים אף בעצם טבע החיים, אז קצו "בחייהם" השפל. ולזה אמר מפני "בני" ישראל, דקאי על מה שראו שהם "בנים" כשרים המתייחסים אחר אבותם.

ביאור: עֲתָה יִלְחָבוּ הַקָּהָל אֶת בְּנֵי סִבְיִתְיָנוּ

ושוב אמר הכתוב עֲתָה יִלְחָבוּ הַקָּהָל אֶת בְּנֵי סִבְיִתְיָנוּ, עתה שינה לקרותם בשם "קָהָל", ור"ל דבהקהיל את כל אלו הזכותים המפורטים לעיל בכתוב, מקדושת יוסף הצדיק וקדושת "בני" ישראל שהם גדורים בעריות, וכבוד שמו יתברך שיתמלא באותיות "הוא", ושעבור זה יזכו אפילו "העם" לתשובה שלימה לעתיד לבא, או בהתקבץ כל אלו הזכותים, בכח זה יִלְחָבוּ ויכבשו את כל 'העולם כולו', ולא רק את המואבים.

